



HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

İlköğretim Ana Bilim Dalı
Okul Öncesi Eğitimi Programı

OKUL ÖNCESİ DÖNEMDE ÇOCUĞU OLAN ANNE VE BABALARIN
ANA-BABALIK ALGISI

Hatice ÜNLÜ BOZKURT

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2018



Liderlik, araştırma, inovasyon, kaliteli eğitim ve değişim ile

Daha ileriye... En İyiyeye...



HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

İlköğretim Ana Bilim Dalı
Okul Öncesi Eğitimi Programı

OKUL ÖNCESİ DÖNEMDE ÇOCUĞU OLAN ANNE VE BABALARIN
ANA-BABALIK ALGISI

MOTHERHOOD AND FATHERHOOD PERCEPTION OF PARENTS HAVING
CHILD IN EARLY CHILDHOOD PERIOD

Hatice ÜNLÜ BOZKURT

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2018

Kabul ve Onay

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğüne,
Hatice ÜNLÜ BOZKURT'un hazırladığı "Okul Öncesi Dönemde Çocuğu Olan Anne Ve Babaların Ana-Babalık Algısı" başlıklı bu çalışma jürimiz tarafından **İlköğretim Ana Bilim Dalı, Okul Öncesi Eğitimi Bilim Dalında Yüksek Lisans Tezi** olarak kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı

Prof. Dr. Neslihan AVCI



Jüri Üyesi (Danışman)

Doç. Dr. Neslihan GÜNEY
KARAMAN



Jüri Üyesi

Doç. Dr. Aysel ÇOBAN



Jüri Üyesi

Dr. Öğr. Üyesi Ege AKGÜN



Jüri Üyesi

Dr. Öğr. Üyesi Eylem Gökçe
TÜRK



Bu tez Hacettepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca yukarıdaki jüri üyeleri tarafından 27 / 09 / 2018 tarihinde uygun görülmüş ve Enstitü Yönetim Kurulunca / / tarihinde kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Ali Ekber ŞAHİN
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

Öz

Bu araştırmanın amacı; okul öncesi dönemde çocuğu olan anne ve babaların ana-babalık algısını ortaya koymaktır. Bu araştırma nitel ve nicel verilerin bir arada toplandığı karma araştırma yöntemi ve eşzamanlı dönüşümsel deseniyle yürütülmüştür. Araştırmanın örneklemini, kartopu örnekleme yöntemiyle seçilen Ankara ili içerisinde yaşayan okul öncesi dönemde çocuğu olan anne ve babalar oluşturmaktadır. Araştırmada anne babalar ile görüşmeler yapılarak “Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeği” ile araştırmacı tarafından geliştirilen “Kişisel Bilgi Formu” ve “Görüşme Soruları” kullanılmıştır. Verilerin analizinde, görüşmelere verilen cevaplar incelenerek araştırmacı ve bir alan uzmanı tarafından kodlamalar oluşturulmuştur. Ortak elde edilen kodlamalar ile temalar belirlenmiş ve organize edilerek analizi yapılmıştır. Ölçek ve kişisel bilgi formu ile elde edilen nicel veriler SPSS 22.0 programı ile analiz edilmiştir. Yapılan analizler sonucunda ebeveynlerin ana-babalık algıları ortaya koyularak çocuk yetiştirme tutumları ve ebeveynin yaşı, eğitim düzeyi ve çalışma durumu gibi değişkenler ile arasındaki ilişki incelenmiştir. Çalışmada yer alan anne-babaların ana-babalık algısında özgeci bir tutuma sahip oldukları ve ebeveynliği yetişkinliğe geçiş olarak algıladıkları sonucuna varılmıştır.

Anahtar sözcükler: Okul öncesi dönem, ana-babalık, çocuk yetiştirme tutumu

Abstract

The aim of this research is to reveal motherhood and fatherhood perception of the parents having child in early childhood period. This research was conducted with a mixed research method in which qualitative and quantitative data were collected together and a concurrent transformative design. The sample consists of parents having young children in Ankara province and they selected by using snowball sampling method. "Parental Attitude Research Instrument" and "Personal Information Form" and "Interview Questions" developed by the researcher were used in interviews with parents. In the analysis of the data, the answers given by parents were examined and the coding was formed by the researcher and an early childhood education specialist. The themes are determined with the codes in common and they were analyzed by organizing. Quantitative data which obtained from the scale and personal information form were analyzed with SPSS 22.0 program. As a result of the analysis, parents' perceptions of motherhood-fatherhood were revealed and the relationship between parenting attitudes and the variables such as parents' age, education level and working status were examined. It was concluded that parents in the study have an altruistic grip on the perception of motherhood and fatherhood and they perceive parenting as a transition to adulthood.

Keywords: early childhood, motherhood, fatherhood, parenting attitudes

Teşekkür

Tezimin her aşamasında engin bilgilerini benimle paylaşan, öneri ve geri bildirimleri ile katkılar sunan, bana her anlamda desteğini hissettiren ve beni devamlı motive eden değerli tez danışmanım Doç. Dr. Neslihan Güney Karaman'a sonsuz teşekkür ederim.

Tezimin tamamlanmasında hem maddi hem manevi olarak bana destek veren, her türlü anlayışı ve sabrı gösteren, sadece varlığıyla bile bana inanılmaz güç ve huzur veren hayatımda olduğu için her gün şükrettiğim sevgili eşim İsmail Bozkurt'a sonsuz sevgi ve teşekkürlerimi sunuyorum.

Yüksek lisans eğitimim süresince hayatımın her anında bana kol kanat geren, benim bugünlere gelmem için hep arkamda olan ve beni sevgiyle sarıp sarmalayan anneme ve babama, desteğini her daim farklı şekillerde ifade eden ve hissettiren kardeşlerim Ömer ve Alperen'çok teşekkür ederim. İyi ki varsınız.

Yüksek lisans eğitimime başlamamda önemli role sahip olan, çalışmalarım ve ihtiyacım olan her anda bana destek ve güven veren çok sevgili dostum Rabia Filik Uyanık'a ve bana her anımda yardımcı olan arkadaşlarım Zeliha Özer, Müleyke Sadiye Burgazlı Osanmaz, Tülay İyi ve Çağla Banko'ya sonsuz teşekkürler.

Son olarak, veri toplama aşamasında katılımları ile tezime büyük katkı sağlayan anne ve babalara çok teşekkürler.

İçindekiler

Öz.....	ii
Abstract.....	iii
Teşekkür.....	iv
Tablolar Dizini.....	vii
Şekiller Dizini.....	ix
Simgeler ve Kısaltmalar Dizini.....	x
Bölüm 1 Giriş.....	1
Problem Durumu.....	6
Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	6
Araştırma Problemi.....	7
Sayıltılar.....	8
Sınırlılıklar.....	8
Tanımlar.....	8
Bölüm 2 Araştırmanın Kuramsal Temeli ve İlgili Araştırmalar.....	10
Aile Değişimi Kuramı.....	11
Ebeveynliğin Belirleyicileri Modeli.....	15
Ekolojik Sistem Teorisi.....	16
Bağlanma Kuramı.....	17
Çocuk Yetiştirme Stilleri.....	20
İlgili Araştırmalar.....	21
Bölüm 3 Yöntem.....	25
Araştırmanın Evreni ve Örneklemi.....	25
Veri Toplama Süreci.....	31
Veri Toplama Araçları.....	31
Verilerin Analizi.....	32
Bölüm 4 Bulgular ve Yorumlar.....	34

Anne-Babaların “Ana-Babalık Algısı” Görüşlerine İlişkin Bulgular ve Yorum.....	34
Anne-Babaların Çocuk Yetiştirme Tutumlarına İlişkin Bulgular	60
Bölüm 5 Sonuç, Tartışma ve Öneriler	69
Sonuç ve Tartışma	69
Öneriler	73
Kaynaklar	75
EK-A: Aile Hayatı Ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeği (PARI)	83
EK-B: Annelik-Babalık Algısı Görüşme Soruları	87
EK-C: Etik Komisyonu Onay Bildirimi	88
EK-Ç: Etik Beyanı.....	89
EK-D: Yüksek Lisans Tez Çalışması Orijinallik Raporu.....	90
EK-E: Thesis Originality Report.....	91
EK-F: Yayımlama ve Fikrî Mülkiyet Hakları Beyanı	92

Tablolar Dizini

Tablo 1	<i>Çalışma Grubundaki Annelerin Yaşlara Göre Dağılımı</i>	26
Tablo 2	<i>Çalışma Grubundaki Annelerin Çalışma Durumuna Göre Dağılımı</i>	26
Tablo 3	<i>Çalışma Grubundaki Annelerin Eğitim Düzeyine Göre Dağılımı</i>	27
Tablo 4	<i>Çalışma Grubundaki Annelerin Çocuk Sayısına Göre Dağılımı</i>	27
Tablo 5	<i>Çalışma Grubundaki Annelerin Çocuğunun Yaşına Göre Dağılımı</i>	28
Tablo 6	<i>Çalışma Grubundaki Annelerin Çocuğunun Cinsiyetine Göre Dağılımı</i>	28
Tablo 7	<i>Çalışma Grubundaki Babaların Yaşlara Göre Dağılımı</i>	29
Tablo 8	<i>Çalışma Grubundaki Babaların Eğitim Düzeyine Göre Dağılımı</i>	29
Tablo 9	<i>Çalışma Grubundaki Babaların Çocuk Sayısına Göre Dağılımı</i>	30
Tablo 10	<i>Çalışma Grubundaki Babaların Çocuğunun Yaşına Göre Dağılımı</i>	30
Tablo 11	<i>Çalışma Grubundaki Babaların Çocuğunun Cinsiyetine Göre Dağılımı</i>	30
Tablo 12	<i>“Anne-baba olduğunuzu ilk ne zaman hissettiniz? Bu duyguları nasıl tanımlarsınız?” Sorusuna Verilen Yanıtlar ve Yüzdelik Değerleri</i>	35
Tablo 13	<i>“Size göre annelik/babalık ne demektir /ne ifade ediyor?” Sorusuna Verilen Yanıtlar ve Yüzdelik Değerleri</i>	37
Tablo 14	<i>“Çocuk sahibi olmak size ne anlam ifade ediyor?” Sorusuna Verilen Yanıtlar ve Yüzdelik Değerleri</i>	40
Tablo 15	<i>“Anne/baba olmak, davranışsal ve duygusal olarak neleri gerektirir?” Sorusuna Verilen Yanıtlar ve Yüzdelik Değerleri</i>	43
Tablo 16	<i>“Çocuğunuzla nasıl vakit geçiriyorsunuz? “ Sorusuna Verilen Yanıtlar ve Yüzdelik Değerleri</i>	46
Tablo 17	<i>“Çocuğunuzla nasıl iletişim kuruyorsunuz?” Sorusuna Verilen Yanıtlar ve Yüzdelik Değerleri</i>	49
Tablo 18	<i>“Ailede herhangi bir karar alınırken çocuğunuzun düşüncelerine yer veriyor musunuz?” Sorusuna Verilen Yanıtlar ve Yüzdelik Değerleri</i>	51
Tablo 19	<i>“Çocuğun eğitimi size neyi ifade ediyor?” Sorusuna Verilen Yanıtlar ve Yüzdelik Değerleri</i>	54
Tablo 20	<i>“Çocuğunuzun davranışlarını düzenlemede kullandığınız disiplin yöntemleri nedir?” Sorusuna Verilen Yanıtlar ve Yüzdelik Değerleri</i>	56
Tablo 21	<i>Çalışmada Yer Alan Annelerin Anne-Baba Tutum Puanlarının Betimsel İstatistik Değerleri</i>	61

Tablo 22	<i>Çalışmada Yer Alan Babaların Anne-Baba Tutum Puanlarının Betimsel İstatistik Değerleri.....</i>	61
Tablo 23	<i>Çalışmada Yer Alan Anne ve Babaların Anne-Baba Tutum (PARI) Boyutlar Arasındaki Dağılımı</i>	62
Tablo 24	<i>Çalışmada Yer Alan Annelerin Anne-Baba Tutum Puanlarının Çocuğun Cinsiyetine Göre T-test Sonuçları.....</i>	63
Tablo 25	<i>Çalışmada Yer Alan Babaların Anne-Baba Tutum Puanlarının Çocuğun Cinsiyetine Göre U-Testi Sonucu</i>	63
Tablo 26	<i>Çalışmada Yer Alan Annelerin Anne-Baba Tutum Puanlarının Çocuğun Yaşına Göre Varyans Analizi.....</i>	64
Tablo 27	<i>Çalışmada Yer Alan Babaların Anne-Baba Tutum Puanlarının Çocuğun Yaşına Göre Kruskal-Wallis Testi Sonucu.....</i>	64
Tablo 28	<i>Çalışmada Yer Alan Annelerin Anne-Baba Tutum Puanlarının Annenin Yaşına Göre Varyans Analizi.....</i>	65
Tablo 29	<i>Çalışmada Yer Alan Babaların Anne-Baba Tutum Puanlarının Babanın Yaşına Göre Kruskal-Wallis Testi Sonucu.....</i>	65
Tablo 30	<i>Çalışmada Yer Alan Annelerin Anne-Baba Tutum Puanlarının Eğitim Düzeyine Göre Varyans Analizi.....</i>	66
Tablo 31	<i>Çalışmada Yer Alan Babaların Anne-Baba Tutum Puanlarının Babanın Eğitim Düzeyine Göre Kruskal-Wallis Testi Sonucu</i>	67
Tablo 32	<i>Çalışmada Yer Alan Annelerin Anne-Baba Tutum Puanlarının Çalışma Durumuna Göre T-test Sonuçları</i>	67

Şekiller Dizini

Şekil 1. Anne-baba yanıtlarında ana-babalığa yönelik temaların ve kodlamaların bulunduğu şekil.	35
Şekil 2. Anne-baba yanıtlarında anne-baba-çocuk etkileşimine yönelik temaların ve kodlamaların bulunduğu şekil.	45
Şekil 3. Anne-baba yanıtlarında çocuk eğitimi ve disiplinine yönelik temaların ve kodlamaların bulunduğu şekil.	54



Simgeler ve Kısaltmalar Dizini

ASPB: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı

ÇAD: Çocuğun Değeri Araştırması

TAYA: Türkiye Aile Yapısı Araştırmaları

PARI: Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeği (Parental Attitude Research Instrument)



Bölüm 1

Giriş

“Aile, doğanın başyapıtlarından biridir” demiş ABD’li filozof George Santayana. Sosyal bir varlık olan insan bir aile içerisinde, bir aile sayesinde dünyaya gelir. Aile ona dünyayı ve hayatı tanıtarak öğretir. Sonrasında kişi çabalayarak yeni bir aile kurar ve bu aile döngüsüne katkı sağlar. Böylece, tarihin ilk dönemlerinden beri toplumun en küçük birimi olan aile kurumu; hem bizim dünyaya gelmemize katkı sağlayan hem de ona hayat vererek devam etmesini sağladığımız bir yapı olarak devam eder.

Ailenin gücü ise ailedeki bireyler arasındaki ilişkiden kaynaklanır. Ailedeki bireylerin arasındaki ilişki ve duygusal bağ, birbirleriyle bağlantı içinde yaşamalarını sağlar.

Aile, bireyin gelişiminde önemli bir role sahiptir, çünkü aile, çocuğun karşılaştığı ilk sosyal birimdir ve ebeveynler de çocukların ilk ilişki kurduğu bireylerdir. Çocukluğun erken yıllarında kurulan bu ilişkiler, çocuğun duygusal ve kişilik yapısının temelini oluşturarak, gelişimini doğrudan etkiler. Bu da çocuğun gelecek hayatı ve gelecekteki başarısı için büyük önem taşır. Anne-babaya düşen sorumluluk önemli ve değerlidir.

Anne-baba çocuğun bakımını ve eğitimi üstlenir ve toplum ile çocuk arasında bağ sağlar. Böylece çocuğun fiziksel, bilişsel, dil, sosyal ve duygusal yönden gelişimi ilk olarak ailede başlamaktadır. Anne-babanın çocuk ile olan etkileşimi çocuğun gelişiminde ve kişiliğinde önemli bir rol oynamaktadır.

Buna benzer olarak, Bronfenbrenner (1979)’in geliştirdiği Ekolojik Sistem Teorisi’nde çocuğun ya da bireyin kendisine çeşitli yakınlıktaki kişi ve ortamlardan etkilendiğini ve kendisinin de bu kişi ve ortamları etkilediğini söylemektedir. Ekolojik yaklaşımda; çevre dört sistem üzerine kurulmuştur ve her biri bireyin gelişiminde etkili olan kişi ve ortam gibi bağlamları açıklamaktadır.

Anne, baba ve çocuğun bu sistemlerin merkezinde yer alması bağlamında bireyler fiziki, sosyal ve toplumsal çevreleriyle ve birbirleriyle etkileşim içerisinde gelişim gösterirler.

İçinde yaşadığımız toplumun kültürel özellikleri ve normları aile üzerinde dolayısıyla da anne ve baba üzerinde önemli bir etkiye sahiptir (Kağıtçıbaşı, 1996). Birçok ataerkil toplumda bir kadın ancak anne olduğunda sosyal bir statü kazanır ve onun için annelik, kişisel başarıya ulaşmasının tek yoludur (Fathalla, 2006). Kadına tek uygun görülen bu rol bütün hayatı boyunca önüne çıkmaktadır. Bu anlamda, kadınlar için annelik zorunludur ve özellikle hamilelik döneminden itibaren kadının üzerine annelik rolü yüklenmektedir (Karraker ve Grochowski, 2012). Bunların sonucunda, oluşturdukları annelik rolü nedeniyle, çocuklarını bilinçsiz bir şekilde "proje" gibi algılayabilmektedirler (Zahmacıoğlu, Atalay ve Akbaş, 2015). Özellikle Türkiye’de aile içinde anne; çocuğun bakımı ve eğitimi konusunda birinci dereceden sorumlu birey olarak görülürken ve annenin aile içerisindeki önemi vurgulanırken, babanın çocuğun bakımı ve eğitimindeki rolüne ve önemine neredeyse hiç değinilmemiştir (Taşkın, 2011).

Bu doğrultuda, Türk kültüründe aile içi ilişkiler incelendiğinde çocuklara en uzak kişinin baba olduğu ve babanın otoriter bir tutum sergileyerek ailedeki otorite figürünü oluşturduğu görülmüştür, çünkü babalar çocuklarını sevip okşamanın aksine onları korkutarak büyütürlerdi (Onur, 2005; Onur, 2007). Babalar çocuklarına karşı anneye göre daha mesafeli ve katı davranırlardı (Kuzucu, 2011; Onur, 2005). Bu yüzden, yakın bir geçmişe kadar ebeveyn-çocuk ilişkisinde “ebeveyn” sözcüğüyle vurgulanmak istenenin anneler olduğu görülmüştür (Taşkın, 2011). Ancak; günümüze kadar ki sosyal ve ekonomik gelişmeler aile yapısını da etkileyerek rollerin değişmesine yol açmıştır. Çalışma hayatına katılan kadın sayısının giderek artması, bebeğin doğumundan kısa bir süre sonra çoğu annenin çalışma hayatına geri dönmesi ve kadın-erkek eşitliğinin yaygınlaşması nedeniyle baba aile içinde ve çocuğun yaşamında önemli bir konuma gelmiştir (Kuzucu, 2011). Yani, kadının çalışması ile birlikte kadın için annelik ve kariyer bileşimi oluşarak erkeğin rolünün arttığı bir aile dinamiği görülür (Karraker ve Grochowski, 2012; Kağıtçıbaşı, 1996).

Aile dinamiğini etkileyen bir diğer faktör ise, aile içi ilişkilerde çocuğun yeridir. Bu anlamda, özellikle anne ve baba tarafından çocuğa verilen değer ve çocukta beklentiler, aile içerisindeki etkileşimi yansıtan önemli bir veridir (Kağıtçıbaşı, 2012).

Anne-baba ve çocuk arasındaki ilişkileri ve etkileşimi detaylı ve sistemli olarak ele alan bazı araştırmalar yapılmıştır. Çocukla ilgili değer ve algılara yönelik olarak Türkiye, Kore, Filipinler, Singapur, Tayvan, Tayland, Endonezya, ABD ve Almanya’da aile yapısının değişimlerini inceleyen Çocuğun Değeri Araştırması’nda, anne-babanın çocuk sahibi olma konusundaki istekleri, çocuklarına atfettikleri değerleri ve doğurganlık tercihleri gibi konularla ilgili önemli bulgular sunmaktadır (Kağıtçıbaşı, 2012). İlk 1970’li yıllarda yapılan çalışma Türkiye’de 1975’te gerçekleştirilmiştir ve çalışmada, çocuklarla ilgili ekonomik, psikolojik ve sosyal olmak üzere üç farklı değer tipi belirlenmiştir (Kağıtçıbaşı, 2012). Ekonomik değer, çocukların ev işlerine yardım ve yaşlılık güvencesi gibi aileye sağladıkları maddi yararları odaklanmaktadır. Çocuğun psikolojik değeri ise, çocuk sahibi olmanın eğlence, arkadaşlık, neşe, gurur, başarı hissi gibi psikolojik faydalarına odaklanmaktadır. Çocuğun sosyal değeri de; soyadının devam etmesi, aile geleneklerinin sürmesi ve erkek çocuk tercihi gibi toplumsal kabul boyutuna odaklanan değerlerdir. Araştırmanın sonucunda, çocuğun yaşlılık güvencesi gibi ekonomik değerinin yüksek olduğu tespit edilmiştir (Kağıtçıbaşı, 2012). Ayrıca, Türkiye’de çocuklarda en çok istenilen nitelik olarak “anne babasının sözünü dinlemesi” olduğu ve çocuk yetiştirmede özerklik ve bağımsızlıktan çok denetim içeren itaat ve bağlılık yaklaşımının benimsendiği vurgulanmıştır (Kağıtçıbaşı, 2012).

2003 yılında tekrarlanan Çocuğun Değeri Araştırması’na göre, Türkiye’de sosyoekonomik gelişme ve özellikle de eğitim seviyesinin artmasıyla çocukların ekonomik değeri düşerken, psikolojik değerinin keskin bir şekilde arttığı görülmektedir (Kağıtçıbaşı, 2012). Son yıllardaki Türkiye’de ekonomik büyüme, kentleşme ve eğitim düzeyinin artmasından kaynaklanan önemli bir sosyal dönüşüm süreci yaşandığına işaret eden bu araştırmalar, çocuğun aile ve toplum içindeki değerinin de buna paralel olarak değiştiğini göstermiştir (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2014). 1975 yılında yapılan araştırmada anne babalar, ekonomik nedenlerle çocuk sahibi olmak isterken, 2003 yılındaki araştırmada çocuk sahibi olma nedeni olarak neşe, zevk, sevgi gibi psikolojik değerlerin ön plana çıktığı görülmektedir (Kağıtçıbaşı, 2012). Ayrıca 2003 yılında yapılan araştırma, çocuğun yaşlılık güvencesi gibi maddi yararları ve erkek çocuk sahibi

olma isteğinin çocuk sahibi olmada büyük oranda önemsizleştiğini göstermektedir (Kağıtçıbaşı, 2012).

2006'da yapılan Türkiye Aile Yapısı Araştırmalarında (TAYA), Türkiye'deki ailelerin istediği ve sahip olduğu çocuk sayısı, çocuklarıyla yaşadıkları sorunlar ve verilen cezalar tespit edilmiştir (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı [ASPB], 2006). 2011'de yapılan çalışmada ise bu konulara ek olarak istenilen çocuğun cinsiyeti, evlat edinme, ceza verme nedenleri, çocuk ile ilgili destek alma ve çocuk ile ilgili algılar araştırılmıştır (ASPB, 2011). Bu araştırmalar sonucunda elde edilen veriler; çocuğun ekonomik ve sosyal değerinin (yaşlılık güvencesi, soyun devamı, maddi katkı, erkek çocuk gibi) önemli derecede yüksek olduğu ancak yeni nesil olarak tanımlanabilecek görece genç anne babaların çocuğa attığı sosyal ve ekonomik değer daha düşük olduğunu göstermiştir (ASPB, 2006; ASPB, 2011). Ayrıca, 2006 ve 2011 araştırmalarında, eğitim durumuyla doğrusal olarak özellikle soyun devamı, erkek çocuk ve maddi katkı sağlama konularında büyük farklılıklar gözlemlenmiştir (ASPB, 2006; ASPB, 2011). Bu anlamda, eğitim düzeyi ve sosyoekonomik düzey yükseldikçe çocuğu kendi içinde bir değer olarak görme eğiliminin arttığını görülmektedir (ASPB, 2014). TAYA 2006 ve 2011 çalışmalarında anne ve babanın çocuğun ekonomik ve sosyal değerine yönelik veriler tespit edilmiş ancak çalışmada psikolojik boyutla ilgili soruların yer almaması, çocuğun psikolojik değerlerine yönelik çıkarımlarda bulunulmasını engellemektedir (ASPB, 2014).

Kağıtçıbaşı (2000), Türkiye'deki ailelerin özelliklerini gösteren bir aile değişimi kuramı ve kuram içerisinde 3 farklı aile modeli geliştirmiştir. Bunlar; Karşılıklı Bağımlılık Modeli, Bağımsızlık Modeli ve Duygusal Bağlılık Modeli'dir. Karşılıklı Bağımlılık Modeli, daha çok geleneksel aile yapısında nesiller arası maddi ve duygusal bağımlılığa dayalıdır ve bu modelde, çocuğun ekonomik değeri ön planda tutularak çocuğun itaatkârlığına özerkliğinden daha fazla değer verilmektedir. Bağımsızlık Modeli'nde ise Batı kültüründeki orta sınıf aile yapısını karakterize ederek nesiller arası bağımsızlığa önem verilir ve çocuk yetiştirme hedeflerinde bireyselleşme ve bağımsız olma sağlıklı gelişimin önkoşulları olarak kabul edilir (Kağıtçıbaşı, 2000). Aile bireyleri arasında maddi bağımsızlığa ve duygusal bağlılığa önem verilen Duygusal Bağlılık Modeli'nde de, çocuğu hem

kontrol etmek hem de onu özerk olmaya teşvik etmek önemli hedeflerdendir. (Kağıtçıbaşı, 2000).

Kağıtçıbaşı, aile değişim modellerindeki ana babalık yönelimlerini Diana Baumrind'in ebeveyn tutumlarıyla yakın tutmuştur (2017b). Baumrind (1966) ise, çalışmaları sonucunda yetkili, yetkeci ve izin verici tutum üç temel ebeveyn tutumu ortaya koymuştur. Yetkeci tutumda, ebeveynler çocuk üzerinde kontrol sahibi olmaya, mutlak bir itaate ve sözünü dinletmeye önem verirler (Baumrind, 1966). İzin verici tutumda, bağımsızlık ve güven önemlidir ve ebeveynlerin düşük düzeyde kontrolü söz konusudur (Baumrind, 1966). Yetkili tutum ise, kendi başına hareket etmek ile bağımlı olmak arasında denge oluşturur ve çocuğun bireyselliği kabul edilerek bağımsızlığı desteklenir (Baumrind, 1966).

Anne-baba tutumlarını etkileyen birçok faktör bulunmaktadır. Özben ve Argun (2002)'un yaptığı okul öncesi dönemdeki çocukların anne-babalarının çocuk yetiştirme tutumları ile ilgili yapılan araştırmada, anne-babaların öğrenim düzeyi yükseldikçe, çocuklarına karşı daha demokratik, eşitlikçi ve paylaşımcı davrandıkları bulunmuştur. Ayrıca, anne-babanın yaşı, işi, ailedeki çocuk sayısı, çalışıp çalışmamasının ve anne babanın çocuğun bağımsız davranışlarını desteklemesi ile anne-babaların çocuk yetiştirme tutumları arasında anlamlı düzeyde ilişkiler olduğunu gözlemlemiştir.

MacPhee, Benson ve Bullock (1986) da ebeveynlerin kendilerini algılamalarına ilişkin yaptıkları çalışmada annelerin kendilik algısını belirleyen işlevleri açıklamıştır. Anneliğe ilişkin kendilik algısını belirleyen işlevler; bireyin bakım veren rolünde kendini ne kadar yeterli gördüğü, bu rolünden ne kadar tatmin olduğu, bakım verme için yapılan özveriler ve diğer sosyal roller ile bakım verme rolünü dengede tutma yeteneği olarak tanımlanmaktadır.

Ancak, ebeveynlik rolü kavramı, yeterlilik, rol doyumu, yatırım ve rol dengeleme alt işlevleri ile bir bütün olarak ele alınırken; her bir alt işlev anneliğe ilişkin kendilik algısının kuşaklar boyu devam eden ya da değişime uğrayan yönleri ve çocuk yetiştirme hedefleri bakımından farklılıklar göstermektedir (Güler ve Yetim, 2008). Ayrıca, annelerin babalara göre koruyucu tutumu daha önemli olarak algıladıkları, daha fazla fiziksel ve duygusal ceza durumlarıyla karşılaştıkları,

başarı için baskı algısının daha yüksek olduğu görülmüştür (Yalçın ve Tüknüklü, 2011).

Problem Durumu

Türkiye’de ve dünyada bu alanda var olan araştırmalar genel olarak annelik ve babalık rolünün geçmişten günümüze nasıl değiştiğini (Karraker ve Grochowski, 2012; Kuzucu, 2011; Onur, 2005; Onur, 2007) anlatarak çocuğun değerini (Kağıtçıbaşı, 2012), çocuğun aile içerisindeki yeri (ASPB, 2006; ASPB, 2011; ASPB, 2014) ve ailenin çocuğa olan tutumunu (Baumrind, 1966; Kağıtçıbaşı, 2000; Kaya ve diğerleri, 2012; Özben ve Argun, 2002; Yalçın ve Tüknüklü, 2011) incelemeye ve tespit etmeye odaklanmaktadır. Yapılan çalışmalarda ebeveyn tutumlarını ölçmeye yönelik ölçeklerin kullanıldığı; fakat karşılıklı ilişkileri belirlemeye ve değerlendirmeye yönelik çalışmaların yeterli sayıda bulunmamaktadır (Saygı ve Uyanık Balat, 2013). Ayrıca ebeveynlerin kendilerine yönelik algısı incelenmesine (MacPhee ve ark., 1986) rağmen sadece annelerin annelik rolüne ilişkin yeterliğini ve doyumunu belirlemeye çalışılmıştır. Bununla birlikte, annelik ve babalık rolüne ve bu rollerin sosyal ve kültürel değişimine ilişkin birçok çalışma bulunmaktayken, annelik ve babalığın tanımına ilişkin duygusal yönünü ortaya koymamaktadır. Ayrıca, yapılan çalışmalar anne ve babanın anne-babalığı algılaması ve buna ilişkin davranışları ile ilgili bulgular sunmamaktadır.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bir çocuğun kişilik gelişimini tamamlamış, kendine güvenen bir birey olarak yetişmesinde, doğumdan itibaren onunla devamlı olarak etkileşim içerisinde olan anne ve babanın rolü büyüktür. Özellikle okul öncesi yıllarda anne-baba ile kurulan ilişkilerin önemi çocuğun gelişimi açısından göz önüne alındığında, anne ve baba çocuğun davranışlarının gelişiminde hem kültürel hem de sosyal boyutlarda önemli bireylerdir. Ayrıca, çocuğun gelecek yaşantısındaki gelişim sürecinde de önemli bir etkiye sahiplerdir, çünkü aile içi iletişiminin etkili olduğu ve ebeveyn katılımının yüksek düzeyde yaşandığı aile ortamlarında yetişen çocukların olumlu davranışlar sergiledikleri ve kişilik gelişiminde avantajlı olduklarını görülmektedir (Fagan ve Iglesias, 1999; Kocayörük, 2012).

Çocuğuyla çeşitli şekillerde etkileşime giren anne ve baba, onun sağlıklı bir gelişim göstermesi için ana-babalık rolünü üstelenmesi gerekmektedir. Ana-babalık rolü ise ana-babalığın nasıl algılandığı ile doğrudan ilişkilidir (MacPhee ve ark., 1986).

Ana-babalık algısı, ebeveyn çalışmalarının temelini oluşturduğundan anne ve babaların ana-babalığa yönelik algısı, ana-babalık rolüne dayalı uyum, doyum ve yeterlilik duygularını içerir (Güler ve Yetim, 2008). Anne ve babanın duyguları, ebeveynin benliğini etkilediği gibi çocuk yetiştirme stillerini etkilemekte, şekillendirmekte ve güdülemektedir (MacPhee ve ark., 1986). Böylece ana-babalık algısı, ana-babalık rolüne etki ederek çocuğun gelişimi üzerinde dolaylı ve doğrudan rol oynamaktadır.

Bireylerin annelik ve babalığı nasıl algıladıkları, bu algılarının çocukları ile etkileşimlerindeki rolünün kültürel temelde araştırılması, geçmişten günümüze kadar, ailelerin çocuğa yönelik beklentilerini, yetiştirme tarzlarını ve çocuğun gelişimindeki etkilerini inceleyen çalışmalara önemli bir katkı sağlayacaktır. Ayrıca, ana-babalık algısı konusunda yapılacak çalışmalara katkı sağlayacaktır. Bu doğrultuda, anne babanın ana-babalığa ilişkin algısının çocuğu ile olan ilişkisine ve çocuğun gelişimsel özellikleri ile ilişkisi önemli bir noktadır.

Bu araştırmada okul öncesi dönemde çocuğu olan anne ve babaların ana-babalık algısının belirlenmesi amaçlanmıştır.

Araştırma Problemi

Bu araştırmanın problemi; okul öncesi dönemde çocuğu olan anne ve babaların ana-babalığa ilişkin algılarının belirlenerek çocuk yetiştirme tutumları, çocuk sayısı, eğitim düzeyleri ve bir işte çalışma durumlarına göre incelenmesidir.

Alt problemler.

1. Okul öncesi dönemde çocuğu olan anne ve babaların ana-babalığa ilişkin algısı nasıldır?
2. Okul öncesi dönemde çocuğu olan anne ve babaların ana-babalığa ilişkin algısı çocuk sayısı, anne-babanın eğitim düzeyi ve annenin çalışma durumuna göre nasıldır?

3. Okul öncesi dönemde çocuğu olan anne ve babaların ana-babalığa ilişkin algısı ile çocuklarını yetiştirme tutumu arasında fark var mıdır?
4. Okul öncesi dönemde çocuğu olan anne ve babaların çocuk yetiştirme tutumu ile çocuğun cinsiyeti ve yaşı, anne-babanın yaşı, eğitim düzeyi ve çalışma durumu arasında fark var mıdır?

Sayıtlılar

Araştırmaya katılan anne ve babaların görüşme sorularına ve ölçek sorularına doğru ve içtenlikle yanıt verdikleri varsayılmaktadır.

Sınırlılıklar

Bu araştırma;

- 1) Ankara ili içerisindeki 2-6 yaş arasında çocuğu olan anne ve babalarla sınırlıdır.
- 2) Katılımcıların aile ortalama gelirini belirtmek istememesinden dolayı gelir düzeyi değişkeni araştırma problemlerinden çıkarılmıştır.
- 3) Araştırmaya katılan babaların tam zamanlı çalışmalarından dolayı babanın çalışma durumu değişkeni araştırma problemlerinden çıkarılmıştır.

Tanımlar

Algı. Çevresel uyaranlarla gelen hisleri tanıdığımız, düzenlediğimiz ve anlamlandırdığımız süreçler dizisidir (Sternberg, 1995).

Ana-babalık. Ebeveynin davranışlarını etkileyerek çocuğun gelişimini şekillendiren düşünce, tutum, hedef ve değerleri içeren bir olgudur (Selçuk ve Yavuz, 2017).

Çocuk Yetiştirme Stilleri. Ebeveynlerin, kendi değer ve inançlarını, davranış ve beklentilerini çocuklarına taşıma araçlarıdır (Baumrind, 1971).

Özgecilik. Çıkar gözetmeden başkalarının iyiliği için özveride bulunmayı bir ilke olarak benimseyerek kendisini başkalarına, topluma adanmak olduğu düşüncesine dayanan bir ahlak tutum ve görüşüdür. (Türk Dil Kurumu, t.y.).

Yetişkinliğe Geçiş. Bireylerin iş durumu, eğitim, evlilik ve ana baba olma bağlamlarıyla ilişkilendirilen bakış açısıdır (Levinson, 1986).



Bölüm 2

Araştırmanın Kuramsal Temeli ve İlgili Araştırmalar

Algı, çevresel uyarılarla gelen hisleri tanıdığımız, düzenlediğimiz ve anlamlandırdığımız süreçler dizisidir (Sternberg, 1995). Hislerimiz önce bilişsel yönümüzü, sonra duygularımızı etkiler. Bunun sonucunda da davranışlarımız etkilenir. Bu durumda, insan davranışlarını düzenleyen algılama, davranışların yönüne ve biçimine etki eden bir ilişkiler bütünüdür (Morris ve Maisto, 2008).

Ancak, sosyal çevre içerisinde yaşayan insan farklı bakış açılarına ve algılama biçimlerine sahiptir. Her insanın algısı, biyolojik ve karakteristik özelliklerden, içine doğduğu toplumdan ve aileden kaynaklı olarak farklı farklı gelişir (Freedman, Sears ve Carlsmith, 1993). Bundan dolayı, hayatımızda karşımıza çıkan nesneleri, durumları, olayları ve kişileri de farklı biçimlerde algılarız.

Anne-baba olma da bireylerin algısı ile ilgili bir durumdur. Ana-babalık; gebelik ile başlayan ve çocuk sahibi olduktan sonra yaşam boyu devam eden bir süreçtir. Bireyler için yeni rol ve sorumluluk gerektiren bir değişim olması nedeniyle zor bir durumdur.

Bu süreçte bireylerin ana-babalık kimliği şekillenmektedir ve ebeveynlik kimliği ile ebeveynlik algısı içi içe olan bir kavramdır. Bireylerin ana-babalık rollerini yerine getirirken kendini nasıl gördüğü, ne hissettiği ebeveynliği nasıl algıladığı önemlidir (MacPhee, ve ark., 1986). Onların ebeveynlik algıları, nasıl bir ebeveyn olacaklarını etkiler. Araştırmalarda, annelerin ebeveynliği olumlu algılamaları ile çocuğun doğumundan itibaren geleceği için yüksek seviyede umuda ve vizyona sahip olmaları arasında bir ilişki olduğu görülmüştür. (Clemmens, 2003).

Ana-babalık algısı, ebeveynlik rollerini ve çocuk yetiştirme tutumlarını da önemli ölçüde etkilemektedir. Anne ve babaların algısı, ana-babalık yönelimlerini ve davranışlarını düzenler, motive eder (Yılmaz, Ülker ve Yılmaz, 2018).

Ancak, farklı kültürler de algılamaya etki eder. Birey, bir toplumun ve kültürün etkisi içerisinde büyür ve o toplumun değerlerinden ve normlarından etkilenir. Birey ve toplum arasındaki bağlantı ise, içinde yetiştiği aile ile sağlanır. Aile içerisindeki bireyler, yani anne, baba ve çocuk, sosyokültürel ortam içerisinde olduklarından içinde yaşadıkları toplumun normatif değerlerinden ve adetlerinden

etkilenmektedirler (Kağıtçıbaşı, 2017a). Birçok ülkede yapılan Çocuğun Değeri Araştırmalarında (ÇDA) hem farklı ülkelerdeki hem de Türkiye'deki değişik sosyal ortamlarda ana-babalık ve çocuklarla ilgili değerlerin ve beklentilerin farklılık gösterdiği sonucuna varılmıştır (Kağıtçıbaşı, 2017b). Türk aile yapısı hakkında bilgilere ulaşılan ÇDA'da, aile ve aile değişimine ilişkin bulgular sağlanmıştır (Kağıtçıbaşı, 2000). Bu bulgulardan yola çıkan Kağıtçıbaşı, Aile Değişimi Kuramı'nı geliştirmiş ve desteklemiştir.

Aile Değişimi Kuramı

Kuramında sosyo-kültürel bağlamda aileyi ve benliği temel alan Kağıtçıbaşı (2000), benlik kavramını sosyal etkileşimler sonucunda oluşan ve kültüre bağlı olarak değişen sosyal bir ürün olarak tanımlar. Kağıtçıbaşı (2017b)' na göre benlik evrensel değildir; farklı sosyal ortamlardan ve ilişkilerden etkilendiği için kişinin kendini nasıl algıladığına ve kendisiyle ilgili farkındalığına göre değişebilmektedir. Bundan dolayı benlik, toplumun en küçük birimi olan aile gibi sosyal ortamlardan etkilenebilmektedir. Yani, toplumsal gelişmeler ve kültürel faktörler aileyi etkileyerek anne ve babanın, benliği nasıl yorumladığına ve çocuk yetiştirme tarzına yansımaktadır (Kağıtçıbaşı, 2017b).

Aile Değişimi Kuramı genel olarak aileyi kültürel ve sosyoekonomik çevrenin, benliği de ailenin içine oturtarak bunların birbiriyle olan etkileşimini bağlamsal ve işlevsel olarak açıklamaktadır (Kağıtçıbaşı, 1996). Böylece aile; sosyal açıdan ele alındığında yapısı incelenirken, psikolojik açıdan ele alındığında sosyalleşmeyi ve etkileşimi içeren aile sistemi incelenmektedir (Kağıtçıbaşı, 2017b). Kuram çerçevesinde, sosyokültürel koşullardaki aile bireyci ve toplulukçu olarak ele alınmaktadır (Kağıtçıbaşı, 1996). Bu bağlamda, ailenin refah düzeyi, kentsel ya da kırsal yerleşimi, sosyoekonomik düzeyi gibi kültür ve yaşam koşulları dikkate değerdir (Kağıtçıbaşı, 2000). Diğer yandan aileye sistematik bir açıdan bakıldığında, ailenin değerleri, etkileşimi ve sosyalleşmesi, benlik/öteki ilişkileri görülmektedir ve bunlara bağlı olarak sosyalleşme değerleri, bağımsızlık-bağımlılık değerleri, ana babalık tarzı, çocuk yetiştirme yönelimleri, benlik gelişimi gibi önemli noktalar belirlenmiştir (Kağıtçıbaşı, 2000). Aile yapısında ise, yapısal ve demografik bilgiler ortaya konmuştur ve bunların sosyoekonomik gelişimle birlikte sistematik olarak değiştiği ve aile sistemini ve işleyişini etkilediği

gözlemlenmiştir (Kağıtçıbaşı, 2017b). Özellikle Türkiye, coğrafi konumundan dolayı farklı kültürlerin kesiştiği bir ülke olduğu için bu durum aile yapısına da yansımaktadır. Bu bulgular sonucunda; Türkiye'deki ailelerin kültür, aile yapısı, aile değerleri, aile etkileşimi ve benlik/öteki ilişki bağlamında inceleyerek bu bağlamlar arasındaki karşılıklı etkileşim, nedensel ilişki ve geribildirim döngüleri olduğu kuram çerçevesinde açıklanmıştır (Kağıtçıbaşı, 2017b).

Kağıtçıbaşı (2000) Türkiye'deki aileleri yansıtan 3 farklı prototipik aile modeli tanımlamaktadır. Bunlar; Bağımlı Aile Modeli, Bağımsız Aile Modeli ve Psikolojik/Duygusal Bağlılık Modeli'dir (Kağıtçıbaşı, 2000). Bu modeller aile sisteminin ve işleyişinin farklı sosyoekonomik düzeylerdeki prototipleri olarak oluşturulmuştur.

Bağımlı Aile Modeli. Kırsal, tarıma dayalı ve az gelişmiş bölgelerde yaşayan ailelerde rastlanan geleneksel ataerkil aile yapısına sahip aile modelidir (Kağıtçıbaşı, 2017b). Yapısal ve işlevsel bakımdan geniş aile özelliklerine sahiptir (Kağıtçıbaşı, 1996). Yapısal olarak çekirdek aile olsalar dahi çocuk bakımı, tarım üretimi ve tüketimi gibi aile işlevlerini paylaşımlarından dolayı işlevsel olarak geniş aile özelliğindedir (Kağıtçıbaşı, 2017b). Refah düzeyinin düşük olması ve tarıma dayalı yaşam biçiminden ötürü bir arada yaşam sürdürmektedirler. Bu yüzden, akrabalarla karşılıklı bağımlılık önemlidir (Kağıtçıbaşı, 2017b). Nesiller arası maddi ve duygusal bağımlılık aile ilişkilerinde yoğun olarak görülmektedir (Kağıtçıbaşı, 2000). Önce çocuğun ana babaya bağımlı olması söz konusudur; ancak ilerleyen yıllarda bu durum, yaşlanmış anne ve babanın yetişkin çocuğuna bağımlı olması şeklinde değişiklik gösterir.

Ayrıca, bu aile modelinde itaate yönelik ana babalık yönelimi görülmektedir (Kağıtçıbaşı, 1996). Çocuğun aileye bağlı ve bağımlı olması istenir ve ana-babanın çocuk üzerindeki kontrolü, bağımlılık ve itaati vurgular (Kağıtçıbaşı, 2017b). Bunun nedeni ise, çocuğun aileye sağladığı maddi katkı ve yaşlılık güvencesidir. (Kağıtçıbaşı, 2017a). Yani anne ve baba, çocuğunu yaşlılık zamanlarında ihtiyaçlarını karşılaması ve maddi kaynak sağlaması beklentisi içerisinde yetiştirir. Böylece, çocuğun maddi değeri ön planda tutularak çocuğun özerkliği yerine itaatkârlığına daha fazla değer verilir (Kağıtçıbaşı, 2000), çünkü çocuğun özerkliği ve bağımsızlığı, zaman içerisinde kendi ilgisine yönelerek

ailesini ihmal edeceği ve ailenin birliği için bir tehdit olacağı düşünülür. Dolayısıyla, çocukta ilişkisel fakat özerk olmayan benlik gelişir (Kağıtçıbaşı, 2017a).

Bağımsız Aile Modeli. Sanayileşmiş, kentli, orta sınıf batı toplumlarında sıklıkla betimlenen ideal tipik aile modelidir (Kağıtçıbaşı, 1996). Yüksek refah düzeyli, kentleşmiş, sanayileşmiş teknoloji toplumunda görülür (Kağıtçıbaşı, 2017b).

Bağımsız Aile Modelinde aile, bireyselleşmiş çekirdek aile özelliklerine sahiptir (Kağıtçıbaşı, 2017b). Batı kültüründeki aile yapısını karakterize ederek nesiller arası bağımsızlığa önem verilir (Kağıtçıbaşı, 2000). Diğer bir deyişle, nesiller birbirinden ayrılmıştır ve çocuk yetiştirme hedeflerinde bireyselleşme ve bağımsız olma sağlıklı gelişimin önkoşulları olarak kabul edilir (Kağıtçıbaşı, 2000). Toplumsal gelişmeler sonucunda, refahın ve eğitimin önemi artmış, ataerkilliğin önemi ise azalmıştır (Kağıtçıbaşı, 1996). Bu da kadının hem aile hem de toplum içerisindeki statüsünün yükselmesine neden olmuştur (Kağıtçıbaşı, 2017b). Ayrıca, okullaşmayla birlikte çocuğun maliyeti artmış, çocuk sahibi olmak aileye maddi bir yarardan çok ekonomik bir yük haline gelmiştir (Kağıtçıbaşı, 2017a). Bu nedenle, doğurganlık düşmüş, aile içerisindeki çocuk sayısı azalmıştır.

Bu modelde bağımlı aile modelinin aksine nesiller arası bağımsızlık ön planda olduğu için duygusal ve maddi kaynak yatırımı yaşlı anne-babaya değil, çocuğa yönelmiştir (Kağıtçıbaşı, 2017b). Çocuğun sağladığı yaşlılık güvencesi gibi ekonomik değerleri azalmış ve psikolojik değeri ön plana çıkmıştır (Kağıtçıbaşı, 2017b), çünkü çocukların sosyokültürel ve ekonomik bağlamda ana babaya bağımlı olması ve sadakat duyması gerekmemektedir (Kağıtçıbaşı, 2000). Ayrıca, yaşlı anne ve babaların da yetişkin çocuklarından maddi destek beklentisinde azalma olmuştur. Böylece, çocuk ve aile arasındaki etkileşimde, çocuğu kısıtlayan ve kontrol eden denetime daha az yer verilerek çocuğa, serbest disiplinli bir tutum sergilenir (Kağıtçıbaşı, 2017b). Serbestliği ve özerkliği destekleyici ana babalık davranışı sonucunda, çocukta bağımsız, kendine güvenen ve bireyselleşmiş özerk benlik gelişimi oluşur (Kağıtçıbaşı, 2017a).

Psikolojik/Duygusal Bağlılık Modeli. Diğer iki modelin sentezi durumunda olan aile modelidir. Toplulukçu anlayışa sahip gelişmiş ve kentleşmiş toplumlarda görülen aile modelinde kültürel devamlılığın yanında, sosyal, yapısal ve ekonomik

değişim vardır (Kağıtçıbaşı, 2017b). Duygusal bağlamda karşılıklı bağlılık görülürken, maddi bağlamda hem birey hem aile düzeyinde bağımsızlık söz konusudur (Kağıtçıbaşı, 2017b). Aile bireyleri arasında maddi bağımsızlığa ve duygusal/psikolojik bağımlılığa önem verilir (Kağıtçıbaşı, 2000). Aile, akrabalarıyla duygusal bağlılık çerçevesinde genişleyebilirler. Yani nesiller arası duygusal bağlılık sonucunda, duygusal yatırımlar, hem anne ve babaya hem de çocuğa yönelir (Kağıtçıbaşı, 2017b).

Bağımsız aile modelinde olduğu gibi bu modelde de yaşlılık güvencesi gibi çocuğun ekonomik değerinin azalmasıyla, psikolojik değeri ön plana çıkar (Kağıtçıbaşı, 2000). Çocuk ekonomik bir yarar sağlamadığından ailenin çocuk sahibi olma nedeni sadece psikolojik doyumdur (Kağıtçıbaşı, 2017b).

Psikolojik/Duygusal bağımlılık modelinde, sosyalleşme değerlerinde ve aile etkileşimde aileye psikolojik/duygusal bağlılık önemlidir (Kağıtçıbaşı, 2017a). Bununla birlikte aile de bireyin önemine de yer verilir (Kağıtçıbaşı, 1996). Bu yüzden, çocuk yetiştirmede özerliğin önemi vurgulanırken anne-baba denetimine ve duygusal bağlılığa da yer verilir (Kağıtçıbaşı, 2017b).

Çocuğun ailesiyle olan yakınlığı oldukça değerlidir. Çocuğu hem kontrol etmek hem de onu özerk olmaya teşvik etmek önemli hedeflerdendir (Kağıtçıbaşı, 2000). Hem yakın ilişkileri destekleyen, hem de çocuğa özerklik tanıyan ana babalık, çocukta özerklik içeren ilişkisel benlik gelişimine yardımcı olur (Kağıtçıbaşı, 2017a).

Aileyi kültürel bağlamda inceleyen Kağıtçıbaşı, kültürler arası yaptığı araştırmalar sonucunda kültürel farklılıkların ana-babalığa olan etkisini vurgulamıştır. Anne ve babaların hem ana-babalığı algılamalarında hem de çocuk yetiştirme tutumlarında kültürel farklılıklar vardır. Ancak, kültürün dışında da aileler arasında farklılıklar gözlenmektedir. Bunlardan en önemlilerinden biri olan bireysel farklılıklar, aileyi ve çocuk yetiştirme tutumlarını etkileyerek ana-babalık davranışları üzerinde belirleyici bir konuma sahiptir.

Bundan yola çıkarak, Jay Belsky (1984) kültür içi ailesel farklılıkları açıklayan Ebeveynliğin Belirleyicileri Modelini geliştirmiştir.

Ebeveynliğin Belirleyicileri Modeli

Bir sosyalleşme konusu olan çocuklara muamelenin ve tutumun nedenlerini anlamaya yönelik yapılan çalışmalar sonucunda ebeveynliğin; ebeveynin kişiliği ve gelişimsel geçmişi, ebeveynin sosyal çevresi ve sosyal çevresiyle ilişkisi, eşler arasındaki ilişki ve çocuğun özellikleri gibi etmenlerden doğrudan ya da dolaylı olarak etkilendiği sonucuna varılmıştır. Bundan yola çıkarak da ebeveynlik çocuk ilişkisinde bireysel farklılıklardan kaynaklanan ebeveynlik belirleyicileri ortaya konmuştur (Belsky, 1984):

1. Ebeveynlerin psikolojik kaynakları
2. Çocuğun kişilik özellikleri
3. Bağlamsal stres ve destek kaynakları

Belsky(1984), bağlamsal stres ve destek kaynaklarını, ebeveynlerin sosyal ilişkileri, evlilik ilişkisindeki uyum ve iş hayatları gibi ailenin yer aldığı sosyal çevreyi içine alan faktörler olarak tanımlamaktadır ve bunlar ebeveynin yetkinliği zayıflatarak ya da güçlendirerek çocuk ile ilişkisini etkilemektedir. Buna bağlı olarak, Belsky (1981) yaptığı bir çalışmada, davranışsal problemlere sahip bir çocuğun ebeveynliği olumsuz yönde etkilediğini belirtirken aynı zamanda sosyal ilişkilerin, eşler arasındaki desteğin ve ebeveynin iş hayatının da ebeveynlikteki strese belirleyiciler olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca, evlilik ilişkileri iyi olan babaların eş desteği etkisinden dolayı doğum sonrası bebeklerine bağlanmalarının daha yüksek olduğu görülmüştür (Belsky, 1981; Belsky, Youngblade, Rovine ve Volling, 1991).

Sosyal destek kaynakları 3 yoldan olmaktadır: duygusal destek sağlaması, etkili yardım ve sosyal beklentiler. Duygusal destek, ebeveynin çevresindeki insanlardan gördüğü sevgi ve kabulün, psikolojik olarak onu güçlendiren ve iyi hissetmesini sağlayan nitelikli etkileşimler olarak tanımlanabilir (Belsky, 1984). Etkili yardım, rutin görevlerle ilgili yardım ve çocuk bakımı gibi konularda bilgi ve tavsiyenin sağlanması olarak açıklanabilir (Belsky, 1984). Sosyal beklentiler ise; uygun olmayan ya da olmayan davranışlar ile ilgili rehberlik eder (Belsky, 1984). Açıklanan bu destekler, ebeveynliği doğrudan veya dolaylı olarak etkilemektedir.

Anne-babaları bireysel farklılıklar ve içinde yaşadığı çevre açısından inceleyen Belsky (1984), ebeveynlikte belirleyici olan etkenleri ortaya koymuştur. Ana-babalıkta çocuğun kişilik özelliklerinin ve sosyal çevrenin birey üzerindeki etkileri büyüktür. Bununla ilişkili olarak, anne, baba ve çocuğun içinde yaşadığı çeşitli düzeylerdeki ortamlar da aileyi etkileyen bir faktör olarak görülmektedir, çünkü birey, içinde bulunduğu çevrelerle karşılıklı olarak etkileşim halindedir. Anne ve babanın davranışları çocuğu, çocuğun davranışları ise anne ve babayı etkileyerek çift yönlü bir gelişim sağlanır (Berk, 2015). Bu yüzden, Urie Bronfenbrenner (1979), insan gelişimi üzerindeki bağlamsal etkileri açıklayan ekolojik sistemler teorisini ortaya koymuştur.

Ekolojik Sistem Teorisi

Ekolojik Sistem Teorisi'ne göre, çocuğun çeşitli düzeylerdeki ve kendisine çeşitli yakınlıktaki kişi ve ortam gibi bağlamlardan etkilendiğini ve kendisinin de bu bağlamları etkilediğini öne sürülmektedir (Baydar, Küntay, Gökşen, Yağmurlu ve Cemalcılar, 2010). Ekolojik sistemler kuramına göre; çevre birbiri içine yuvarlanmış yapılardır ve her biri çocuğun gelişiminde önemli bir etkiye sahiptir (Bronfenbrenner, 1979).

Ekolojik yaklaşımda; çevre dört sistem üzerine kurulmuştur ve bunlar sırasıyla mikrosistem, mezosistem, eksosistem ve makrosistemdir (Bronfenbrenner, 1979).

Mikrosistem. Ekolojik çevrenin en iç katmanıdır. Çocuk üzerinde direk etkisi olan yakın sosyal ve fiziksel çevreyle etkileşimini kapsar (Bronfenbrenner, 1979). Bunlar; ev, aile bireyleri, sosyal, eğitim ve mahalle ortamıdır. Çocuğun bu düzeydeki etkileşiminin ve gelişiminin çift yönlü olduğunu dikkate almak gerekir (Bronfenbrenner, 1979), çünkü ebeveyn çocuğun davranışlarını etkilerken, çocuğun fiziksel özellikleri, kişiliği ve kapasitesi yetişkin davranışlarını etkilemektedir (Berk, 2015). Böylece bu karşılıklı etkileşim, bu düzeydeki bireylerin gelişimini kalıcı olarak etkiler. Ayrıca bu çevre içerisindeki bireyler arasındaki ikili ilişkiler de etkileşimdeki kaliteyi etkiler (Berk, 2015).

Mezosistem. Mikrosistem içerisinde yer alan ev, okul ve mahalle gibi birçok ortamda gerçekleşen karşılıklı bağlantıları ve ilişkileri kapsar (Bronfenbrenner, 1979). Ailenin çocuğun okul yaşamını desteklemesi, çocuğun okul başarısını

etkilemesi, çocuğun ev ortamındaki bireylerle olan iletişiminin, okul içerisindeki bireylerle iletişimin etkilemesi gibi durumlar bu sistemin içeriğine örnek gösterilebilir (Erdiller, 2014).

Eksosistem. Çocuğun direk olarak etkileşimde bulunmadığı ama onu etkileyen kişileri ve ortamları kapsar (Bronfenbrenner, 1979). Ebeveynlerin iş yeri ve esnek çalışma saatleri, aile arkadaşları ve uzak akrabalar gibi bireyin yakın çevresini direk ilgilendiren ancak bireyin gelişimini dolaylı yoldan etkileyen ortamlardır.

Makrosistem. Ekolojik çevrenin en dış katmanıdır. Bireyin içinde bulunduğu ailenin toplumsal ve dini değerleri, kültürel değerleri, gelenek ve görenekleri, yasal ve politik uygulamaları içerir (Bronfenbrenner, 1979). Toplumun kültürel inançları, eğitimde okulların ve ailenin rolü gibi durumlar çocuğu doğrudan ya da dolaylı olarak etkiler (Erdiller, 2014). Makrosistemde çocukların ihtiyaçlarına yönelik değerler, çocuğun diğer çevrelerle olan etkileşimini etkiler.

Hem anne, hem baba, hem de çocuğun bu sistemlerin merkezinde yer alması bağlamında bireyler fiziki, sosyal ve toplumsal çevreleriyle ve birbirleriyle etkileşim içerisinde gelişim gösterirler. Bu durum bireyleri etkileyerek çocuk yetiştirme stillerini ve ana-babalık davranışlarını etkiler. Ancak, anne, baba ve çocuk arasındaki etkileşim en derin duygusal bağ olan bağlanma ile başlar. Ana-babalık ve bağlanma, doğası gereği iç içe geçmiş süreçlerdir ve birbirlerini etkiler (Sümer, 2017).

Bağlanma Kuramı

Bebek ile onun bakımını üstlenen kişi yani anne arasında, doğumdan önce hamilelik döneminde bir ilişki gelişmeye başlar. Anne hamilelik sürecinde bebekle iletişim kurarak bir bağ oluşturmaya çalışır. Ancak bu bağ, anne çocuk ilişkisindeki en önemli dönemi kapsayan doğumdan sonraki aylarda oluşur. Böylece anne ile çocuk ilişkisinde ilk bağlar oluşmaya başlar.

Anne ile çocuk arasında kurulan bu ilişkinin daha derinlemesine incelenmesi ve bu bağlantının açıklanmasında temel aşama, John Bowlby'nin "Bağlanma Kuramı"nı ortaya koyması ile başlamıştır.

John Bowlby (1982), “bağlanma” kavramını; anneye ya da uygun ve duyarlı bir bağlanma figürüne yakınlık gerektiren çok sayıdaki davranışsal ve duygusal sistemin aktivitesinin bir ürünü olarak erişim şeklinde tanımlamıştır. Bu yüzden Bowlby, çocuk ile onu yetiştiren ve temel bakımını sağlayan ve sevgi gösteren kişi arasındaki ilişkiyi ortaya koyar. Bebeğin ebeveynleri ile ilişkisi bebeğin yetişkini yanına çağırmada kullandığı doğuştan getirilen bir dizi sinyalle başlar (Berk, 2015). Zaman içerisinde bilişsel ve duygusal gelişimin ve sıcak ve duyarlı bir bakımın da etkisiyle gerçek bir duygusal bağ oluşur (Bowlby, 1982).

Kuramın temel noktası, annenin bebeğine dış dünyayı inceleyebileceği ve gerektiğinde güven duyguları içinde geri dönüşler yapabileceği emniyetli bir ortam oluşturmaktır (Bowlby, 1982). Buna bağlı olarak Bowlby, çocuk ile bakıcı (genellikle ebeveyn) arasında bağlanmanın oluşması için temel etmenlerin olduğunu savunmaktadır. Bunlar; insanları ve hareket eden nesneleri tercih etme, daha sık gördüklerini diğerlerinden ayırt etmeyi öğrenme, tanıdıklarına yaklaşma ve istenen sonuçları getiren davranışları artırma gibi etmenlerdir (Öngider, 2013). Böylece Bowlby, anne ve çocuk arasındaki bağlanmanın nasıl gerçekleştiğini açıklamıştır.

Bağlanma kuramı, çocuğun duygusal ve sosyal açıdan gelişimini incelemeye önem vermektedir (Berk, 2015). Anne ile bebek arasındaki bağlanmanın doğasını inceleyen Bowlby, ayrılık kaygısı kavramını ortaya koymuştur. Ebeveynin gidişi gibi endişe verici ve korkutucu herhangi bir şeyle kolaylıkla etkin olabilen biyolojik fonksiyonlu içgüdüsel bir sosyal davranış olan ayrılık kaygısı, ebeveyninden gelen ses veya dokunuş gibi uyarıcılar ile sonlanır (Bowlby, Ainsworth, Boston ve Rosenbluth, 1956).

Bowlby’nin ortaya koyduğu fikirlerini empirik bir şekilde test eden Mary Ainsworth’un yenilikçi metodolojisi ile bağlanma kuramının genişlemesine yardımcı olmuştur (Bretherton, 1992). Ainsworth (1969), bağlanılan figürün çocuğun dünyayı oradan keşfedebileceği güvenli bir merkez olduğunu vurgulamıştır. Bunun nedeni, bebeklerin ve çocukların alışılmadık ve farklı durumlara katılmadan önce ebeveynlere güvenli bir bağlanma geliştirmeye ihtiyaçlarının olmasıdır (Ainsworth, 1989).

Ainsworth, Blehar, Waters ve Wall (1978), yaptıkları Yabancı Durumu (Strange Situation) deneyleri ile 1-2 yaşlarındaki bebeklerin annelerinin varlığında, ayrılığında ve geri dönmesi durumunda verdikleri tepkileri gözlemlemiş ve onların yeniliklere, ayrılığa ve geri birleşmeye olan tepkilerinin farklılaştığını belirlemişlerdir.

Araştırmının bulgularına dayanarak 1 güvenli bağlanma, 2 güvensiz bağlanma örüntüsü tanımlamışlardır:

Güvenli bağlanma. Bu örüntüye giren bebekler çocuklar az ağladı ve annenin varlığında keşfetme konusunda mutlu göründüler (Ainsworth ve ark., 1978). Güvenli bağlanmanın gerçekleştiği bebeğin temel ihtiyaçlarına bakım veren kişi tarafından zamanında karşılık verildiğinde, bebek oyun oynamak ya da keşfe çıkmak için kendisini güvende hisseder, çünkü bebek, ebeveyni güvenli bir dayanak olarak kullanır (Berk, 2015).

Güvensiz/kararsız bağlanma. Bu bağlanma durumundaki bebekler, ebeveyni gittiğinde sık sık ağladı ve yatıştırılması çok zor olur. Ebeveyn döndüğünde ise ebeveyne sıkıca tutunarak ortamı az keşfeder (Ainsworth ve ark., 1978). Bundan dolayı, güvensiz/kararsız bağlanmanın gerçekleştiği bebekler, bakımı sağlayan kişi ile yakınlık kurma çabasındadır (Berk, 2015). Güvensiz/kararsız bağlanmada, ebeveynin bebeğin davranışlarına tutarsız karşılık verdiği veya zamanında karşılık veremediği görülmüştür (Öngider, 2013).

Güvensiz/kaçıngan bağlanma. Bu örüntü grubundaki bebekler, ebeveynleri odadan ayrıldığında ve odaya geri döndüğünde, en az tepki veren grup olmuştur (Ainsworth ve ark., 1978). Bakım veren kişi bebeğin ihtiyaçlarına karşı tutarlı olarak tepkisiz kalmıştır. Bunun sonucunda, bebek ebeveyne karşı tepkisiz görünür ve bebek ile ebeveyn arasında kaçıngan tarzda bağlanma söz konusudur (Berk, 2015).

Bağlanma durumu ebeveynler açısından incelendiğinde hem annenin hem de babanın çocuğa bağlandığı görülmektedir, çünkü anne çocuğunun ihtiyaçlarını giderdikçe, bakımını yürüttükçe ve onunla oynadıkça çocuğunu daha iyi tanıyarak ihtiyaçlarını daha önceden sezer ve annelik görevi daha tatminkar olmaya başlar (Davaslıgil, 2011). Bu da, annenin çocuğuna olan bağlarını kuvvetlendirir. Annenin çocuğa bağlanması bu şekilde gelişmektedir. Böylece annelik rolünün üstlenerek

çocuğun bakımını ve onun ihtiyaçlarını şefkatli bir şekilde karşılar. Baba ile çocuk arasında da benzer olarak bağlanma söz konusudur. Babalar hamilelik sürecinde anne gibi çocukla bağlantısı olmadığı için baba doğumdan sonra etkileşimde bulunarak çocuğuna güçlü bağlarla bağlanır (Lewis ve Lamb, 2003).

Ayrıca, anne ile çocuk ve baba ile çocuk arasındaki bağlanma durumuna göre ebeveynlerin çocuk yetiştirme stilleri ve ana-babalık davranışları etkilenir (Davaslıgil, 2011). Bağlanmanın sağlıklı olması, ana-babalık davranışlarının başlamasında büyük rol oynar. Annelerin çocuklarıyla daha fazla konuştukları ve daha sakin bir etkileşime girdikleri görülürken babaların, çocuklarıyla daha fiziksel davranışına girdikleri ve daha çok oyun oynadıkları gözlemlenmiştir (Davaslıgil, 2011; Paquette, 2004). Bundan yola çıkarak, anne ve babaların çocuk yetiştirmelerine ilişkin davranışları etkilendiği söylenebilir.

Çocuk Yetiştirme Stilleri

D. Baumrind (1971), ebeveynlerin çocuklarıyla etkileşimlerini ev ve laboratuvar ortamında izleyerek çocuk yetiştirme üzerine bulgular elde etmiştir. Bu bulgular sonucunda yetkili/demokratik, yetkeci/otoriter ve izin verici tutum olmak üzere 3 temel çocuk yetiştirme stili ortaya koymuştur (Baumrind, 1966).

Yetkeci/otoriter tutum. Yüksek düzeyde baskıcı kontrol içeren ve düşük düzeyde çocuğa özerklik tanındığı tutumdur. Çocukların davranış ve tutumlarını şekillendirme, kontrol etme ve değerlendirme çabasında olan ebeveynler, çocuk üzerinde mutlak bir itaate ve sözünü dinletmeye önem verirler (Baumrind, 1966). Çocuğa sürekli bir denetim ve baskı uygulamaktadırlar ve sık sık güç ve ceza başvurmaktadırlar. Otoriter tutuma sahip ebeveynlerin çocukları mutsuz ve kaygılıdır (Baumrind, 1971). Ayrıca, kendilerine olan özsaygı ve özgüvenleri düşüktür (Baumrind, 1971). Bundan dolayı, düşük okul başarısına sahip olma ve davranışsal, duygusal ve sosyal problemleri sergileme eğilimindedirler.

İzin verici tutum. Düşük düzeyde kontrol içeren ve yüksek düzeyde çocuğa bağımsızlık ve özerklik tanındığı tutumdur. Bağımsızlık ve çocuğa güven önemlidir. Çocuğun davranışlarının sınırının olmadığı düşük düzeyde ebeveyn kontrolü söz konusudur (Baumrind, 1966). Çocuklar istediğini istediği zaman yapabilmektedir. Ev kuralları gibi herhangi bir kuralı öğrenmelerine gerek yoktur, çünkü kurallara uymazlar (Baumrind, 1966). Bu tutuma sahip ebeveynlerin

çocukları talepkar, itaatsiz ve isyankardırlar. Ayrıca, okula karşı ilgisiz olma ve anti sosyal davranış sergileme eğilimindedirler.

Yetkili/demokratik tutum. İşlevsel düzeyde kontrol içeren ve uygun miktarda çocuğa bağımsızlık ve özerklik verilen tutumdur. Kendi başına hareket etmek ile bağımlı olmak arasında denge oluşturur ve çocuğun bireyselliği kabul edilerek bağımsızlığı desteklenir (Baumrind, 1966). Çocuğa sevgi ve güvenle yaklaşan anne-baba, kararlı ve tutarlı bir biçimde kontrol uygular. Ebeveynler çocuğa söz hakkı tanıyarak, çocuğun kendi kararlarını vermesini aşamalı bir süreç içerisinde gerçekleştirirler (Baumrind, 1971). Aile bireyleri, çocuğun ayrı bir kişilik olduğunun bilincindedirler ve ona saygı gösterirler. Bu tutumla yetişen çocukların iyimser ruh haline sahip, özdenetimi ve özgüveni yüksek yaratıcı bireyler oldukları gözlenir.

Baumrind (1971), ebeveynlik tutumunda çocuk üzerindeki kontrolün çok fazla ya da çok az olmaması gerektiğini vurgular. Yani, ebeveynler çocuklarına karşı cezalandırıcı ya da gevşek tutum sergilemeleri yerine çocuklarıyla oluşturdukları kurallara uyarak sevgi içeren davranışlar sergilemelidirler (Erkan, 2015).

İlgili Araştırmalar

Anne ile çocuk arasındaki ilişki, doğumdan önce hamilelik döneminde başlayarak gelişir. Doğumdan hemen sonraki dönemde anne bebeğini kucağına alarak sever ve anne bebeğine kuvvetli bağlarla bağlanır (Dünya Sağlık Örgütü, 1997). Annenin kokusu ve ısı, çocuğu alış ve sarılış biçimi çocuğu duygusal yönden etkileyerek anneye güven duymasını sağlar (Günalp, 2007). Ayrıca, annenin, çocuğun ihtiyaçlarını karşılaması çocuğun güven duygusunu artırarak çocuğun anneye olan bağlarını güçlendirir (DSÖ, 1997).

Annenin çocukla arasındaki ilk bağların oluşumundan sonra çocuğun ağlamalarına ve diğer sinyallerine duyarlı olan annenin ona uygun zaman ve koşullarla tepki vermesi güvenli bir anne-çocuk ilişkisine zemin hazırlar (Paquette, 2004). Buna ek olarak anne, çocuğunun ihtiyaçlarını doğru zaman ve koşullarda karşıladığında çocuğunun kendini güvende hissederek aralarındaki temel güven duygusunun oluşmasını da sağlar (Kerns, Siener ve Brumariu, 2011). Güvensiz bağlanmanın geliştiği anne-çocuk ilişkilerinde ise; annenin çocuğun keşfetmesine

müdahale ettiği, çocuğun ihtiyaçlarına karşı duyarlı olmadığı ve çocuğa karşı tehdit edici ve korkutucu bir tutum sergilediği gözlemlenmiştir (Appleyard ve Berlin, 2007). Türkiye’de yapılan bir araştırmada, ayrılık kaygısının gelişmesinde güvenli bağlanma geliştirmeyen çocuğa aşırı düşkün, sorumluluk vermeyen, aşırı disiplin uygulayan, aşırı sınırlayan ya da ihmal eden anne tutumlarının etkili olduğu belirtilmiştir (Öngider, 2013).

Ek olarak, Türk toplumunun aile bağlamında oluşturduğu annelik rolü nedeniyle, özellikle büyük şehirlerde yaşayan anneler, çocuğun gelişimsel özelliklerini daha erken yaşlarda kazanılması gerektiğini düşünmekte ve itaat bekleme davranışının azalarak daha fazla izin verici tutum sergiledikleri görülmektedir (Nacak, Yağmurlu, Durgel ve Vijver, 2011). Böylece anneler çocuk yetiştirme hakkında mükemmeliyetçi idealler edinerek çocuklarını bilinçaltında bir "proje" olarak algılamakta ve bu durum annelik performanslarını etkilemektedir (Zahmacıoğlu ve ark., 2015).

Baba-çocuk ilişkisinde ise; doğumdan sonraki birkaç ay içerisinde babaların annelerden farklı bir rol üstlendikleri saptanmıştır. Anneler çocuklarıyla daha fazla konuştukları ve daha sakin bir etkileşime girdikleri görülürken babalar, çocuklarıyla daha fiziksel boğuşma davranışına girdikleri ve daha çok oyun oynadıkları gözlemlenmiştir (Davaslıgil, 2011). Çocuklarda babalarına heyecan ve coşkuyla karşılık vererek aralarında canlandırıcı ve eğlendirici bir ilişki gelişir (Paquette, 2004)

Babalar çocukla olan etkileşiminde daha çok tutma, kollarında sallama gibi fiziksel uyarıya neden olan çeşitli oyunlar oynama eğilimindedirler (Güngörmüş, 2011). Başka bir deyişle, babanın oyun şekli havaya atma, yuvarlama ve gıdıklama gibi fiziksel etkileşimler içeren daha çok sert ve heyecan içerikli oyunlardır (Kuzucu, 2011). Çocuklar ise babalarından gelen bu oynama isteğine annelerinden gelene oranla daha olumlu tepkilerde bulunurlar (Güngörmüş, 2011). Böylece, baba ile çocuk arasında güvenli bir bağ kurulması açısından fiziksel etkinliklerin ve oyunların oldukça önemli olduğu görülmektedir.

Ancak, çocuk sayısı arttıkça babaların ebeveynlik ilgisinin, algısının ve tutumunun olumsuz olarak etkilendiği ortaya konmuştur. (Seçer, Çeliköz ve Yaşa, 2007). Ayrıca, toplum tarafından oluşturulan ebeveynlik rolü de babanın çocukla

geçirdiği zamanı etkilemektedir. Buna göre anne; çocuğun bakımı ve eğitimi konusunda birinci dereceden sorumlu birey olarak görülürken, babanın çocuğun bakımı ve eğitimindeki rolüne ve önemine neredeyse hiç değinilmemiştir (Taşkın, 2011).

MacPhee, ve ark. (1986) ebeveynlerin kendilerini algılamalarına ilişkin bir çalışma yapmışlardır ve ebeveynlerin kendilik algısını belirleyen işlevleri vurgulamışlardır. Çalışmada, ebeveynliğe ilişkin kendilik algısını belirleyen işlevler; yeterlilik, rol doyumu, yatırım ve rol dengeleme alt işlevleri ile bir bütün olarak ele alınmıştır. Yeterlilik, bir şeyi başarılı, etkili ve yeterli olarak yapmak için gereken yetenek olarak tanımlanmaktadır (MacPhee, ve ark., 1986). Rol doyumu, ebeveynin ebeveynlikle ilgili hissettiği duygularından hoşnutluğu veya çocuğa olan sorumluluklarını yerine getirmekten hissedilen tatmin olarak tanımlanmaktadır (Mouton, ve Tuma, 1988). Ebeveynlik algısının yatırım boyutu fiziksel, sosyal ve duygusal yatırımları kapsar. Belsky (1984) yatırım kavramını duyarlılık ve yetiştirmeye yardımcı ebeveyn özellikleri olarak tanımlamıştır. Rol dengeleme; sahip olunan çeşitli rollerin dengeli bir şekilde bir arada yürütülmesi ebeveyn, eş ve çalışan olarak kişinin elinde bulundurduğu rolleri etkili bir biçimde dengede tutması anlamına gelir (Perry-Jenkins, Repetti ve Crouter, 2000). Ancak, ebeveynlik, her bir alt işlev ebeveynliğe ilişkin kendilik algısının kuşaklar boyu devam eden ya da değişime uğrayan yönleri ve çocuk yetiştirme hedefleri bakımından farklılıklar göstermektedir (Güler ve Yetim, 2008).

Yılmaz, ve ark., (2018) tarafından yapılan başka bir araştırmada, kadınların ebeveynlik rollerine ilişkin kendilik algıları çeşitli değişkenler açısından incelenmiştir. Araştırmanın sonucunda annelerin eğitim seviyesi ve sosyo-ekonomik düzeyi yükseldikçe, ebeveynlik rolüne ilişkin kendilik algılarının daha olumlu olduğu görülmüştür. Ayrıca, çocuk sayısı arttıkça, ebeveynlik rolüne ilişkin kendilik algısının daha az olumlu olduğu gözlenmiştir.

Ayrıca, annelik rolü ve ebeveynlik davranışı arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi amacıyla yapılan bir çalışmada, annelerin yaş, eğitim durumu, yerleşim yeri, gelir durumu, çalışma durumu, aile tipi ve çocuk sayısı annelik rolü ve ebeveynlik davranışı üzerinde etkili bulunmuştur (Koç, Özkan ve Bekmezci, 2016).

Babalık rolü algılarını ve etkileyen faktörleri belirlemek amacıyla 3-6 yaş grubu çocuğu olan babalarla yapılan bir çalışmada, babaların eğitimi, çalışma durumu, mesleği, gelir durumu, aile tipi, çocuğu isteme durumu, ilk kez baba olma yaşı, sahip olduğu çocuk sayısı ve babalığa ilişkin bilgi alma durumlarının babalık rolü algısını etkilediği belirlenmiştir (Telli ve Özkan, 2016).

Hem anneler hem de babalar ile anne-babalık rolüne ilişkin kendilik algısının ve kültürel inançların incelendiği bir çalışmada (Delvecchio, Di Riso, ve Salcuni, 2016), anne ve babaların aile işlevlerinde benzer bir kendilik algısına sahip olduklarını ve aileye ilişkin ortak kültürel inanç ve değerleri paylaştıkları sonucuna ulaşılmıştır. Ancak, babaların annelere göre ebeveynlikte daha tatmin olduğu ve hayatlarındaki farklı rolleri dengeleyebildikleri görülmüştür.

Bunlara ek olarak, anne-baba tutumlarını etkileyen değişkenleri inceleyen çalışmalar bulunmaktadır. Özben ve Argun (2002)'un okul öncesi dönemdeki çocukların anne-babalarının çocuk yetiştirme tutumları ile ilgili yaptığı araştırmada, anne-babaların öğrenim düzeyi yükseldikçe, çocuklarına karşı daha demokratik, eşitlikçi ve paylaşımcı davrandıkları bulunmuştur. Ayrıca, anne-babanın yaşı, işi, ailedeki çocuk sayısı, çalışıp çalışmamasının ve anne babanın çocuğun bağımsız davranışlarını desteklemesi ile anne-babaların çocuk yetiştirme tutumları arasında anlamlı düzeyde ilişkiler olduğunu gözlemlenmiştir. Ayrıca Uyanık Balat (2007); sosyoekonomik düzeylerine göre anne-baba tutumlarını incelemiş ve sosyoekonomik düzeyin, aşırı koruyucu, demokratik davranma, eşitlik tanıma ve sıkı disiplin tutumları üzerinde anlamlı bir farklılığa neden olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Kaya, Bozaslan ve Genç (2012) tarafından yapılan araştırma sonucunda ise, eğitim düzeyleri yüksek olan anne ve babaların demokratik tutumlara sahip olduğu tespit edilmiştir. Çocuk yetiştirme tutumları ile algılanan ana-baba davranışları arasındaki ilişki incelendiğinde ise; kontrolcü ve müdahaleci tutum sergileyen ebeveynlerin çocukluk dönemlerinde aileleri tarafından daha az destek gördükleri ve tutarsız bir disiplinle büyüdüğü görülmüştür. Ayrıca, çocukluk dönemlerinde başarı için anne ve babaları tarafından baskı gören ebeveynler ise çocuk yetiştirirken daha az sıkı disiplin uygulayan anne-baba oldukları sonucuna varılmıştır (Yalçın ve Türnüklü, 2011).

Bölüm 3

Yöntem

Bu bölümde araştırmanın evreni ve örnekleme, veri toplama süreci, veri toplama araçları ile verilerin analizi üzerinde durulmuştur.

Araştırmada karma yöntem kullanılarak durum betimlemesi yapılmıştır. Karma yöntemde, aynı anda hem nitel hem de nicel veriler toplanarak, bu veriler birleştirilmekte ve araştırma problemini anlamak için çıkan sonuçlar kullanılmaktadır (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2016). Bu doğrultuda araştırma için yapılan görüşmeler sırasında uygulanan Kişisel Bilgi Formu ve Ebeveyn Görüşme Formu ile nitel veriler, Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumları Ölçeği (PARI) ile nicel veriler eş zamanlı olarak toplanmıştır.

Nicel ve nitel verilerin aynı zamanda toplandığı ve eşdeğer olduğu eşzamanlı dönüşümsel desende, veri analizi ayrı yapılmaktadır (Creswell, 2017). Analizin yorumlama ve tartışma aşamasında birleştirilmektedir. Bu araştırmada da, nitel ve nicel veriler ayrı olarak analiz edilmiş, yorum ve sonuç bölümünde birleştirilmiştir. Bu desen geniş çaplı bakış açısı sağlama ve araştırma durumunu daha iyi çözümlenmesi bakımında avantajlıdır (Creswell, 2017).

Araştırmanın Evreni ve Örnekleme

Araştırmanın evrenini, Ankara ili merkez ilçelerindeki 2-6 yaş grubunda çocuğu olan anne ve babalar oluşturmaktadır.

Çalışmanın örneklem grubunda ise Ankara ili merkez ilçelerindeki 2-6 yaş grubunda çocuğu olan 40 anne ve 40 baba yer almıştır. Çalışma grubu ebeveynlerle birebir görüşme yapılacağından ve görüşmenin ses kaydı alınmasından dolayı kartopu örnekleme yöntemi ile seçilmiştir. Araştırmaya gönüllü olarak katılan katılımcılardan, belli özellikleri taşıyan ve çalışmaya katılmaya istekli olan bir veya daha fazla kişiyi önermesi ile örneklemin oluşması kartopu örneklemesidir (Johnson ve Christensen, 2014).

Anneler ve babalar ile gönüllülük esasına dayalı olarak görüşmeler yapılarak çalışmaya ait veriler toplanmıştır.

Örnekleme oluşturan annelere ilişkin demografik bilgiler yaş, çalışma durumu, eğitim düzeyi, çocuk sayısı, çocuğunun yaşı ve cinsiyeti olarak belirlenmiştir.

Tablo 1

Çalışma Grubundaki Annelerin Yaşlara Göre Dağılımı

Yaş	F	%
25-29	11	27.5
30-34	18	45
35-40	11	27.5

Tablo 1'e göre araştırmaya katılan annelerin yaş dağılımları 25 ile 40 arasında değişmektedir (Ort.= 32.23, S= 3,69). 25-29 yaş aralığında 11 (%27,5), 30-34 yaş aralığında 18 (%45) ve 35-40 yaş aralığında 11 (%27,5) anne görüşmeye katılmıştır.

Tablo 2

Çalışma Grubundaki Annelerin Çalışma Durumuna Göre Dağılımı

Çalışma Durumu	f	%
Çalışıyor	13	32.5
Çalışmıyor	27	67.5

Tablo 2'e göre görüşmeye katılan annelerden, 13 anne (%32,5) çalışmakta, 27 anne ise (%67,5) çalışmamaktadır.

Tablo 3

Çalışma Grubundaki Annelerin Eğitim Düzeyine Göre Dağılımı

Eğitim düzeyi	f	%
<i>İlkokul</i>	3	7,5
<i>Ortaokul</i>	6	15
<i>Lise</i>	15	37,5
<i>Ön lisans</i>	2	5
<i>Lisans</i>	11	27,5
<i>Lisansüstü</i>	3	7,5

Araştırmaya katılan annelerin eğitim düzeyine göre dağılımları Tablo 3'te gösterilmiştir. İlkokul mezunu 3 (%7,5), ortaokul mezunu 6 (%15), lise mezunu 15 (%37,5), ön lisans mezunu 2 (%5), lisans mezunu 11 (%27,5) ve lisansüstü mezunu 3 (%7,5) anne çalışmada yer almıştır.

Tablo 4

Çalışma Grubundaki Annelerin Çocuk Sayısına Göre Dağılımı

Çocuk Sayısı	f	%
<i>1</i>	16	40
<i>2</i>	16	40
<i>3</i>	8	20

Araştırma grubundaki annelerin çocuk sayısına göre dağılımları Tablo 4'te gösterilmiştir. 1 çocuğu olan 16 (%40), 2 çocuğu olan 16 (%40) ve 3 çocuğu olan 8 (%20) anne çalışmada yer almıştır.

Tablo 5

Çalışma Grubundaki Annelerin Çocuğunun Yaşına Göre Dağılımı

Çocuğun Yaşı	f	%
2	5	12,5
3	9	22,5
4	6	15
5	10	25
6	10	25

Çalışma grubundaki annelerin çocuğunun yaşına göre dağılımları Tablo 5'te gösterilmiştir. 2 yaşında çocuğu olan 5 (%12,5), 3 yaşında çocuğu olan 9 (%22,5), 4 yaşında çocuğu olan 6 (%15), 5 yaşında çocuğu olan 10 (%25) ve 6 yaşında çocuğu olan 10 (%25) anne görüşmeye katılmıştır.

Tablo 6

Çalışma Grubundaki Annelerin Çocuğunun Cinsiyetine Göre Dağılımı

Çocuğun Cinsiyeti	f	%
Kız	17	42,5
Oğlan	23	57,5

Tablo 6'ya göre örneklemdaki annelerden, 17 annenin (%42,5) kız çocuğu, 23 annenin ise (%57,5) oğlan çocuğu vardır.

Çalışma grubunu oluşturan babalara ilişkin demografik bilgiler ise; yaş, eğitim düzeyi, çocuk sayısı, çocuğunun yaşı ve cinsiyeti olarak belirlenmiştir.

Tablo 7

Çalışma Grubundaki Babaların Yaşlara Göre Dağılımı

Yaş	F	%
25-29	4	10
30-34	13	32,5
35-39	12	30
40-44	6	15
45-49	5	12,5

Tablo 7'ye göre araştırmaya katılan babaların yaş dağılımları 22 ile 47 arasında değişmektedir (Ort.= 36,6 S= 5,396). 25-29 yaş aralığında 4 (%10), 30-34 yaş aralığında 13 (%32,5), 35-39 yaş aralığında 12 (%30), 40-44 yaş aralığında 6 (%15) ve 45-49 yaş aralığında 5 (%12,5) baba çalışmada yer almıştır.

Tablo 8

Çalışma Grubundaki Babaların Eğitim Düzeyine Göre Dağılımı

Eğitim düzeyi	F	%
Ortaokul	4	10
Lise	12	30
Ön lisans	6	15
Lisans	14	35
Lisansüstü	4	10

Araştırmaya katılan babaların eğitim düzeyine göre dağılımları Tablo 8'de gösterilmiştir. Çalışma grubundaki babalar arasında ilkokul mezunu bulunmamaktadır. Ortaokul mezunu 4 (%10), lise mezunu 12 (%30), ön lisans mezunu 6 (%15), lisans mezunu 14 (%35) ve lisansüstü mezunu 4 (%10) baba çalışmaya katılmıştır.

Tablo 9

Çalışma Grubundaki Babaların Çocuk Sayısına Göre Dağılımı

Çocuk Sayısı	f	%
1	16	40
2	13	32
3	11	27

Araştırma grubundaki babaların çocuk sayısına göre dağılımları Tablo 10'da gösterilmiştir. 1 çocuğu olan 16 (%40), 2 çocuğu olan 13 (%32) ve 3 çocuğu olan 11 (%27) baba görüşmeye katılmıştır.

Tablo 10

Çalışma Grubundaki Babaların Çocuğunun Yaşına Göre Dağılımı

Çocuğun Yaşı	f	%
2	4	10
3	8	20
4	10	25
5	11	27
6	7	17

Çalışma grubundaki babaların çocuğunun yaşına göre dağılımları Tablo 10'da gösterilmiştir. 2 yaşında çocuğu olan 4 (%10), 3 yaşında çocuğu olan 8 (%20), 4 yaşında çocuğu olan 10 (%25), 5 yaşında çocuğu olan 11 (%27) ve 6 yaşında çocuğu olan 7 (%17) baba çalışmada yer almıştır.

Tablo 11

Çalışma Grubundaki Babaların Çocuğunun Cinsiyetine Göre Dağılımı

Çocuğun Cinsiyeti	F	%
Kız	18	45
Oğlan	22	55

Tablo 11'e göre örneklemdaki babalardan, 18 babanın (%45) kız çocuğu, 22 babanın ise (%55) oğlan çocuğu vardır.

Veri Toplama Süreci

Belirlenen görüşme sorularının ve ölçeğin uygulanması için araştırmanın içeriğini özetleyen bir rapor hazırlanarak Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonu'ndan etik kurul izni alınmıştır (Ek-C).

Okul öncesi dönemde çocuğu olan 40 anne ve 40 baba tespit edilmiştir ve gönüllük esasına dayalı olarak katılımları sağlanmıştır. Anne ve babaların her biriyle yaklaşık 15 dakika süren görüşmeler yapılmıştır. Görüşmeler katılımcıların da izniyle ses kaydı ile kayıt altına alınmıştır. Görüşmenin ardından anne ve babalar ölçeği nasıl dolduracakları ile ilgili bilgilendirilmiştir. Sonrasında ölçek uygulanmıştır.

Veri Toplama Araçları

Metin Araştırmada Kişisel Bilgi Formu, Ebeveyn Görüşme Formu ve Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumları Ölçeği (PARI) kullanılmıştır.

Kişisel Bilgi Formu. Örnekleme seçilen anne, baba ve çocuklar ile ilgili bilgilere ulaşmak için hazırlanan Kişisel Bilgi Formunda, çocuğun yaşı ve cinsiyeti, anne-babanın yaşı, eğitim düzeyi, gelir düzeyi ve çalışma durumuna ilişkin sorular yer almaktadır.

Ebeveyn Görüşme Formu. Örnekleme seçilen anne ve babaların ana-babalık algısına ilişkin bilgilere ulaşmak için görüşme sorularından oluşan Ebeveyn Görüşme Formu araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Sorular, okul öncesi eğitiminden 3 uzman ve eğitim bilimlerinden 1 uzman tarafından uzman görüş formu ile değerlendirildikten sonra gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Böylece anne ve babanın ana-baba olma durumu tanımlamaya yönelik soruların yanında bireylerin eğitim anlayışı, çocuğuyla olan ilişkisi ve çocuğun değeri ile ilgili sorular bulunmaktadır (Ek-B).

Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutumları Ölçeği (PARI). Örneklemdaki anne-babaların çocuk yetiştirme tutumlarının belirlenmesi için Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeği (PARI) uygulanmıştır (Ek-A). Schaefer ve Bell

(1958) tarafından geliştirilen ölçek genel anlamda anne-babaların çocuk yetiştirme konusundaki tutumlarına odaklanmaktadır. 60 maddeden oluşan ölçeğin, 5 alt boyutu vardır:

1. Aşırı Koruyucu Anne Boyutu; annenin, çocuğun hayatına çok fazla karışması,
2. Demokratik Tutum ve Eşitlik Tanıma Boyutu; ebeveynin, çocuğun kendini kelimelerle ifade etmesine izin vermesi, çocuğa eşit haklar tanınması, fikirlerini açıkça belirtmesini desteklemesi, onunla arkadaşlık etmesi,
3. Ev Kadınlığı Rolünü Reddetme Boyutu; kadının evde kapalı kalıp, sürekli ev işi yapıp, çocuklara bakmaktan duyduğu sıkıntı,
4. Karı-Koca Geçimsizliği - Evlilik Uyumsuzluğu Boyutu; eşler arası gerginlik,
5. Baskı ve Disiplin Boyutu; ebeveynin disiplin ve baskı konusundaki tutumunu irdellemektedir.

Her alt teste elde edilen puanların yüksekliği, o boyuta yansıtılan tutumun onaylandığını, yani alt testlerde belirtilen aile hayatı ve çocuk yetiştirme tutumunun onaylandığını gösterir. Ölçek 4'lü likert tipindedir. Bireysel uygulanabilen ölçekte her madde için “hiç uygun bulmuyorum”, “biraz uygun buluyorum”, “oldukça uygun buluyorum” ve “çok uygun buluyorum” ifadelerinden birinin işaretlenmesi gerekmektedir. Ölçek Güney Le Compte, Ayhan Le Compte ve Serap Özer tarafından 1978 yılında Ankaralı annelerle yaptıkları çalışmayla Türkçe'ye uyarlanmıştır (akt. Öner, 1997). Yapılan analiz sonucunda, her alt ölçek yüksek iç tutarlılığa sahip olup, Alpha iç tutarlılık düzeyi .64 olarak saptanmıştır. Ölçeğin, alt ölçek iç tutarlılık değerleri .59 ile .90 arasında değişmektedir. Ölçeğin yapı geçerliliği için, sosyoekonomik düzeyin, 5 faktör üzerindeki ağırlık derecesine bakılmıştır ve bulgularla Türkçe PARI alt ölçeklerinin yapı geçerliliğini desteklenmiştir (LeCompte, Le Compte ve Özer, 1978, akt. Öner, 1997).

Verilerin Analizi

Metin Çalışma hem nitel hem nicel veriler içerdiğinden, analizi eşzamanlı ancak ayrı ayrı yapılmıştır. Nicel verilerin çözümlenmesi ve analizi SPSS 22.0 paket programı ile yapılmıştır. Annelerden toplanan veriler normal dağılım

gösterirken, babalardan toplanan veriler normal dağılım göstermemektedir. Bu yüzden, babaların verileri parametrik olmayan testler ile analiz edilmiştir.

Görüşmeler yoluyla toplanan nitel veriler ise; yazılı doküman haline getirilerek veri analizine hazırlanmıştır. Yıldırım ve Şimşek'e göre (2016), nitel veriler dört aşamada analiz edilmektedir:

1. Verilerin kodlanması,
2. Temaların bulunması,
3. Kodların ve temaların organize edilmesi
4. Bulguların tanımlanması ve yorumlanmasıdır.

Buna göre, araştırmada verilerin analizi için veriler gruplandırılarak kodlamalar yapılmıştır. Kodlamalarla birlikte temalar belirlenmiştir. Kodlayıcılar arasındaki güvenilirliğin sağlanabilmesi için hem araştırmacı hem de bir alan uzmanı tarafından kodlamalar birkaç kez incelenerek güvenilirlik sağlanmıştır. Johnson ve Christensen (2014)'e göre; kodlayıcılar arasındaki güvenilirlik araştırmanın nesnelliğini artırarak tutarsızlık hatalarını azaltır. Bu araştırmada da, oluşturulan kodlar ve temalar organize edilerek katılımcılardan elde edilen veriler analiz edilmiştir. Verilerin sunumunda, araştırmacı tarafından görüşülen kişilerin verdiği cevaplardan frekans, çeşitlilik ve uç örnekler dikkate alınarak sık sık alıntılar yapılmıştır.

Ayrıca araştırmacı tarafından ortaya konan temaların ve kodlamaların güvenilirliği Miles ve Huberman'ın (1994) modelinde bulunan, içsel tutarlılık olarak adlandırılan güvenilirlik formülü kullanılarak hesaplanmıştır: (Güvenilirlik katsayısı = $\frac{\text{Görüş birliği}}{\text{Görüş birliği} + \text{Görüş ayrılığı}} \times 100$). İçsel tutarlılığı veren kodlama denetimine göre kodlayıcılar arası yani uzman ve araştırmacı analizleri arasındaki görüş birliği oranının % 90 ve üzeri olması beklenmektedir (Miles ve Huberman, 1994). Bu araştırmada da ses kayıtlarının yazılı metinlere dönüştürülmesinin ardından tesadüfî yöntemle seçilen birer örnek üzerinde araştırmacı ve bir uzman ayrı ortamlarda kodlama yapmış ve tutarlılık oranı %93 olarak hesaplanmıştır.

Katılımcıların isimleri kişisel bilgilerinin korunma ilkesi gereği, anneler; A1, A2,..., A40 olarak ve babalar; B1, B2,..., B40 olarak kodlanmıştır.

Bölüm 4

Bulgular ve Yorumlar

Bu bölümde araştırmanın amacı doğrultusunda toplanan nitel ve nicel bulgulara yer verilmiştir. Anne babaların “ana-babalık algısını” belirlemek amacıyla yapılan görüşmelerin içerik analizi sonuçları ortaya konulmuş, ardından ana-babalık tutumunu, demografik değişkenlere göre açıklamak için Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Tutum Ölçeği (PARI) ile toplanan nicel verilerin analiz sonuçlarına yer verilmiştir.

Anne-Babaların “Ana-Babalık Algısı” Görüşlerine İlişkin Bulgular ve Yorum

Yapılandırılmamış görüşme formunda 9 soruya yer verilmiştir. 4 soru hem annelerin hem de babaların ana-babalık duyguları, düşünceleri ve algıları ile ilgiliyken, 3 soru ebeveyn-çocuk arasındaki etkileşimi ve yönelimi anlamaya yöneliktir. Diğer 2 soru ise, anne ve babaların çocuğun eğitimine ilişkin davranışları ve tutumları ile ilgilidir.

Ana-babalığa ilişkin bulgular ve yorum. Anne ve babalara, ana-babalık duygularına ve algılarına ilişkin aşağıdaki sorular yöneltilmiştir:

1. Anne-baba olduğunuzu ilk ne zaman hissettiniz? Bu duyguları nasıl tanımlarsınız?
2. Size göre annelik/babalık ne demektir /ne ifade ediyor?
3. Çocuk sahibi olmak size ne anlam ifade ediyor?
4. Anne/baba olmak, davranışsal ve duygusal olarak neleri gerektirir?



Şekil 1. Anne-baba yanıtlarında ana-babalığa yönelik temaların ve kodlamaların bulunduğu şekil.

Anne ve babaların, ana-babalık duygularına ve algılarına ilişkin yanıtları Şekil 1’de gösterildiği gibi kodlamaları yapılmıştır.

Tablo 12

“Anne-baba olduğunuzu ilk ne zaman hissettiniz? Bu duyguları nasıl tanımlarsınız?” Sorusuna Verilen Yanıtlar ve Yüzdelik Değerleri

Cevaplar	Anne		Baba	
	f	%	f	%
Hamilelik Öncesi	1	2,5	0	0
Hamilelik Dönemi	20	50	5	12,5
Doğum Sırasında	10	25	18	45
Doğumdan Sonra	9	22,5	17	42,5

Katılımcıların sorulara verdikleri yanıtlar analiz edildiğinde “Anne-baba olduğunuzu ilk ne zaman hissettiniz? Bu duyguları nasıl tanımlarsınız?” sorusuna verdikleri duygu ve düşünceleri içeren yanıtlar Tablo 12’de yer almaktadır. Yanıtlar incelendiğinde “hamilelik öncesi”, “hamilelik dönemi”, “doğum sırasında” ve “doğum sonrasında” olmak üzere kodlanmıştır. Buna göre, annelerin %50’si ilk annelik duygusunu hamilelik sürecinde hissetmektedir. 1 anne (%2,5) hamilelik öncesi dönemde bu duyguyu yaşarken, %25’lik kısmı doğum sırasında ve

%22,5'lik kısmı ise doğum sonrası dönemde annelik duygusunu hissetmektedir. Yanıtlar incelendiğinde babaların %45'i ilk babalık duygusunu doğum anında hissetmektedir. Hamilelik öncesinde bu duyguyu hiç yaşamayan babaların %12,5'i hamilelik döneminde ve %42,5'i doğum sonrası dönemde babalık duygusunu hissetmektedir.

Bu sonuçlara göre, görüşmeye katılan anneler ilk ebeveynlik duygusunu genellikle hamilelik döneminde yani çocuk anne karnındayken hissetmektedir:

A1: Anne olarak kalp atışını duyduğum an tarifi olamayan yaşanmamış duygulardı.

A12: Karnımda hareket ettiği zaman. Gerçek olduğunu anladım. Değişik bir duygu, hayat bir anda güzelleşti. Her şeye pozitif bakmaya başladım.

A17: İlk hamile olduğumu öğrendiğim zaman. Çok güzel bir duyguydu.

Görüşmeye katılan babalar ise doğum anındaki kucağa alma gibi tensel temas sonucu ya da doğum sonrasında çocukla olan etkileşimi sırasında hissetmektedir:

B1: Çocuğumun beni tanıdığını hissettiğim zaman.

B2: Doğum anında ve çocuğumu kucağıma verildiğinde hissettim. İnanılmaz bir duygu rabbim herkese tattırsın.

B25: Oğlum ilk baba dediğinde. Mutluluk verici.

B32: Eve gelip bana baktığında hissettim.

Ayrıca, görüşmeye katılan annelerden bazıları ilk ebeveynlik duygusunu doğum sırasında ya da doğum sonrasında hissetmektedir:

A4: Oğlumun okula başlaması ile sorumluluklarımızın artması ile.

A23: Doğurduğumda, kucağıma aldığımda. Güzel bir duygu, acıları unutturan bir duygu.

A24: Çocuğum benim ilk iletişime geçtiğinde hissettim. Hem çok güzel hem de çok karışık tarifi olmayan bir şey.

A38: Kızımın ilk anne dediğini duyduğumda. Zor bir hamilelik dönemi geçirdim. Sonrası da sıkıntılı bir dönemdi. Çok gençtim. Anneliğe alışmam biraz zaman aldı. Güzel bir duyguydu.

Görüşmeye katılan babalar arasında ilk ebeveynlik duygusunu hamilelik döneminde hisseden babalar da bulunmaktadır:

B6: Kalp atışlarını duyduğum zaman hissettim. Çok heyecanlandım duygulandım.

B30: Eşimin karnında tekme attığını hissettiğim zaman. Çok farklı bir duyguydu. Somut olarak onu hissetmek çok heyecanlıydı.

Ayrıca, görüşmedeki cevaplar incelendiğinde hamilelik döneminde ve doğum sırasında annelik duygusunu hisseden annelerin çoğunluğu olumlu duygular yaşarken; diğer yandan doğum sonrasında hisseden anneler de olumsuz duygular nedeniyle annelik duygusunu hissetmişlerdir. Buna ek olarak, babalar annelerden ebeveynlik duygusunu daha geç yaşadıkları sonucuna varılmıştır, çünkü babalar fiziksel temas, hareketini hissetme gibi çocukları ile somut bir şekilde etkileşime geçtiklerinde bu duyguyu yaşıyorlar.

Tablo 13

“Size göre annelik/babalık ne demektir /ne ifade ediyor?” Sorusuna Verilen Yanıtlar ve Yüzdelik Değerleri

Cevaplar	Anne		Baba	
	F	%	f	%
Olumlu Duygular	12	30	10	25
Özgecilik	28	70	30	75

Katılımcıların sorulara verdikleri yanıtlar analiz edildiğinde “Size göre annelik/babalık ne demektir /ne ifade ediyor?” sorusuna verdikleri duygu ve düşünceleri içeren yanıtlar Tablo 13’te yer almaktadır. Yanıtlar gruplandığında “olumlu duygular” ve “özgecilik” olarak kodlanmıştır. Olumlu duygular; sevgi, merhamet, mutluluk, şefkat ve güven gibi duyguları içermektedir. Özgecilik ise, çıkar gözetmeden başkalarının iyiliği için özveride bulunmayı bir ilke olduğu düşüncesine dayanan bir ahlâk tutum ve görüşüdür (TDK, t.y.). Bundan yola çıkarak, yanıtlar arasından sabır, fedakârlık ve sorumluk gibi özveri gerektiren kavramlar özgecilik kategorisine alınmıştır.

Yanıtlar incelendiğinde annelerin %70’inin ile babaların %75’inin ana-babalığa karşı özgeci duygu ve düşünceleri olduğu görülmektedir. Annelerin %27,5’i ve babaların %25’i ana-babalığa ilişkin olumlu duygu ve düşüncelere sahipken, 1 anne ise annelik düşüncelerini tarif edilemez olduğunu ifade etmiştir.

Bu sonuçlara göre, çalışmaya katılan anne-babaların büyük bir çoğunluğu ana-babalığa karşı özgeci bir algıyla yaklaşmaktadır. Yani anne-babalar

ebeveynliğı bir sorumluluk olarak görüp çocukları için fedakarlık yapma ve sabır gösterme gibi kendilerinden çok çocuklarını düşündükleri bir ebeveynlik algısına sahiptirler.

A3: Kendinizden önce evladınızın isteklerini gerçekleştirmeye çalışmak, yapacağınız her etkinlikle onunla olmak (Özgecilik)

A5: Kendin için yaşamayı öteleyip, çocukların için yaşamak, kendini feda etmek. (Özgecilik)

A18: Hem her şey demek hem değil. Hep onu düşünüyorsun. Bazen de ben de varım diyorsun. (Özgecilik)

A19: Her şey demek. Fedakâr iyimser, eli ayağı kolu olmak çocuğun. Anne olmak zor bir durum. (Özgecilik)

A20: Fedakârlık hoşgörü, amele gibi arkalarında dolanıyoruz. (Özgecilik)

B7: Babalık çocuğu için her fedakarlığı yaparak onu kendine ve topluma faydalı bir birey olacak şekilde yetiştirmektir. (Özgecilik)

B9: Sorumluluk, sevgi, sana ihtiyacı olan o varlığa kendini düşünmeden önce onu düşünüyorsun. (Özgecilik)

B36: İlk akla gelen sorumluluk. (Özgecilik)

Bunun yanı sıra; çalışmaya katılan bireyler arasından ana-babalığa ilişkin olumlu duygular besleyen hem anneler hem de babalar bulunmaktadır.

A2: Annelik hayatın en güzel varlığına sahip olmak demek (Olumlu Duygular)

A34: Koşulsuz şartsız sevmek demek. (Olumlu Duygular)

B21: Muhteşem bir duygu. (Olumlu Duygular)

B34: Karşılıksız sevgi. (Olumlu Duygular)

Çalışmada yer alan bireylerin yanıtları çalışma durumlarına göre incelendiğinde hem çalışan anneler hem de çalışmayan anneler ana-babalık yönelimlerinde özgeci düşüncelere sahiptirler.

A12: Çok zor ama çok güzel bir şey. Çocuğa bu hayatın kendisini tanıtan, öğreten kişi anne. 3. Gözü 3. Kolu öyle bir şey işte. (Çalışıyor)

A35: Fedakarlık demek. Ama hiçbir yükün ağır gelmemesi gibi. (Çalışmıyor)

A40: Sana emanet edilen bir varlığı korumak ve onu desteklemek uğruna her şeyi yapabilmek ve bunu yapabilen bir kişi olabilmek demek. (Çalışıyor)

Ancak, ana-babalığa ilişkin olumlu duygular besleyen annelerin yanıtları incelendiğinde çoğunlukla çalışan annelerin olumlu duygulara sahip olduğu görülmüştür.

A2: Annelik hayatın en güzel varlığına sahip olmak demek. (Çalışıyor)

A24: Güven merhamet demek. Sevgi ve ilgi demek. (Çalışıyor)

Çalışmada yer alan bireylerin yanıtları çocuk sayısına göre incelendiğinde ana-babalık yönelimlerinde 1 çocuğu olan anne ve babaların daha çok olumlu duygular beslediği, 2 veya 3 çocuğu olan anne ve babaların ise özgeci düşüncelere sahip olduğu saptanmıştır.

A25: Sahip olunabilecek en büyük sorumluluk. Aynı zamanda en güzel şey. 9 ay karnında değil bir ömür yüreğinde taşıyabilmek. (Özgecilik-Çocuk sayısı:3)

A28: Dünya da kendinden önce düşünebildiğin tek canlının var olması. (Özgecilik-Çocuk sayısı:2)

A34: Koşulsuz şartsız sevmek demek. (Olumlu Duygular-Çocuk sayısı:1)

B8: Sorumluluk, çalışmak, onların ihtiyaçlarını gidermek. Onların daha güzel yaşamalarına sağlamak için mücadele etmektir. (Özgecilik-Çocuk sayısı:3)

B21: Muhteşem bir duygu. (Olumlu Duygular-Çocuk sayısı:1)

Çalışmada yer alan bireylerin yanıtları eğitim düzeyine göre incelendiğinde lisans ve lisansüstü eğitimi almış anne ve babaların ana-babalık yönelimlerinde olumlu duyguların baskın olduğu, ilköğretim ve lise düzeyinde eğitim almış anne ve babaların ise özgeci düşüncelerin ağırlıklı olduğu görülmüştür.

A1: Annelik size emanet edilen bir mucizeye sahip olmak. (Olumlu Duygular-Lisansüstü)

A2: Annelik hayatın en güzel varlığına sahip olmak demek. (Olumlu Duygular-Lisans)

A14: Fedakârlık demek kendinden önce onu düşünüyorsun. (Özgecilik-İlkokul)

B15: Babalık çocukları için yaşamak, onlar için iyi bir gelecek hazırlamak demektir. (Özgecilik-Lise)

B20: Çocuğumun gelecekte mutlu bir hayat sürmesi (Olumlu Duygular-Lisans)

Tablo 14

“Çocuk sahibi olmak size ne anlam ifade ediyor?” Sorusuna Verilen Yanıtlar ve Yüzdelik Değerleri

Cevaplar	Anne		Baba	
	f	%	f	%
Aile olma	13	32,5	13	32,5
Gelecek beklentisi	8	20	12	30
Yetişkinliğe geçiş	19	47,5	15	37,5

Katılımcıların “Çocuk sahibi olmak size ne anlam ifade ediyor?” sorusuna verdikleri yanıtlar Tablo 14’te yer almaktadır. Yanıtlar analiz edildiğinde, “aile olma”, “gelecek beklentisi” ve “yetişkinliğe geçiş” olarak kodlanmıştır.

Aile olma temasında, eşler arasındaki ilişkinin yanında çocuğun olmasıyla bir bağlılık içinde olma anlamıyla oluşturulmuştur. Gelecek beklentisi, çocuğun büyüdüğünde olacağı insanın özelliklerine ve yaşayacağı hayata ilişkin düşünceleri ifade etmektedir. Yetişkinliğe geçiş ise bireylerin; iş durumu, eğitim, evlilik ve ana baba olma bağlamlarıyla açıklanmaktadır (Levinson, 1986; Atak, Erten Tatlı, Çokamay, Büyükpabuşcu ve Çok, 2016). Bu yüzden, yetişkinliğe geçişin okulu bitirme, evden ayrılma, işe başlama, evlenme ve ana-baba olma gibi bazı belirleyicileri vardır (Atak ve ark., 2016). Birey bunlardan bir ya da birkaç tanesine ulaştığında, olgunlaşmamış davranışlarını terk ettikleri düşünülerek yetişkin oldukları varsayılmaktadır. Böylece ana-baba olarak bu geçişleri yaşayan bireyler, toplum içerisinde yetişkin olarak kabul edilmektedir. Bundan dolayı, anne-babaların verdiği yanıtlar arasından söz sahibi olabilme, sorumluk sahibi olma ve olgunlaşma gibi yetişkin olarak hissetme ve kabul edilmeyi yansıtan kavramlar yetişkinliğe geçiş kategorisine alınmıştır.

Yanıtlar incelendiğinde annelerin %47,5’i ile babaların %37,5’i çocuk sahibi olduklarında bir yetişkin olduklarını düşünmektedirler. Anne ve babaların %32,5’lik kısmı çocuk sahibi olduklarında bir aile olduklarını ifade ederken, annelerin %20’si ve babaların %30’u ise çocuk sahibi olduklarında onun geleceğine dair beklentilere sahiptir.

Çocuk sahibi olmanın duygusal yönüne ilişkin bulgular, çocuk sahibi olmanın hem anne hem de baba açısından sorumlulukları artırdığını ve ebeveyn olan bireylerin özellikle toplum tarafından yetişkin olarak kabul edildiğini ortaya koymaktadır:

A6: Sanki toplumda kabul edilişin, toplumda bir yer sahibi oluyorsun. Ailende söz sahibi oluyorsun. (Yetişkinliğe geçiş)

A12: Yüceltıyor insanı. Büyüyorsun olgunlaşıyorsun. İnsanlara karşı daha anlayışlı oluyorsun. (Yetişkinliğe geçiş)

B2: Hayata bakış açımın değişmesine daha geniş düşünmeme neden oldu. Daha korumacı ve sorumluluğumun arttığını hissettim. (Yetişkinliğe geçiş)

B23: Birçok şeyi. Hayatın anlamını keşfediyorsun bir yandan. Diğer yandan da onun her şeyini bütün sorumluluğunu üstleniyorsun. (Yetişkinliğe geçiş)

Ayrıca görüşmeye katılan anne ve babalar, çocuk sahibi olmaları aile olduklarına anlamına geldiğine inanmaktadır:

A18: Aile olmayı ifade ediyor. Anne-baba-çocuk olmayı. (Aile olma)

A34: Bir aile olduğunun göstergesi. (Aile olma)

B26: Bir aile olmak, iyi bir baba olmak. (Aile olma)

Ek olarak, görüşmeye katılan anne ve babaların çocuklarının geleceğine ilişkin çaba göstererek beklenti içinde oldukları görülmektedir:

A24: Gelecek için güzel nesiller yetiştirmek demek. Emek demek. (Gelecek beklentisi)

A38: Çokça emek ve çaba demek. Onları büyütmek ve iyi yerlere gelmesini sağlamak için. (Gelecek beklentisi)

B12: Bir birey yetiştirmek. (Gelecek beklentisi)

B33: Vatana hayırlı bir evlat olmasını ve iyi yerlere gelmesini sağlamak. (Gelecek beklentisi)

Anne-babalar, çocuğun spor, satranç, jimnastik, bale gibi kurslarda da eğitim görmesini sağlayarak çocuğunun eğitim kalitesini artırmaya çalışmaktadır (Yavuzer ve Demir, 2016). Bu da ebeveynlerin, çocuğun hayatı için yatırımlarının ve çabalarının artarak geleceğe ilişkin beklentilerini artırmaktadır.

Çalışmada yer alan annelerin yanıtları çalışma durumlarına göre incelendiğinde çalışan anneler çocuk sahibi olduklarında aile olduklarını ifade ederken, çalışmayan anneler de çocuk sahibi olduklarında toplum tarafından

yetişkin olarak kabul edildiklerini ifade etmişlerdir ve çocuklarının geleceğine ilişkin bir beklenti içerisindedirler.

A6: Sanki toplumda kabul edilişin, toplumda bir yer sahibi oluyorsun. Ailende söz sahibi oluyorsun. (Yetişkinliğe Geçiş-Çalışmıyor)

A34: Bir aile olduğunun göstergesi. (Aile olma-Çalışıyor)

A38: Çokça emek ve çaba demek. Onları büyütmek ve iyi yerlere gelmesini sağlamak için. (Gelecek beklentisi-Çalışmıyor)

Çalışmada yer alan bireylerin yanıtları eğitim düzeyine göre incelendiğinde ilköğretim ve lise düzeyinde eğitim almış anne ve babaların çocuk sahibi olmaları durumunda yetişkin olduklarını veya yetişkin olarak görüldüklerini ifade ettikleri görülmüştür.

A6: Sanki toplumda kabul edilişin, toplumda bir yer sahibi oluyorsun. Ailende söz sahibi oluyorsun. (Yetişkinliğe Geçiş-İlkokul)

A19: Sorumluluk sahibi olmak demek. Kendimi unutup onlarsız bir şey yapamıyor her şeyden önce onlar geliyor. (Yetişkinliğe Geçiş-İlkokul)

B2: Hayata bakış açımın değişmesine daha geniş düşünmeme neden oldu. Daha korumacı ve sorumluluğumun arttığını hissettim. (Yetişkinliğe Geçiş-Lise)

Ancak, lisans ve lisanüstü düzeyinde eğitim almış anne ve babaların çocuk sahibi olmalarıyla aile olduklarını ifade ettikleri saptanmıştır.

A9: Aile olmak. (Aile olma-Lisans)

B26: Bir aile olmak, İyi bir baba olmak. (Aile olma-Lisans)

Ancak bireylerin yanıtları çocuk sayısına göre çocuk sahibi olma bağlamında incelendiğinde ise farklılık gözlenmemiştir.

Tablo 15

“Anne/baba olmak, davranışsal ve duygusal olarak neleri gerektirir?” Sorusuna Verilen Yanıtlar ve Yüzdelik Değerleri

Cevaplar	Anne		Baba	
	f	%	f	%
Kendine yatırım	9	22,5	7	17,5
Model olma	13	32,5	16	40
Duygu düzenleme	18	45	17	42,5

Katılımcıların sorulara verdikleri yanıtlar analiz edildiğinde “Anne/baba olmak, davranışsal ve duygusal olarak neleri gerektirir?” sorusuna verdikleri duygu ve düşünceleri içeren yanıtlar Tablo 15’te yer almaktadır. Yanıtlar incelendiğinde “kendine yatırım”, “model olma” ve “duygu düzenleme” olarak kodlanmıştır.

Kendine yatırım; anne ve babaların ebeveynlik için bazı özelliklere sahip olabilmek için çabalaması ile ilgili kavramlar bu kodlamaya dahil edilmiştir. Model olma; çocuk, ebeveynin davranışlarını rol model aldığı için, anne ve babanın çocuğa somut bir örnek oluşturmak amacıyla davranışlarını düzenleme durumunu ifade etmektedir (Yavuzer, 2017) ve yanıtlar arasında örnek veya model olma ve davranışları düzenlemeye ilişkin söylemler bu kategoriye girmektedir. Duygu düzenleme ise anne-babanın duygularını, ebeveynlik davranışına göre işlevsel olarak düzenlemesidir ve sakin, sabırlı ve merhametli olmak gibi kavramlar bu kodlama altında gruplandırılmıştır.

Yanıtlar incelendiğinde annelerin %45’i ile babaların %42,5’i ana-babalığın duygusal düzenleme gerektirdiğini düşünmektedir. Görüşmeye katılan annelerin %32,5’i ile babaların %40’ı çocuğa model olmak için davranışlarına dikkat ederken, diğer anne ve babalar ise kendilerini geliştirme düşüncesindedirler.

Ebeveynliğin davranışsal ve duygusal yönüne ilişkin bulgular, ebeveyn olmanın önemli ölçüde davranış ve duygu düzenleme gerektirdiği inancını ortaya koymuştur. Bu çalışmada, ebeveynlerin çocuk sahibi olduğunda kendilerine dikkat ederek hem duygusal hem de davranışsal olarak bir düzen sağlamaya çabaladıklarını görülmektedir:

A2: Davranışlarımızı daha iyi yorumlamak, dikkat etmek ve ona doğru model olmak. (Model olma)

A16: Yetiştirdiğimiz insan toplumu etkilediği için her hareketimize dikkat etmemiz gerekiyor. Çocuğa karşı mutlu görünmek, ağlayamamak, onun üzülmemesi için çabalamak, ben değil o olmak. (Duygu düzenleme)

A33: Kendimize çeki-düzen vermek, kendimizde olan iyi şeyleri ona da aşılacak ve kötü şeyler için sürekli korumacı olmak. (Model olma)

A40: Davranışsal olarak kararlı olmayı gerektiriyor. Duygusal olarak da onunla birlikte sevinmeyi, üzülmeyi gerektiriyor. (Duygu düzenleme)

B13: İyi örnek olmayı gerektirir. Sorumlu davranılmalıdır. Toplumun en küçük yapı taşı olarak iyi bireyler yetiştirmekle hükümlüyüz. Sevgi dolu olmayı gerektirir. (Model olma)

B14: Koşulsuz çocuğa sevgisini göstermek. Hoş görülme ve sabırlı olmak, çok iyi bir dinleyici olmak, inanmak, desteklemek. (Duygu düzenleme)

B28: Davranışlarıyla örnek olmalı. Duygularını paylaşmalı; hem kızgın hem de neşeli iken. (Model olma)

Ek olarak, görüşmeye katılan ebeveynlerin, anne-baba olduklarında kişisel özelliklerini geliştirmeye çalışarak kendilerine yatırım yaptıkları anlaşılmaktadır.

A7: Önceden deli gibi araba kullanırken artık sakın kullanıyorum. Uyku daha az, daha az geziyorum. Güçlü olmayı da gerektiriyor. Anne- babaya davranışları değiştiriyor. Empati yapmayı öğretiyor. (Kendine yatırım)

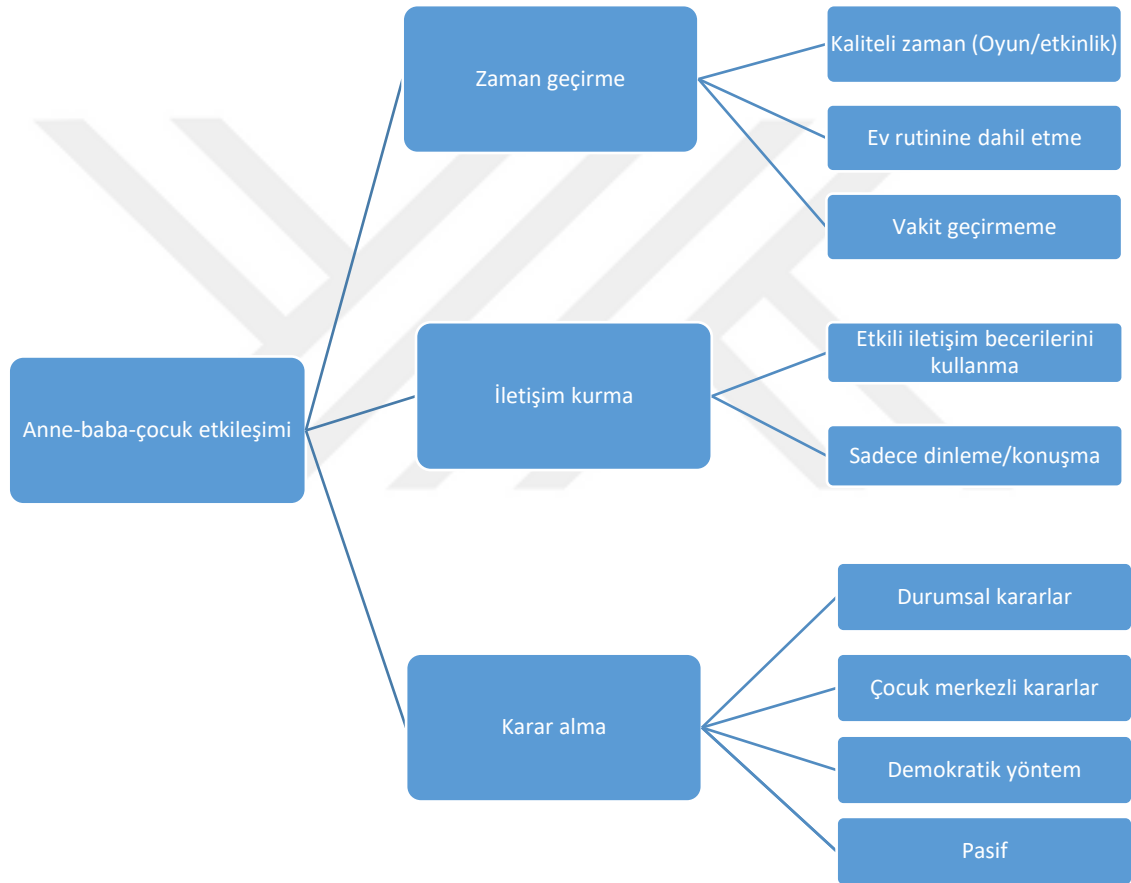
A10: Sakin olmayı en başta yapıcı olmayı. Çok duygusal oluyorsun, özgür olmamayı çünkü çocuk hemen soruyor. Ağlamamayı, hasta olmamayı. (Kendine yatırım)

B38: Olgunluk, akıllılık gerektirir. Onların ne yapacağını önceden tahmin etmeyi gerektirir. Mantıklı ve sabırlı olmayı yeri geldiğinde güçlü ve kararlı olmayı gerektirir. (Kendine yatırım)

Çalışmaya katılan bireylerin yanıtları çalışma durumu, eğitim düzeyi ve çocuk sayısına göre incelendiğinde ana-babalığın duygusal ve davranışsal gereksinimleri bağlamında farklılık gözlenmemiştir.

Anne-baba-çocuk etkileşimine ilişkin bulgular ve yorumlar. Anne ve babalara, çocuklarıyla olan ilişkilerine ve iletişimine yönelik aşağıdaki sorular sorulmuştur:

5. Çocuğunuzla nasıl vakit geçiriyorsunuz? (Çocuğunuzla ne tür etkinlikler yapıyorsunuz?)
6. Çocuğunuzla nasıl iletişim kuruyorsunuz? Nelere dikkat ediyorsunuz?
8. Ailede herhangi bir karar alınırken/Çocuğunuz ile ilgili karar alırken çocuğunuzun düşüncelerine yer veriyor musunuz? Nasıl?



Şekil 2. Anne-baba yanıtlarında anne-baba-çocuk etkileşimine yönelik temaların ve kodlamaların bulunduğu şekil.

Anne ve babaların, çocuklarıyla olan ilişkilerine ve iletişimine ilişkin yanıtları Şekil 2’de gösterildiği gibi kodlamaları yapılmıştır.

Tablo 16

“Çocuğunuzla nasıl vakit geçiriyorsunuz? “ Sorusuna Verilen Yanıtlar ve Yüzdelik Değerleri

Cevaplar	Anne		Baba	
	F	%	f	%
Oyun temelli kaliteli zaman	20	50	25	62,5
Etkinlik temelli kaliteli zaman	11	27,5	14	35
Ev rutinine dahil etme	4	10	0	0
Vakit geçirmeme	5	12,5	1	2,5

Katılımcıların sorulara verdikleri yanıtlar analiz edildiğinde “Çocuğunuzla nasıl vakit geçiriyorsunuz? (Çocuğunuzla ne tür etkinlikler yapıyorsunuz?)” sorusuna verdikleri yanıtlar Tablo 16’da yer almaktadır. Yanıtlar incelendiğinde “etkinlik temelli kaliteli zaman”, “oyun temelli kaliteli zaman”, “ev rutinine dahil etme” ve “vakit geçirmeme” olmak üzere kodlanmıştır. Etkinlik temelli kaliteli zaman, çocukla birlikte aktivite ve faaliyet yapılarak geçirilen zamanı ifade etmektedir. Ayrıca, sinema ve tiyatro gibi kültürel faaliyetler de bu kodlama içerisinde yer almaktadır. Oyun temelli kaliteli zaman, özellikle hareketli oyunlar oynayarak çocukla geçirilen zamanı anlatmaktadır. Ev rutinine dahil etme ise; evin günlük rutinitinde olan bulaşık yıkama, yemek yapma gibi ev işlerini çocuğun da yardımını alarak geçirilen zamandır.

Buna göre, annelerin %50’i çocuklarıyla oyunlar oynayarak zaman geçirirken, %27,5’i çocuklarıyla akademik, sosyal ve kültürel etkinlikler ile zaman geçirmektedir. Babaların yanıtları incelendiğinde, %62,5’i çocuklarıyla oyunlar oynayarak zaman geçirdiğini söylerken, %35’i çocuklarıyla akademik, sosyal ve kültürel etkinlikler ile zaman geçirdiğini ifade etmiştir. Bazı anneler (%10) çocuğunu evdeki rutin işlere dahil ederken, annelerin %12,5’lik kısmı ile babaların %2,5’lik kısmı ise çocuğuyla fazla vakit geçirmediğini belirtmiştir.

Bu bulgular dikkate alındığında, çalışmada yer alan anne-babaların büyük bir çoğunluğunun çocuklarıyla kaliteli zaman geçirmeye çalıştıkları sonucuna

varılmıştır. Özellikle oyun odaklı zaman geçiren ebeveynlerin yanı sıra, eğitici ve kültürel etkinlikler ile zaman geçiren ebeveynler de bulunmaktadır.

A8: Oyun oynuyoruz; saklambaç ve yakalamaca gibi. Bazen de mutfak da kurabiye, kek yapıyoruz. (Oyun temelli kaliteli zaman)

A11: Her şeyi yapıyoruz. Sosyal aktivite olarak da fiziksel aktivite de. Faaliyetler yapıyoruz (boyamalar). Evde spor yapıyoruz. Beraber sinema, tiyatro, oyun alanları. (Etkinlik temelli kaliteli zaman)

A20: Bol bol saklambaç oynarız. Monopoly, satranç oynuyoruz. Evcilik oynuyoruz. (Oyun temelli kaliteli zaman)

A39: Oyunlar oynuyoruz. Her akşam oyun saatimiz var. Bu oyunlar bazen eğlenmek amaçlı oluyor bazen de onun bir şeyler öğrenmesi ve el becerisi için oluyor. Sayılarla, renklerle ilgili. Mutfağı da çok seviyor. Yemek yaparken bana yardım etmesine izin veriyorum. Orası da onun için zevkli oluyor hem de ona bir görev verdiğim için kendine olan güveninin arttığını görüyorum. (Oyun temelli kaliteli zaman)

B9: Annesiyle birlikte aktiviteler yapıyoruz. Parka, sinemaya gidiyoruz. (Etkinlik temelli kaliteli zaman)

B14: Oyun oynayarak. Masal okuyarak, resim, yaparak puzzle yaparak. Resimle diyalog, soru çözme, hayal kurma, kağıt katlama gibi. (Oyun temelli kaliteli zaman)

B21: Hafta içi akşamlar ve hafta sonu vakit geçiriyoruz genelde geziyoruz oyun oynuyoruz, konuşuyoruz. (Oyun temelli kaliteli zaman)

B29: Tiyatro ve sinemaya götürüyoruz. Kitap okuyoruz. Oyuncakları ile oynarken bazen eşlik ediyoruz. (Etkinlik temelli kaliteli zaman)

Ayrıca, bazı anneler, çocuğun ev işlerinde yardımını sağlayarak onunla bu şekilde vakit geçirmektedir:

A3: Ev işleri yardımı, bulaşık makinası boşaltmak, çamaşır asmak, açık hava gezintisi ve bisiklet sürmek. (Ev rutinine dahil etmek)

Ancak bu çalışmada, ev işleri, ağır çalışma saatleri ve kişisel tercihler gibi nedenlerden dolayı çocuğuyla fazla vakit geçirmeyen ebeveynlere de rastlanmıştır:

A12: Şu durumda vakit ayıramıyorum. Ev işleri temizlik, yemekten dolayı. Oyun oynamaya çalışıyorum ama sıkılıyorum. (Vakit geçirmeme)

A28: AVM'ye, gezmeye götürüyor babası, ben çok oyun oynayamıyorum. Baba daha çok oyun oynuyor. (Vakit geçirmeme)

B37: Kendisiyle akşamları görüşüyoruz. Ama Pazar günleri onlarla zaman geçiriyorum. (Vakit geçirmeme)

Çalışmada yer alan bireylerin yanıtları çalışma durumlarına göre incelendiğinde vakit geçirmeyen veya geçiremeyen annelerin hem çalışan hem de çalışmayan anneler olduğu görülmüştür. Buna benzer olarak, çocuğuyla kaliteli zaman geçiren annelerin de çalışma durumlarına göre bir farklılık görülmemiştir.

A11: Her şeyi yapıyoruz. Sosyal aktivite olarak da fiziksel aktivite de. Faaliyetler yapıyoruz (boyamalar). Evde spor yapıyoruz. Beraber sinema, tiyatro, oyun alanları. (Etkinlik temelli kaliteli zaman- Çalışmıyor)

A12: Şu durumda vakit ayıramıyorum. Ev işleri temizlik, yemekten dolayı. Oyun oynamaya çalışıyorum ama sıkılıyorum. (Vakit Geçirmeme-Çalışmıyor)

A37: Oyunlar oynuyoruz. Genelde o oyuna katıyor beni. Kitap okuyoruz her akşam yatmadan önce. (Oyun temelli kaliteli zaman- Çalışıyor)

A40: İşten gelince çok vakit bulamıyorum. Bu yüzden babasıyla birlikte oyunlar oynuyor. (Vakit Geçirmeme-Çalışıyor)

Çalışmada yer alan bireylerin yanıtları eğitim düzeyine göre incelendiğinde çocuklarıyla vakit geçirmeyen anne ve babaların ilköğretim ve lise düzeyinde olduğu görülmüştür. Çocuklarıyla kaliteli zaman geçiren anne ve babaların eğitim düzeylerinde ise bir farklılık görülmemiştir.

A28: AVM'ye, gezmeye götürüyor babası, ben çok oyun oynayamıyorum. Baba daha çok oyun oynuyor. (Vakit geçirmeme- Lise)

B37: Kendisiyle akşamları görüşüyoruz. Ama Pazar günleri onlarla zaman geçiriyorum. (Vakit geçirmeme-Ortaokul)

A11: Her şeyi yapıyoruz. Sosyal aktivite olarak da fiziksel aktivite de. Faaliyetler yapıyoruz (boyamalar). Evde spor yapıyoruz. Beraber sinema, tiyatro, oyun alanları. Bireysel değil de birlikte oynayabileceğimiz şeyler. Masa oyunların (satranç vs.), kendimiz saçma oyunlar kuruyoruz, savaşçılar oluyoruz. (Etkinlik temelli kaliteli zaman-İlkokul)

A31: Birlikte eğitici oyunlar oynayarak. (Oyun temelli kaliteli zaman-Ortaokul)

A39: Oyunlar oynuyoruz. Her akşam oyun saatimiz var. Bu oyunlar bazen eğlenmek amaçlı oluyor bazen de onun bir şeyler öğrenmesi ve el becerisi için

oluyor. Sayılarla, renklerle ilgili. Mutfağı da çok seviyor. Yemek yaparken bana yardım etmesine izin veriyorum. Orası da onun için zevkli oluyor hem de ona bir görev verdiğim için kendine olan güveninin arttığını görüyorum. (Oyun temelli kaliteli zaman-Lisansüstü)

B9: Annesiyle birlikte aktiviteler yapıyoruz. Parka, sinemaya gidiyoruz. (Etkinlik temelli kaliteli zaman-Lisans)

B15: Evde oyunlar oynarız. Kitap, dergi okurum. Birlikte boyamalar yaparız. Tiyatroya gideriz. Güzel havalar da parka gideriz. Bisiklete bineriz. (Oyun temelli kaliteli zaman-Lise)

Çalışmaya katılan bireylerin çocuklarıyla vakit geçirmelerine ilişkin yanıtları çocuk sayısına göre incelendiğinde ise farklılık gözlenmemiştir.

Tablo 17

“Çocuğunuzla nasıl iletişim kuruyorsunuz?” Sorusuna Verilen Yanıtlar ve Yüzdelik Değerleri

Cevaplar	Anne		Baba	
	f	%	f	%
Etkili iletişim tekniklerini kullanma	31	77,5	28	70
Sadece konuşma/dinleme	9	22,5	12	30

Katılımcıların sorulara verdikleri yanıtlar analiz edildiğinde “Çocuğunuzla nasıl iletişim kuruyorsunuz? Nelere dikkat ediyorsunuz?” sorusuna verdikleri yanıtlar Tablo 17’de yer almaktadır. Yanıtlar gruplandırıldığında “etkili iletişim tekniklerini kullanma” ve “sadece konuşma/dinleme” şeklinde kodlanmıştır. Ebeveynin çocuğu yargılamadan tutarlı bir şekilde duygu ve düşüncelerini açık olarak ifade etmesi ve bunu doğru zamanda, çocuğun boy seviyesinde ve onunla göz teması kurarak yapması, çocukla etkili bir iletişim kurabilmesi için önemlidir (Şahin ve Aral, 2012). Bu yüzden, göz teması kurma, çocuğun seviyesine inme, açık bir şekilde kendini ifade etme, sorular sorarak dinlediğini gösterme gibi durumlar etkili iletişim tekniklerini kullanma olarak kodlanmıştır.

Yanıtlar incelendiğinde annelerin %77,5'i ve babaların %70'i etkili iletişim tekniklerine dikkat ederek çocuklarıyla iletişim kurmaktadır. Diğer anne ve babalar ise, sadece konuşarak ya da sadece dinleyerek düşüncelerini aktarmaktadır.

Bu bulgulardan yola çıkarak, anne-babaların büyük bir çoğunluğu çocuklarıyla iletişime geçtiklerinde etkili iletişim tekniklerini kullanmaya özen gösterdikleri söylenebilir. Özellikle göz teması ve çocuğun seviyesine inme gibi teknikleri kullandıkları tespit edilmiştir:

A3: Göz teması kurmak benim için önemli. Net ve kısa ifadeler kullanmaya özen gösteriyorum. (Etkili iletişim becerilerini kullanma)

A33: Kucağıma alıp bebek sever gibi severim o zaman bana her şeyi anlatır ve bende anlattıkça sorular sorarım. Bazen de uyurken de sohbet ederiz. O zaman da en uzun konuştuğumuz zamandır. Söylediklerine gülerim ve şaşırır gibi yaparım. (Etkili iletişim becerilerini kullanma)

A39: İlk olarak onun seviyesine inip ya da kucağıma alıp göz teması kuruyorum. Onu dinlediğimi hissetmesini istiyorum. Böylece ona ilgi ve saygı gösterdiğimi anlamasını istiyorum. Ayrıca arada anlattığı şeyle ilgili sorular sorarak ya da konuşarak benimle olan iletişimini güçlendirmeye çalışıyorum. (Etkili iletişim becerilerini kullanma)

B8: Göz göze gelip onun benimle iletişime geçmesinin sağladıktan sonra dinliyorum. ona güzel sözler söyleyerek (oğlum, canım gibi) ve onunla uzun uzun sohbet etmeye çalışarak, sorular sorarak anlatmasını sağlıyorum. (Etkili iletişim becerilerini kullanma)

B15: Sohbet yoluyla iletişim kuruyoruz. Ses tonuma ve üslubuma dikkat ediyorum. Göz teması kurarak ve sözünü kesmeden dinliyorum. (Etkili iletişim becerilerini kullanma)

Ancak bu çalışmada, etkili iletişim tekniklerinden hiç birini kullanmadan çocukla iletişime geçen ebeveynlerin ifadelerine de rastlanmıştır:

A20: Anlayışlı güzel sözler söyleyerek. Bazen kızdırıyorlar. (Sadece konuşma/dinleme)

B35: Konuşarak her şeyi ifade ederek anlamaya çalışıyorum. (Sadece konuşma/dinleme)

Çalışmada yer alan bireylerin yanıtları çocuk sayısına göre incelendiğinde çocuklarıyla iletişime geçtiklerinde etkili iletişim becerilerini kullanmayarak sadece dinleme yapan anne ve babaların, 2 veya 3 çocuğu olduğu saptanmıştır. Ancak,

etkili iletişim becerilerini kullanarak çocuğuyla iletişim kuran anne ve babaların çocuk sayısına göre farklılaşmadıkları görülmüştür.

A20: Anlayışlı güzel sözler söyleyerek. Bazen kızdırıyorlar. (Sadece konuşma/dinleme-Çocuk sayısı:3)

B35: Konuşarak her şeyi ifade ederek anlamaya çalışıyorum. (Sadece konuşma/dinleme-Çocuk sayısı:2)

A33: Kucağıma alıp bebek sever gibi severim o zaman bana her şeyi anlatır ve bende anlattıkça sorular sorarım. Bazen de uyurken de sohbet ederiz. O zaman da en uzun konuştuğumuz zamandır. Söylediklerine gülerim ve şaşırır gibi yaparım. (Etkili iletişim becerilerini kullanma-Çocuk sayısı:2)

B8: Göz göze gelip onun benimle iletişime geçmesinin sağladıktan sonra dinliyorum. ona güzel sözler söyleyerek (oğlum, canım gibi) ve onunla uzun uzun sohbet etmeye çalışarak, sorular sorarak anlatmasını sağlıyorum. (Etkili iletişim becerilerini kullanma-Çocuk sayısı:3)

B14: Anlatmak istediği bir şey varsa dinleyerek duygusunu ve düşüncesini anlamaya çalışmak. Onu kırmamaya, sözünü, yapmak istediği şeyi kısıtlamayı. Dikkatli ve anlattıklarına heyecanla birlikte önem vererek. (Etkili iletişim becerilerini kullanma-Çocuk sayısı:1)

Çalışmaya katılan bireylerin yanıtları çalışma durumu ve eğitim düzeyi göre incelendiğinde çocuklarıyla iletişim kurmalarına ilişkin farklılık gözlenmemiştir.

Tablo 18

“Ailede herhangi bir karar alınırken çocuğunuzun düşüncelerine yer veriyor musunuz?” Sorusuna Verilen Yanıtlar ve Yüzdelik Değerleri

Cevaplar	Anne		Baba	
	f	%	f	%
Durumsal kararlar	24	60	26	65
Çocuk merkezli kararlar	3	7,5	0	0
Demokratik yöntem	8	20	5	12,5
Pasif	5	12,5	9	22,5

Katılımcıların sorulara verdikleri yanıtlar analiz edildiğinde “Ailede herhangi bir karar alınırken çocuğunuzun düşüncelerine yer veriyor musunuz? Nasıl?” sorusuna verdikleri yanıtlar Tablo 18’de yer almaktadır. Yanıtlar gruplandırıldığında “durumsal kararlar”, “çocuk merkezli kararlar”, “demokratik yöntem” ve “pasif” şeklinde kodlanmıştır.

Durumsal kararlar, çocuklarla birlikte karar verilebilecek, büyük bir öneme sahip olmayan olaylar ile ilgili kararları ifade eden kodlamadır. Çocuk merkezli kararlar, önemli durumlar için dahi çocuğun istediğinin yapıldığı kararlardır. Demokratik yöntem, ailenin bütün bireylerinin eşit söz hakkına sahip olarak birçok kararda ortak karar alınmasını anlatan kodlamadır. Pasif ise, çocuğun düşünceleri birebir sorulmadan kararların ebeveynler tarafından alınması durumunu yansıtan kodlamadır.

Yanıtlar incelendiğinde annelerin %60’ı ve babaların %65’i sadece bazı durumlarda karar alınırken çocuklarının düşüncelerini sormaktadır. Annelerin %20’si demokratik yöntemi kullanırken, %12,5’i aile kararlarında çocuğun düşüncelerine pasif olarak yer vermektedir. Görüşmeye katılan babaların %12,5’i demokratik yöntemi kullanırken, %22,5 ise aile kararlarında çocuğun düşüncelerine pasif olarak yer vermektedir. Buna ek olarak, diğer anneler ailede çocuk merkezli kararların alındığını ifade etmiştir.

Bu bulgular göstermektedir ki; çalışmaya katılan ebeveynlerin büyük bir çoğunluğu aile içerisinde bir karar alınırken sadece önemli olmayan ve daha çok çocukla ilgili durumlar için çocukların düşüncelerine göre hareket etmektedirler.

A6: Tabi veriyoruz. Mesela bir yere gidilirken herkesin kararını soruyoruz seçenekleri ortaya koyup ortak noktada buluşuyoruz. Neyi daha çok istiyorsak onu yapıyoruz. Genelde çocukların. (Durumsal kararlar)

A20: Veririz mesela onlar için gerekli bir şey kitap oyuncak gibi onlara soruyoruz. Örneğin bu ev kiralanırken çocuğumuz bu evi istedi. Babasına ‘bu evde akşama kadar burada duracağız burası olsun’ dedi. (Çocuk merkezli kararlar)

A26: Onunla ilgili olduğunda ona seçenek sunarım, ona fırsat sunarım (yemeğe gitme yeri, oyuncak, kıyafet gibi). Ama aile ile ilgili olduğunda kendimize göre karar veririz. Zeynep’le daha çok yapıyoruz. (Durumsal kararlar)

B19: Onun ilgi alanına girecek şeyler de danışıyoruz. Mesela odasının şeklini değiştirirken onunla fikir alış verişi yapıyoruz. (Durumsal kararlar)

Çalışmada yer alan bazı anne-babalar ise görüşme sırasında çocuklarının da düşüncelerini öğrenerek oylama gibi demokratik yöntemlerle kararlar aldıklarını belirtmişlerdir:

A39: Tabi ki veriyoruz. Onun fikirlerine de önem verdiğimizizi gösteriyoruz. Hatta oylamalar da yapıyoruz. Bu şekilde ailemizde bir birey olarak var olduğunun farkına varmasını istiyoruz. (Demokratik yöntem)

B25: Veriyoruz. Soruyoruz. Fikrini alıyoruz. Ortak karar alırız. (Demokratik yöntem)

Ancak, çalışmada yer alan bazı ebeveynler çocuğun fikirlerini sormadan, çocuğu pasif bırakarak yani çocuğun ne istediğini bildiklerini iddia ederek kararlar almaktadırlar:

A5: Her zaman değil. Onun için iyi olanı düşünüyoruz. Onun istediklerini düşünüyoruz. Daha çabuk karar alınsın diye çünkü kararları çok çabuk değişiyor. (Pasif)

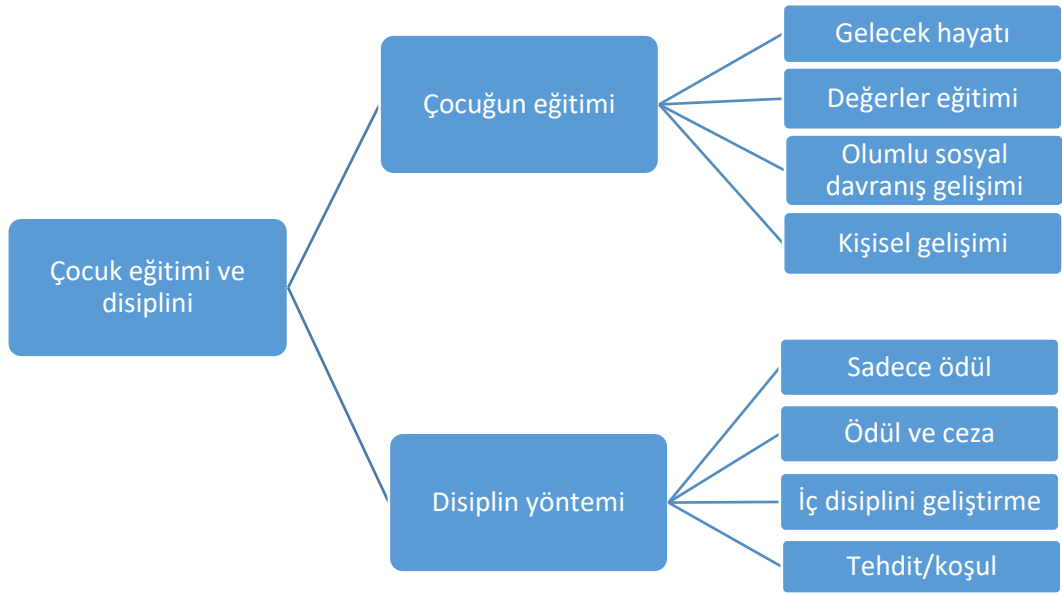
B38: Önemli kararlar için ona sormuyoruz. Fakat ne istediğini biliyorum ve bu kararlarda onun isteklerini dikkate alıyorum. (Pasif)

Çalışmaya katılan bireylerin yanıtları çalışma durumu, eğitim düzeyi ve çocuk sayısına göre incelendiğinde aile içerisindeki kararlar durumunda bir farklılık gözlenmemiştir.

Çocuk eğitime ve disiplin yöntemine ilişkin bulgular ve yorumlar.
Anne ve babalara, çocuk eğitime ve disiplin yöntemine yönelik aşağıdaki sorular sorulmuştur:

7. Çocuğun eğitimi size neyi ifade ediyor?

9. Çocuğunuzun davranışlarını düzenlemede kullandığınız disiplin yöntemleri nedir? (Evinizde çocuğunuzun uyması gereken kurallar var mıdır? Varsa neler?)



Şekil 3. Anne-baba yanıtlarında çocuk eğitimi ve disiplinine yönelik temaların ve kodlamaların bulunduğu şekil.

Anne ve babaların, çocuğun eğitimine ve disiplinine ilişkin yanıtları Şekil 3'te gösterildiği gibi kodlamaları yapılmıştır.

Tablo 19

“Çocuğun eğitimi size neyi ifade ediyor?” Sorusuna Verilen Yanıtlar ve Yüzdelik Değerleri

Cevaplar	Anne		Baba	
	f	%	f	%
Gelecek hayatı	15	37,5	17	42,5
Değerler eğitimi	11	27,5	3	7,5
Olumlu sosyal davranış gelişimi	4	10	14	35
Kişisel gelişimi	10	25	6	7,5

Katılımcıların sorulara verdikleri yanıtlar analiz edildiğinde “Çocuğun eğitimi size neyi ifade ediyor?” sorusuna verdikleri yanıtlar Tablo 19’da yer almaktadır. Yanıtlar gruplandırıldığında “değer eğitimi”, “gelecek hayatı”, “kişisel gelişimi” ve “olumlu sosyal davranışların gelişimi” şeklinde kodlanmıştır.

Değer eğitimi, çocuğun ahlaki ve manevi değerleri ve buna yönelik eğitimini yansıtmak amacıyla kodlanmıştır. Gelecek hayatı kodu, çocuğun iyi, mutlu ve başarılı geleceği gibi kavramlar için oluşturulmuştur. Kişisel gelişimi, kendine özgüveni yüksek, keşfeden, kendini geliştiren ve kültürlü bir insan olabilmesini, ifade eden kodlamadır. Olumlu sosyal davranışların gelişimi ise, çevresindeki insanlara faydalı olan ve onlarla olan etkileşimini artıran davranışların gelişimini anlatan bir ifadedir.

Yanıtlar incelendiğinde annelerin %37,5'i ile babaların %42,5'i eğitimin çocuğun gelecek hayatını ifade ettiği görülmektedir. Annelerin %27,5'i çocuğun değer eğitimine öncelik verirken, babaların sadece %7,5'i çocuğun değer eğitimine değinmiştir. Diğer yandan, babaların %35'i çocuğun olumlu sosyal davranış gelişiminden bahsederken, annelerin sadece %10'u buna yer vermiştir. Buna ek olarak, diğer anne ve babalar ise çocuğun kişisel gelişimine önem vermiştir.

Buna göre; çalışmaya katılan ebeveynlerin, çocuklarının eğitiminin en çok gelecek hayatlarında sahip olacakları meslek, bulunacakları konum ve hayat kalitesi için önemli olduğunu belirtmektedirler.

A20: İyi bir gelecek sağlaması kendine, bir şeyler öğrenmesi. İyi bir meslek sahibi olması için uğraşıyoruz. (Gelecek hayatı)

A30: İyi bir gelecek. Kendi için, ilerideki hayatı için iyi bir yerlere gelmek. (Gelecek hayatı)

B17: Gelecekte ayağının üstünde durabilmesi için iyi bir eğitim almalı. (Gelecek hayatı)

Çocuğun değer eğitimini yani ahlaki ve manevi değerleri edinmesinin önemine annelerin daha çok yer verdiği görülmektedir.

A7: İlk ahlaki eğitimi. Çünkü erkeği güzel yetiştirirsen diğer nesillerde ona göre yetişir. (Değer eğitimi)

A35: Eğitimden önce ahlaki değerlerle sevgi ile büyümesine dikkat ediyorum. Bunlardan sonra eğitim daha etkili olacağını düşünüyorum. (Değer eğitimi)

Ancak, babalar da, çocuğun olumlu sosyal davranış gelişiminde yani sosyal çevresine uyum sağlaması ve faydalı bir birey olması konusunda vurgu yapmaktadır.

B4: Milli ulusa yararlı ve kararlı bir birey olması. (Olumlu sosyal davranış geliştirme)

B23: Sosyal hayatına hazırlanabilmesi ve vatanına faydalı olabilmesi için çok önemli. (Olumlu sosyal davranış geliştirme)

B35: Kendini bilen bir birey olmasını sağlıklı düşünen vatanına milletine hayırlı bir birey olmasını ifade ediyor. İnsanlara faydalı olabilmesi gerek. (Olumlu sosyal davranış geliştirme)

Ayrıca, bazı ebeveynler de çocuğun kendini geliştirmesi, keşfeden, özgüveni yüksek ve mutlu bir birey olması gibi kişisel gelişiminin çocuğun eğitiminde önemli bir yere sahip olduğunu söylemişlerdir.

A13: Kendisini geliştirmesi, okuması- yazması, paylaşması (Kişisel gelişimi)

B31: Çok önemli mutlaka okumalı. Her şeyden önemli. Sadece iş için değil karakteri için. (Kişisel gelişimi)

Çalışmaya katılan bireylerin çocuğun eğitime yönelik yanıtları çalışma durumu, eğitim düzeyi ve çocuk sayısına göre incelendiğinde ise farklılık gözlenmemiştir.

Tablo 20

“Çocuğunuzun davranışlarını düzenlemede kullandığınız disiplin yöntemleri nedir?” Sorusuna Verilen Yanıtlar ve Yüzdelik Değerleri

Cevaplar	Anne		Baba	
	f	%	f	%
Sadece Ödül	11	27,5	10	25
Ödül ve ceza	15	37,5	16	40
İç disiplini geliştirme	10	25	11	27,5
Tehdit/Koşul	4	10	3	7,5

Katılımcıların sorulara verdikleri yanıtlar analiz edildiğinde “Çocuğunuzun davranışlarını düzenlemede kullandığınız disiplin yöntemleri nedir? (Evinizde çocuğunuzun uyması gereken kurallar var mıdır?)” sorusuna verdikleri yanıtlar Tablo 20’de yer almaktadır. Yanıtlar gruplandırıldığında “sadece ödül”, “ödül ve ceza”, “iç disiplini geliştirme” ve “tehdit/koşul” şeklinde kodlanmıştır.

Ödül, anne-babanın çocuğun davranışlarını düzenlerken kullandığı pekiştiriciler için oluşturulmuş bir kodlamadır. Ödül çocuğun doğru davranışını tekrarlaması için maddi ve manevi olarak kullanılan bir disiplin yöntemidir (İşmen

Gazioğlu, 2011). Manevi ödüller; öpücük, kucaklama, övgü ve onay ifadesi gibi ödüllerdir. Maddi ödüller ise, oyuncak, hediye, tabletle oynama ve yiyecek gibi ödüllerdir. Ödül ve ceza kodlaması, hem ödülün, hem de cezanın bir arada kullanıldığı disiplin anlayışı için oluşturulmuştur. Ceza, çocuğu disipline ederken veya istenmeyen davranışla baş ederken kullanılan yöntemdir (İşmen Gazioğlu, 2011).

İç disiplin geliştirme, ödül ve ceza gibi çocuğu sınırlayacak ya da kontrol edecek kontrol yöntemi olmadan çocuğun davranışlarını düzenlemesi için oluşturulmuş kodlamadır. İç disiplin, bireyin dışarıdan gelen kontrol olmadan duygularını, isteklerini ve davranışlarını kontrol etme becerisidir (Yavuzer, 2017).

Yanıtlar incelendiğinde annelerin %37,5'i ve babaların %40'ı çocuklarını disipline ederken ödül ve ceza yöntemini kullandıklarını ifade etmektedir. Görüşmeye katılan annelerin %27,5'lik kesimi ile babaların %25'lik kesimi ise sadece ödül yöntemini kullanmaktadır. Bazı anne (%25) ve babalar (%27,5) ise, çocuğun iç disiplin geliştirmesine önem vermektedir. Diğer anne ve babalar da koşullandırma ile ya da tehdit ederek çocuğu disipline etmeye çalışmaktadır.

Bu bulgular sonucunda; görüşmeye katılan ebeveynlerin önemli bir kesiminin ailede disiplin anlayışı olarak ödül ve cezayı kullandığı görülmüştür. Bu ebeveynler, istenen davranışı ödüllendirerek teşvik etmeye, istenmeyen davranışı cezalarla engellemeye çalışmaktadırlar.

A26: Hayırım hayırdır. Kesinlikle dönmez. Aliyle de öyle benim hayır dediğime ali evet demez. O hayır dediğinde de ben evet demem. Buna dikkat ederiz. Ödül olarak söylediğimi mutlaka yaparım. Yapabileceğim cezaları söylerim. Örneğin; seni tatile götürmeyeceğim demem çünkü tatile beraber gitmemiz gerekir. Ödüllerinde maddi olamamasına özen gösteririm. Çocuklarımdan maddiyata önem vermesini istemem. (Ödül ve ceza)

A27: Yaptığı yanlışta uyarak konuşarak halletmeye çalışıyorum. Yanlış bir şey yaptığında anlatıyorum, şöyle yapsan olmaz mı diyorum. Ödül kullanıyoruz ama sık değil. İsteddiği bir şeyi yapıyoruz ya da beraber (sinema gibi) bir şey yapıyoruz. (Ödül ve ceza)

B1: Öncelikle yapmasını istediğim şeyleri benimle birlikte yapması için, bu yöndeki en ufak hareketi dahi ödüllendiriyorum. İstemediğim davranışlarda ise yüzünde hafif hoşnutsuz fakat çok donuk bir yüz ifadesi takınıyorum. Eğer tehlike

sınıfına yakın ise, hafif yüksek ve kalın bir sesle (tonunu ve seviyesini değiştirmeden) hayır diye bitene kadar tekrarlıyorum. (Ödül ve ceza)

B13: Mutlak suretle ile uyulması gereken kurallarımız vardır. Tv veya tablet ile şiddet içerikli video veya yayın izleyemezler. Kibar konuşmak zorunluluğu, saygı. Oda cezası disiplin yöntemidir. (Ödül ve ceza)

Çalışmada yer alan ebeveynlerin bir kısmı ise; ceza kullanmak istemediğini belirterek sadece ödül yöntemini kullanmakta ve çocuğu maddi ya da manevi ödüller ile disipline ettiğini ifade etmektedir.

A22: Ceza yok iyi bir şey yapıyorsa ödülü sözel olarak hoşnut olduğumuzu söylüyoruz. Ödül almıyoruz. Kendini nasıl hissettiğini soruyoruz. Yanlış bir davranışında düşünmesini istiyoruz. O yanlışın anladığında kendisi özür diliyor. Yine kendini nasıl hissettiğini soruyoruz. Sarılıyoruz mutlu oluyoruz. (Sadece ödül)

B33: Ödüllendirerek vardır. Kurallar ailece beraber yemek yemektir, kardeşlerin ve ailenin birbirini tercihlerine saygı duymasıdır. Uymadığında konuşarak halletmeye çalışıyoruz. (Sadece ödül)

Ancak, bazı anne ve babalar, çocuğun davranışlarını dışardan kontrol eden yöntemler olmadan çocuğun öz disiplinini geliştirmeye çabalamaktadırlar.

A39: Evet kurallarımız var ama az sayıda. Onu çok kısıtlamak istemiyorum. Bu kuralların çoğunluğunu da birlikte oluşturduk. Bu yüzden kuralların nedeni biliyor ve onlara uyuyor. Bazen istisnalar yaşayabiliyoruz ama bu konuda ona sıkıntı çıkarmıyorum. Ceza veya ödül gibi bir durumum yok. Sadece bir sıkıntı yaşadığımızda bunu onunla konuşuyorum tartışıyorum. (İç disiplini geliştirme)

B14: Yaptığı yanlış bir hareket, davranış varsa yanlış yaptığındaki durumu anlatıyor ve sonucunun nasıl olabileceğini gösteriyoruz. Sonrasında; doğru bir davranışta neler kazanabileceğini, sonucunda bizim ve kendisinin mutlu olacağını gösteriyoruz. Her şeyden önemlisi davranışı neden yaptığını anlamaya ve doğru davranışa yönlendirmeye çalışıyoruz. (İç disiplini geliştirme)

Ayrıca, ebeveynlerin küçük bir kısmı ise; koşullandırma ya da tehdit etme yöntemiyle çocuğun istenen davranışını desteklemektedir.

A21: Konuşarak ikna etme ikna edemediğimizde de tehdit etme, sevdiği bir şeyden mahrum etmek. Çok kuralcı değiliz. Kurallara uymaya çalışıyoruz olmuyor unutuluyor. Planlar yapıyorum ne yapacağımız ile ilgili. (Tehdit/koşul)

B23: Bir şey istiyorsa başka bir şey yapmadan ona ulaşamayacağını mesajını veriyorum. (Tehdit/koşul)

Çalışmada yer alan bireylerin yanıtları çocuk sayısına göre incelendiğinde disiplin yöntemlerinde 1 çocuğu olan anne ve babaların daha çok iç disiplini geliştirme yöntemini veya sadece ödül yöntemini kullanarak çocuğun davranışlarını düzenlemeye çalıştığı görülmüştür. 2 veya 3 çocuğu olan anne ve babalar ise ödül ve ceza yöntemi ve tehdit/koşul yöntemini kullandıklarını ifade etmiştir.

A1: Ceza kullanmamaya çalışıyorum. Ama ödül genellikle kullanıyorum. İstediğimiz bir davranışı kendiliğinden yaptığında. Tabi ki kurallarımız da var. Oyuncaklarıyla ilgili, yemek yemesi ve tablet/telefonla oynaması gibi. (Sadece ödül- Çocuk sayısı:1)

A4: Kural yoktur. Yanlış davranışında konuşarak, fikir alışverişi ile çözüyoruz. (İç disiplini geliştirme-Çocuk sayısı:1)

B14: Yaptığı yanlış bir hareket, davranış varsa yanlış yaptığındaki durumu anlatıyor ve sonucunun nasıl olabileceğini gösteriyoruz. Sonrasında; doğru bir davranışta neler kazanabileceğini, sonucunda bizim ve kendisinin mutlu olacağını gösteriyoruz. Her şeyden önemlisi davranışı neden yaptığını anlamaya ve doğru davranışa yönlendirmeye çalışıyoruz. (İç disiplini geliştirme-Çocuk sayısı:1)

A21: Konuşarak ikna etme ikna edemediğimizde de tehdit etme, sevdiği bir şeyden mahrum etmek. Çok kuralcı değiliz. Kurallara uymaya çalışıyoruz olmuyor unutuluyor. Planlar yapıyorum ne yapacağımız ile ilgili. (Tehdit/koşul-Çocuk sayısı:2)

A26: Hayırım hayırdır. Kesinlikle dönmez. Aliyle de öyle benim hayır dediğime ali evet demez. O hayır dediğinde de ben evet demem. Buna dikkat ederiz. Ödül olarak söylediğimi mutlaka yaparım. Yapabileceğim cezaları söylerim. Örneğin; seni tatile götürmeyeceğim demem çünkü tatile beraber gitmemiz gerekir. Ödüllerinde maddi olamamasına özen gösteririm. Çocuklarımın maddiyata önem vermesini istemem. (Ödül ve Ceza- Çocuk sayısı:3)

B8: Kurallar var. evdeki kurallara uymadığı zaman cezalandırma yöntemi kullanıyoruz. Ör. gitmek istediği yere götürmeyerek, istediği çizgi filmde men ederek, yemek istediği çikolatadan mahrum ederek. Kuralla uyduğunda ödüllendiriyoruz. Ör. istediği çizgi filme izin vermek. sürpriz hediyeler veriyoruz. (Ödül ve Ceza- Çocuk sayısı:3)

Çalışmada yer alan bireylerin yanıtları incelendiğinde anne ve babaların eğitim düzeyine göre kullanılan disiplin yönteminde bir farklılık olmadığı

saptanmıştır. Eğitim düzeyi yüksek olan bireylerin, tehdit/koşul ve ceza gibi olumsuz disiplin yöntemleri kullandığı görülmüştür. Bununla paralel olarak, eğitim düzeyi düşük olan bireylerin de iç disiplini geliştirme gibi olumlu disiplin yöntemlerini kullandığı sonucuna varılmıştır.

A11: En sevdiği oyuncağı elinden almak. TV izlemiyor. Çok ciddi olaylarda yapıyoruz bunları. Mesela okulla ilgili yalan durumlarında. Bir hafta TV cezası. Bizim ev de kurallar hep var. Kuralların nedenlerini açıkları o da anlar. (Ödül ve ceza-İlkokul)

A17: Kurallar var. Uyulmadığında bazen ceza ama her zaman değil. Oturup düşünmesini özür dilemesini sağlıyorum. Uyduğunda rutin ise bir şey yapmıyorum. Tuvaletten sonra elini yıkaması gibi. Ama ekstra bir yaptığında ödüllendiriyorum. (Ödül ve ceza-Ortaokul)

A21: Konuşarak ikna etme ikna edemediğimizde de tehdit etme, sevdiği bir şeyden mahrum etmek. Çok kuralcı değiliz. Kurallara uymaya çalışıyoruz olmuyor unutuluyor. Planlar yapıyorum ne yapacağımız ile ilgili. (Tehdit/koşul-Lisansüstü)

A39: Evet kurallarımız var ama az sayıda. Onu çok kısıtlamak istemiyorum. Bu kuralların çoğunluğunu da birlikte oluşturduk. Bu yüzden kuralların nedeni biliyor ve onlara uyuyor. Bazen istisnalar yaşayabiliyoruz ama bu konuda ona sıkıntı çıkarmıyorum. Ceza veya ödül gibi bir durumum yok. Sadece bir sıkıntı yaşadığımızda bunu onunla konuşuyorum tartışıyorum. (İç disiplini geliştirme-Lisansüstü)

B13:Mutlak suretle ile uyulması gereken kurallarımız vardır. Tv veya tablet ile şiddet içerikli video veya yayın izleyemezler. Kibar konuşmak zorunluluğu, saygı. Oda cezası disiplin yöntemidir. (Ödül ve ceza-Lisans)

B14: Yaptığı yanlış bir hareket, davranış varsa yanlış yaptığındaki durumu anlatıyor ve sonucunun nasıl olabileceğini gösteriyoruz. Sonrasında; doğru bir davranışta neler kazanabileceğini, sonucunda bizim ve kendisinin mutlu olacağını gösteriyoruz. Her şeyden önemlisi davranışı neden yaptığını anlamaya ve doğru davranışa yönlendirmeye çalışıyoruz. (İç disiplini geliştirme-Lise)

Anne-Babaların Çocuk Yetiştirme Tutumlarına İlişkin Bulgular

Çalışmaya katılan anne ve babaların çocuk yetiştirme tutumlarının belirlenmesi için kullanılan PARI'nin alt faktörlerinden Demokratik Tutum ve Eşitlik

Tanıma, Baskı ve Disiplin ve Aşırı Koruyuculuk boyutları analiz edilmiştir. Her boyutun ortalaması alınarak boyutlar birbiriyle karşılaştırılmıştır.

Tablo 21

Çalışmada Yer Alan Annelerin Anne-Baba Tutum Puanlarının Betimsel İstatistik Değerleri

Anne-Baba Tutumları	N	Min	Max	Ort.	ss
<i>Demokratik Tutum</i>	40	2,22	4,00	3,1809	,37249
<i>Baskı ve Disiplin</i>	40	1,50	3,19	2,2016	,45213
<i>Aşırı Koruyucu</i>	40	1,50	3,44	2,4892	,51513

Araştırma grubunda annelerin, anne-baba tutum puanlarının betimsel istatistik değerleri Tablo 21’de gösterilmiştir.

Tablo 22

Çalışmada Yer Alan Babaların Anne-Baba Tutum Puanlarının Betimsel İstatistik Değerleri

Anne-Baba Tutumları	N	Min	Max	Ort.	ss
<i>Demokratik Tutum</i>	40	2,44	4,00	3,1250	,35778
<i>Baskı ve Disiplin</i>	40	1,56	3,19	2,3078	,46306
<i>Aşırı Koruyucu</i>	40	1,56	3,44	2,6263	,47828

Çalışmada yer alan babaların, anne-baba tutum puanlarının betimsel istatistik değerleri ise Tablo 22’de gösterilmiştir.

Tablo 23

Çalışmada Yer Alan Anne ve Babaların Anne-Baba Tutum (PARI) Boyutlar Arasındaki Dağılımı

Anne-Baba Tutumları	Anne		Baba	
	F	%	f	%
Demokratik Tutum	33	82,5	30	75
Baskı ve Disiplin	1	2,5	1	2,5
Aşırı Koruyucu	6	15	9	22,5

Araştırmaya katılan anne ve babaların, tutum puanlarında yüksek ortalamaya sahip olan boyut belirlenerek anne-babanın tutumundaki yönelimleri belirlenmiştir. Anne ve babanın, PARI'ye göre yüksek ortalamaya sahip boyutların frekansları Tablo 23'te gösterilmiştir. Buna göre; annelerin 33 (%82,5)'ünün demokratik tutum boyutunda, 6 (%15)'sinin aşırı koruyuculuk boyutunda ve 1 (%2,5)'inin baskı ve disiplin boyutunda yüksek ortalamaya sahip olduğu görülmektedir. Babaların ise; 30 (%87,5)'inin demokratik tutum boyutunda, 9 (%22,5)'unun aşırı koruyuculuk boyutunda ve 1 (%2,5)'inin ise baskı ve disiplin boyutunda yüksek ortalamaya sahip olduğu görülmektedir.

Bu bulgulara göre, görüşmeye katılan anne ve babaların büyük bir çoğunluğu PARI'nin Demokratik Tutum ve Eşitlik Tanıma boyutundan diğer faktörlere göre yüksek puan almışlardır.

Tablo 24

Çalışmada Yer Alan Annelerin Anne-Baba Tutum Puanlarının Çocuğun Cinsiyetine Göre T-test Sonuçları

Anne-Baba Tutumları	Çocuğun Cinsiyeti	N	Ort.	ss	t	p
Demokratik Tutum	Kız	17	2,2353	,46955	,401	,690
	Erkek	23	2,1766	,44779		
Baskı ve Disiplin	Kız	17	2,5542	,50859	,681	,500
	Erkek	23	2,4411	,52595		
Aşırı Koruyucu	Kız	17	3,1307	,46187	-,728	,471
	Erkek	23	3,2180	,29568		

Çalışmada yer alan annelerin, anne-baba tutumları puan ortalamaları çocuklarının cinsiyetlerine göre t testi sonuçları Tablo 24'te gösterilmiş ve istatistiksel açıdan fark bulunmamıştır. Annelerin, Demokratik Tutum ($\bar{x}_{kız} = 2,23$, $\bar{x}_{erkek} = 2,17$, $t(38) = 0.40$, $p > .05$), Baskı ve Disiplin ($\bar{x}_{kız} = 2,55$, $\bar{x}_{erkek} = 2,44$, $t(38) = 0.68$, $p > .05$) ve Aşırı Koruyucu ($\bar{x}_{kız} = 3,13$, $\bar{x}_{erkek} = 3,21$, $t(38) = -0.72$, $p > .05$) boyutlarındaki puanlarının çocuğun cinsiyetine göre farklılaşmadığı görülmüştür.

Tablo 25

Çalışmada Yer Alan Babaların Anne-Baba Tutum Puanlarının Çocuğun Cinsiyetine Göre U-Testi Sonucu

Anne-Baba Tutumları	Ort.	p
Demokratik Tutum	3,1250	,614
Baskı ve Disiplin	2,3078	,870
Aşırı Koruyucu	2,6263	,870

Örneklemdaki babaların, çocuklarının cinsiyetlerine göre anne-baba tutumları puan ortalamaları Mann-Whitney U testi ile analiz edilmiş (Tablo 25) ve gruplar arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Babaların; Demokratik tutum ($p = 0.614$), Baskı ve Disiplin ($p = 0.87$) ve Aşırı Koruyucu ($p = 0.87$) boyutlarındaki puanlarının çocuğun cinsiyetine göre farklılaşmadığı görülmüştür ($p > .05$).

Tablo 26

Çalışmada Yer Alan Annelerin Anne-Baba Tutum Puanlarının Çocuğun Yaşına Göre Varyans Analizi

Anne-Baba Tutumları	Varyansın Kaynağı	s.d.	Kareler Toplamı	Kareler Ortalaması	F	p
<i>Demokratik Tutum</i>	Gruplar arası	2	,501	,125	,893	,478
	Gruplar içi	35	4,910	,140		
	Toplam	39	5,411			
<i>Baskı ve Disiplin</i>	Gruplar arası	2	,182	,046	,205	,934
	Gruplar içi	35	7,790	,223		
	Toplam	39	7,973			
<i>Aşırı Koruyucu</i>	Gruplar arası	2	,249	,062	,216	,928
	Gruplar içi	35	10,100	,289		
	Toplam	39	10,349			

Tablo 26’da gösterildiği gibi, çalışmada yer alan annelerin, anne-baba tutum puanlarının ortalamaları çocuğun yaşına göre tek yönlü ANOVA ile analiz edilmiş ve gruplar arasında istatistiksel açıdan fark bulunmamıştır. Annelerin, Demokratik tutum ($F(2, 35) = 0.89, p>.05$), Baskı ve Disiplin ($F(2, 35) = 0.20, p>.05$) ve Aşırı Koruyucu ($F(2, 35) = 0.21, p>.05$) boyutlarındaki puanlarının çocuğun yaşına göre farklılaşmadığı görülmüştür.

Tablo 27

Çalışmada Yer Alan Babaların Anne-Baba Tutum Puanlarının Çocuğun Yaşına Göre Kruskal-Wallis Testi Sonucu

Anne-Baba Tutumları	Ort.	p
<i>Demokratik Tutum</i>	3,1250	,780
<i>Baskı ve Disiplin</i>	2,3078	,359
<i>Aşırı Koruyucu</i>	2,6263	,570

Araştırmaya katılan babaların, çocuğun yaşına göre anne-baba tutum puanlarının ortalamaları Kruskal-Wallis testi ile analiz edilmiş (Tablo 27) ve gruplar

arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p > .05$). Babaların; Demokratik tutum ($p = 0.780$), Baskı ve Disiplin ($p = 0.359$) ve Aşırı Koruyucu ($p = 0.570$) boyutlarındaki puanlarının kendi yaşlarına göre farklılaşmadığı görülmüştür ($p > .05$).

Tablo 28

Çalışmada Yer Alan Annelerin Anne-Baba Tutum Puanlarının Annenin Yaşına Göre Varyans Analizi

Anne-Baba Tutumları	Varyansın Kaynağı	s.d.	Kareler Toplamı	Kareler Ortalaması	F	p
<i>Demokratik Tutum</i>	Gruplar arası	2	,846	,423	2,195	,126
	Gruplar içi	37	7,127	,193		
	Toplam	39	7,973			
<i>Baskı ve Disiplin</i>	Gruplar arası	2	,390	,195	,724	,491
	Gruplar içi	37	9,959	,269		
	Toplam	39	10,349			
<i>Aşırı Koruyucu</i>	Gruplar arası	2	,016	,008	,054	,947
	Gruplar içi	37	5,395	,146		
	Toplam	39	5,411			

Annenin yaşına göre anne-baba tutumları puan ortalamaları tek yönlü ANOVA ile analiz edilmiş (Tablo 28) ve gruplar arasında istatistiksel açıdan fark bulunmamıştır. Annelerin, Demokratik tutum ($F(2, 37) = 2.19, p > .05$), Baskı ve Disiplin ($F(2, 37) = 0.72, p > .05$) ve Aşırı Koruyucu ($F(2, 37) = 0.05, p > .05$) boyutlarındaki puanlarının annenin yaşına göre farklılaşmadığı görülmüştür.

Tablo 29

Çalışmada Yer Alan Babaların Anne-Baba Tutum Puanlarının Babanın Yaşına Göre Kruskal-Wallis Testi Sonucu

Anne-Baba Tutumları	Ort.	p
<i>Demokratik Tutum</i>	3,1250	,358
<i>Baskı ve Disiplin</i>	2,3078	,611
<i>Aşırı Koruyucu</i>	2,6263	,972

Araştırmaya katılan babaların yaşına göre anne-baba tutum puanlarının ortalamaları Kruskal-Wallis testi ile analiz edilmiş (Tablo 29) ve gruplar arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p>.05$). Babaların; Demokratik tutum ($p = 0.358$), Baskı ve Disiplin ($p = 0.611$) ve Aşırı Koruyucu ($p = 0.972$) boyutlarındaki puanlarının kendi yaşlarına göre farklılaşmadığı görülmüştür ($p>.05$).

Tablo 30

Çalışmada Yer Alan Annelerin Anne-Baba Tutum Puanlarının Eğitim Düzeyine Göre Varyans Analizi

Anne-Baba Tutumları	Varyansın Kaynağı	s.d.	Kareler Toplamı	Kareler Ortalaması	F	p
<i>Demokratik Tutum</i>	Gruplar arası	5	,716	,143	1,038	,412
	Gruplar içi	34	4,695	,138		
	Toplam	39	5,411			
<i>Baskı ve Disiplin</i>	Gruplar arası	5	1,036	,207	1,015	,424
	Gruplar içi	34	6,937	,204		
	Toplam	39	7,973			
<i>Aşırı Koruyucu</i>	Gruplar arası	5	1,003	,201	,730	,606
	Gruplar içi	34	9,346	,275		
	Toplam	39	10,349			

Tablo 30’da gösterildiği gibi, çalışmada yer alan annelerin, anne-baba tutum puanlarının ortalamaları eğitim düzeyine göre tek yönlü ANOVA ile analiz edilmiş ve gruplar arasında istatistiksel açıdan fark bulunmamıştır. Annelerin, Demokratik tutum ($F(5, 34) = 1.03$, $p>.05$), Baskı ve Disiplin ($F(5, 34) = 1.01$, $p>.05$) ve Aşırı Koruyucu ($F(5, 34) = 0.73$, $p>.05$) boyutlarındaki puanlarının eğitim düzeyine göre farklılaşmadığı görülmüştür.

Tablo 31

Çalışmada Yer Alan Babaların Anne-Baba Tutum Puanlarının Babanın Eğitim Düzeyine Göre Kruskal-Wallis Testi Sonucu

Anne-Baba Tutumları	Ort.	p
<i>Demokratik Tutum</i>	3,1250	,186
<i>Baskı ve Disiplin</i>	2,3078	,103
<i>Aşırı Koruyucu</i>	2,6263	,470

Araştırmaya katılan babaların eğitim düzeyine göre anne-baba tutum puanlarının ortalamaları Kruskal-Wallis testi ile analiz edilmiş (Tablo 31) ve gruplar arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Babaların; Demokratik tutum ($p = 0.186$), Baskı ve Disiplin ($p = 0.103$) ve Aşırı Koruyucu ($p = 0.470$) boyutlarındaki puanlarının çocuğun cinsiyetine göre farklılaşmadığı görülmüştür ($p > .05$).

Tablo 32

Çalışmada Yer Alan Annelerin Anne-Baba Tutum Puanlarının Çalışma Durumuna Göre T-test Sonuçları

Anne-Baba Tutumları	Çalışma Durumu	N	Ort.	ss	t	p
<i>Demokratik Tutum</i>	çalışıyor	13	2,0337	,40794	-1,666	,104
	çalışmıyor	27	2,2824	,45711		
<i>Baskı ve Disiplin</i>	çalışıyor	13	2,3221	,50893	-1,443	,157
	çalışmıyor	27	2,5696	,50777		
<i>Aşırı Koruyucu</i>	çalışıyor	13	3,2382	,37747	,671	,506
	çalışmıyor	27	3,1533	,37406		

Annenin çalışma durumuna göre anne-baba tutumları puan ortalamaları t testi sonuçları Tablo 32’de gösterilmiş ve istatistiksel açıdan fark bulunmamıştır. Annelerin, Demokratik tutum ($\bar{x}_{\text{çalışıyor}} = 2,03$, $\bar{x}_{\text{çalışmıyor}} = 2,28$, $t(38) = -1.66$, $p > .05$), Baskı ve Disiplin ($\bar{x}_{\text{çalışıyor}} = 2,32$, $\bar{x}_{\text{çalışmıyor}} = 2,56$, $t(38) = -1.44$, $p > .05$) ve Aşırı Koruyucu ($\bar{x}_{\text{çalışıyor}} = 3,23$, $\bar{x}_{\text{çalışmıyor}} = 3,15$, $t(38) = 0.67$, $p > .05$) boyutlarındaki puanlarının bir işte çalışma durumlarına göre farklılaşmadığı görülmüştür.

Yapılan analizler sonucu, anne ve babaların çocuk yetiştirme puanları ile çocuğun cinsiyeti ve yaşı arasında bir fark bulunmamıştır. Bunun yanında, çocuk yetiştirme puanları ile ebeveynlerin yaşı, eğitim düzeyi ve çalışma durumu arasında da bir farklılık saptanmamıştır.



Bölüm 5

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Bu bölümde elde edilen bulgulardan ulaşılan sonuçlara yer verilmiş ve kuramsal çerçeve ışığında tartışılmıştır. Bunun sonucunda, anne ve babalara, eğitimcilere ve araştırmacılara öneriler sunulmuştur.

Sonuç ve Tartışma

Ana-babalık algısının anne-baba tutumlarına ilişkin sonuç ve tartışması. Araştırmaya katılan ebeveynlerin anne-baba tutumlarından demokratik tutum faktörünün puanları diğer tutum faktörlerine göre yüksek çıkmıştır. Ayrıca demokratik tutum puanının genel ortalamasının da yüksek olması görüşmeye katılan anne ve babaların demokratik çocuk yetiştirme tutumuna yönelimlerinin olduğunu göstermektedir. Görüşmeye katılan anne ve babaların ana-babalık algılarına ilişkin bulgular incelendiğinde ise ebeveynliğin genellikle olumlu duygularla açıklandığı görülmüştür. “Annelik hayatın en güzel varlığına sahip olmak”, “Çocuğumun her anını onunla yaşamak” gibi ebeveynliği duygusal yönden açıklamışlardır.

Araştırmaya katılan anne ve babaların, ana-baba gibi hissetmeye başlamaları, anne ya da baba olmaya göre farklılaştığı görülmektedir. Anneler için genellikle erken dönemde hamilelikte, annenin bebeği hissetmesi ile ya da doğum anında olurken, babalar ise doğum sırasında ya da sonrasında babanın çocukla bireysel olarak ilk etkileşime geçmesi ile olduğu saptanmıştır. Annelik duyguları her ne kadar hamilelik döneminde başlasa da, bu duygu doğum anından itibaren gelişmeye başlar, çünkü doğumdan sonra bebeğini kucağına alan anne sever ve anne-bebek arasındaki bağlanma başlar (Günel, 2007). Anneler gibi hamilelik süresinde çocukla bağlantısı olmayan babalar, bu duyguları doğumdan sonra çocukla etkileşimde bulunarak çocuğuna güçlü bağlarla bağlanır (Lewis ve Lamb, 2003).

Çalışma grubundaki anne ve babaların özgeci bir tutumla ebeveynliğe yaklaşımları görülmektedir. Ebeveynliğe ilişkin algılarında anne-babalar, kendinden önce çocuğunu düşünerek onlar için çabalamaları dikkat çekmektedir: “Babalık, koruyan kollayan birlikte yaşamak için en iyi imkanları sağlamaya çalışan kişi”, “Fedakâr iyimser, eli ayağı kolu olmak çocuğın”, “Dünya da kendinden önce

düşünebildiğin tek canlının var olması” gibi yanıtlar, ebeveynlerin çocuğu kendilerinden önce birincil olarak konumladıklarını ortaya koymaktadır.

Bu durum, Kağıtçıbaşı’nın kuramındaki bağımlı aile modelindeki ana-babalık yöneliminin bireyler arasındaki bağıllık yönüyle benzeşmektedir. Bağımlı aile modelinde, aile bireyleri arasındaki bağıllığa önem verilmektedir (Kağıtçıbaşı, 2000). Bu aile modelinde anne-baba, çocuğun ekonomik değerini ön planda tutarak birbirine bağımlı olmadan dolayı çocuk için birçok fedakârlıkta bulunmaktadır. Bunun karşılığını da ileri ki yaşantılarında özellikle yaşlılık dönemlerinde beklemektedirler. Böylece ebeveynlerin çocuğun geleceğine ilişkin umutları ve beklentileri oluşmaktadır. Araştırmanın “İyi yerlere gelmesini sağlamak”, “Geleceğe çok güzel bir nesil devam ettirebilmek” gibi bulgularında da görüldüğü gibi, anne ve babalar çocuk sahibi olduklarında geleceğe dair beklenti içerisinde olmaktadır. Ancak, bağımlı aile modelinin aksine, çocuğun ekonomik değerinin değil daha çok psikolojik ve duygusal anlamdaki değeri ile ilgili beklentiler içerisinde dirler. Yani, çocuğa yaşlılık güvencesi olarak değer vermek yerine, iyi bir mesleğe ve konuma sahip ve geleceğe katkıda bulunacak bir birey olması için değer verilmektedir. Bunun yanında ebeveyn olma yetişkin olma anlamına da gelmektedir. Yetişkin olma durumu; iş, eğitim, evlilik ve ana-baba olma bağlamlarıyla açıklanmaktadır (Levinson, 1986; Atak ve ark., 2016). İçinde yaşanılan toplumun özellikleri ve ailenin inançları da dikkate alındığında, birey bu bağlamlardan özellikle anne ya da baba olma durumunu yaşadığında yaşına bakılmadan yetişkin olarak varsayılmaktadır ve anne-babalara bu yönde davranıldığı bilinmektedir. Böylece, “*Sanki toplumda kabul edilişin, toplumda bir yer sahibi oluyorsun*”, “*Büyüyorsun olgunlaşıyorsun. İnsanlara karşı daha anlayışlı oluyorsun*” gibi ifadelerden de anlaşıldığı üzere kendini yetişkin olarak gören ebeveynler, bunun sorumluluğunu üstlenerek ebeveynlikte de buna göre davranmaktadırlar: “*Merhametli davranmayı, ince eleyip dokumayı, iyi düşünceli olmayı gerektiriyor.*”, “*Örnek timsali olmamızı, daha hoş görülme hataları görmezden gelmeyi ve iyi bir birey olmamızı sağlamaktır.*” gibi. Bu şekilde, davranışlarını ve duygularını düzenlemeye çalışarak çocuklarına doğru model olmaya çalışmakta ve çocukların duygularını paralel olarak kendileri de yaşamaktadırlar.

Ana-babalık algısı çocuğun değerini etkilediği gibi çocuğun gelişimini de etkilemektedir. Çalışmada yer alan anne ve babaların demokratik tutum ortalamaları yüksek çıkmış olup çocukların gelişimleri sağlıklı olarak desteklendiği

varsayılırsa; görüşmelerden elde edilen veriler ile bu durumu destekleyen bir sonuca ulaşılmıştır. Görüşmelerde ebeveynler, çocuklarının gelişimlerini desteklemek adına çocuklarıyla kaliteli zaman geçirmeye çalıştıklarını ifade etmişlerdir. *“Genelde maç yapıyoruz. Evde oyuncaklarla beraber oynuyoruz.”*, *“Her şeyi yapıyoruz. Sosyal aktivite olarak da fiziksel aktivite de. Faaliyetler yapıyoruz, boyamalar vs. Evde spor yapıyoruz. Beraber sinema, tiyatro, oyun alanları. Bireysel değil de birlikte oynayabileceğimiz şeyler. Masa oyunları, satranç, kendimiz saçma oyunlar kuruyoruz, savaşımlar oluyoruz.”* ifadelerinden de anlaşıldığı gibi hem oyunlarla hem de etkinliklerle çocuğun gelişimini destekleyen anne ve babalar çocuğuyla zaman geçirerek etkileşimini artırmaktadır. Bu durum, bir yandan da özgeci tavırlarının göstergesi olarak kullanılabilir. Ancak, anne-babalar her ne kadar kendilerinden fedakarlık edip çocuklarını düşünseler de, çocuğuyla vakit geçirmeyen ya da geçiremeyen ebeveynler de olduğu ortaya konmuştur: *“Şu durumda vakit ayıramıyorum. Ev işleri temizlik, yemekten dolayı. Etkinlik yapıyoruz matematik etkinliği gibi. Mutfak etkinliği gibi. Oyunda oynamaya çalışıyorum ama sıkılıyorum.”* gibi yanıtlardan anlaşıldığı üzere ebeveynlerin özellikle annelerin, ev işlerinden dolayı çocuklarıyla vakit geçiremedikleri sonucuna varılmıştır. Maddi olanaklar bu durumun dışında tutulduğunda onların özgeci davranışlarına aykırı bir durum olarak değerlendirilebilir.

Çocuğun eğitimi ve disiplini ile ilgili düşünceler ise, ana-babalığın tutarlılığını belirlemek için ortaya konmuştur. Çocuğa ve çocuğun birey olmasına değer verildiği görülmektedir. Bu yüzden çocuğun eğitimi ve disiplini için çabalayan anne-babalar bulunmaktadır: *“Kurallarımız var ama az sayıda. Onu çok kısıtlamak istemiyorum. Bu kuralların çoğunluğunu da birlikte oluşturduk. Bu yüzden kuralların nedeni biliyor ve onlara uyuyor. Bazen istisnalar yaşayabiliyoruz ama bu konuda ona sıkıntı çıkarmıyorum. Ceza veya ödül gibi bir durumum yok. Sadece bir sıkıntı yaşadığımızda bunu onunla konuşuyorum tartışıyorum.”*

Kullandıkları yöntem ve yaklaşımlar ile çocuklarının davranışlarını düzenlemeye çalışmaktalar ve bir birey olarak sahip olması gereken özellikleri edinmesi için çabalamaktadırlar.

Sonuç olarak, anne ve babaların ana-babalık algısı anne-baba tutumları açısından demokratik anne-baba tutum bağlamında tartışılmıştır. Ancak, Baumrind'in sınıflandırdığı ve açıkladığı anne ve baba tutumları(demokratik, otoriter ve izin verici) batılı bir yaklaşımın ürünü olmasından kaynaklı olarak sosyo-

kültürel farklılıkları göz ardı ettiği söylenebilir (Onur, 2017). Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde, toplumsal faktörlerden dolayı otoriter tutuma yönelimi olan anne ve babalar her ne kadar itaate önem verseler de çocuklarına sevgi ve bağlılıklarını da bir şekilde göstermektedirler (Kağıtçıbaşı, 2017b). Bu durum da demokratik tutum puanlarının da yüksek çıkmasına neden olabilir.

Ana-babalık algısının demografik bilgilere göre sonuç ve tartışması.

Çalışmaya katılan anne ve babaların ana-babalık algıları demografik bilgiler açısından incelendiğinde bazı değişkenler ile farklılıklar olduğu görülmüştür.

Ebeveynlerin verdiği cevaplar daha çok çocuğun mizacı ve kişilik özellikleri ile ilgilidir. Belsky'ye (1984) göre, çocuğun karakteristik özellikleri ebeveynlerin davranışlarında ve düşüncelerinde belirleyici konumundadır.

Anne-babalık algısı çocuk sayısı bağlamında incelendiğinde bazı farklılıklar görülmüştür. Bazı anneler 2. ya da 3. çocuğunda, önceki tecrübelerinden sonra daha bilinçlendiğini ve bundan dolayı ana-babalık yönelimlerinin değiştiğini ve geliştiğini belirtmişlerdir. Ancak, çocuk sayısı 3 olan annelerin çocuklarıyla geçirdiği zaman oldukça düşüktür. “Fazla vaktimiz olmuyor işlerden dolayı. Evde kendi kendine oynar. Ben çok katılamıyorum.” ve “Birebir etkinlik vaktimiz fazla olmuyor. Evcilik tarzı oyunları sevmiyor. Evde minderleri düzenler oyun alanı kurarım (çadır, zıplama). Oyunlara alkışlama, ütü yaparken seslenme ve oyunlarını düzeltme olarak katılıyorum. Onun dışında çok katılamıyorum.” gibi ifadelerde görüldüğü gibi ev işleri ve yemek gibi ev rutinleriyle ilgilenen annelerin çocuğa olan ilgisi azalmış görünmektedir. Babaların cevapları incelendiğinde tek çocuklu babaların çocuklarına daha fazla vakit ayırdığı ve onlarla kaliteli zaman geçirdiği sonucuna varılmıştır. Buna bağlı olarak, babaların ebeveynlik ilgisini ve algısını inceleyen bir çalışmada çocuk sayısının 2'den fazla olması, babalık ilgisini azalttığını belirtmektedir (Seçer ve ark., 2007).

Ana-babalık algısı, ebeveynin çalışma durumu ve eğitim düzeyi bağlamında incelendiğinde ise, farklı cevaplara rastlanmıştır. Annelerin çalışma durumu, annelik duygularını önemli ölçüde etkilemektedir. Örneğin; “Kendinizden önce evladınızın isteklerini gerçekleştirmeye çalışmak, yapacağınız her etkinlikte onunla olmak” görüşünü ifade eden anne tam zamanlı olarak çalışmaktadır. Öncelikle çalışan anneler de özgeci davranışlara sahip olabilmektedir. Bunun nedeni, annelerin çalışarak çocuğundan ayrı kalması sonucu oluşan suçluluk duygusu ile hareket ederek çocuğunun isteklerini yerine getirme çabasıdır (Yavuzer,

2017). Ancak çalışmayan anneler arasında da bu tutuma sahip olanlar vardır: “Kendin için yaşamayı öteleyip, çocukların için yaşamak, kendini feda etmek” gibi. Bunun nedeni, annenin evde çocuğunun bakımını sağlamak amacıyla işten ayrılması olabilir.

Anne ve babanın eğitim düzeyi, ana-babalık algısı üzerinde bir etkiye sahiptir. Eğitim düzeyi yüksek olan anne ve babalar, daha bilinçli bir ana-babalık yönelimine sahiptirler. Belsky (1984), anne-babanın eğitim durumunun ve iş hayatının ebeveynlikte belirleyici olduğunu ifade etmiştir. Bu nedenle, eğitim düzeyi yüksek olan anne ve babalar, ebeveynliğe yönelik daha olumlu duygular hissetmekte ve çocuk ile arasında psikolojik bağ oluşturmaktadır.

Anne-baba tutumlarının demografik bilgilere ilişkin sonuç ve tartışması. Anne-baba tutum puanları ile çocuğun cinsiyeti, yaşı, anne-babanın yaşı, eğitim düzeyi ve çalışma durumu arasında bir fark bulunmamıştır. Anne-babanın yaşı, eğitim düzeyi, gelir düzeyi, mesleği, bir işte çalışma durumu gibi değişkenler ana-babalık rolüne ve yönelimine etki ederken (Seçer ve ark., 2007; Yılmaz, ve ark., 2018; Koç, Özkan ve Bekmezci, 2016); aile tipi, aile içi iletişim, evlilik uyumu ve doyumu, anne-babanın geçmiş yaşantısı ve yetiştiriliş tarzı, çocuk sahibi olma yaşı, çocuğu isteme durumu (Telli ve Özkan, 2016) gibi faktörler de ana-babalığa etkilediği için bu sonuca ulaşılmış olabilir. Ayrıca, anne ve babanın çocuk gelişimine ilişkin bilgi düzeyleri, çocuğun kişilik özellikleri ve sosyal çevreden gelen destek de ebeveynlikte belirleyiciler olarak görülmektedir (Belsky, 1984).

Ayrıca, anne-baba tutum puanları belirlenirken Türkçe’ye uyarlaması yapılan bir ölçek olan PARI’nin kullanılmasından dolayı fark saptanmamış olabilir. Bunun nedeni ölçeğin Türk kültürüne uygun olamaması ve kültürden kaynaklı olan ve ana-babalığa etki eden etmenleri dikkate almaması olabilir.

Öneriler

Araştırmacılara öneriler. Araştırma sonuçlarına dayanarak eğitimcilere şu öneriler sunulmaktadır:

1. Anneler ve babaların ebeveynliğe ilişkin özgeci tutumlar olarak kavramsallaştırılan (fedakarlık, sabretme gibi özellikler) toplumsal ve kültürel bağlamda derinlemesine incelenebilir.

2. Ana-babalık algısının çocuğun gelişimi üzerindeki etkileri kültürel bağlamda araştırılabilir.
3. Aile Hayatı ve Çocuk Yetiştirme Ölçeği'yle, geniş bir örnekleme ulaşılarak demografik bilgiler yanında çocuğun gelişim alanları, sosyokültürel düzey gibi değişkenler arasındaki ilişkinin incelenmesi önemli görülmektedir.
4. Ana-babalık algısının kültürel bağlamda, çocuk yetiştirme tutumları ve aile içi etkileşim özellikleri ile birlikte ele alınması kapsayıcı olabilir.
5. Ana-babalık algısına yönelik hem anne ve babaların algısına yönelik hem de çocukların algılarına yönelik bir ölçek geliştirilebilir.

Eğitimcilere öneriler. Araştırma sonuçlarına dayanarak eğitimcilere şu öneriler sunulmaktadır:

1. Çocukla etkileşime geçerken ailenin sosyal, duygusal ve kültürel özelliklerine dikkat edilebilir.
2. Çocuğun eğitiminde ödül ve ceza odaklı yöntemler yerine iç disiplini geliştirmeye odaklanılabilir.
3. Kurumlarda anne-babalara ebeveynlik ve çocuk yetiştirme yönelimleri ile ilgili eğitimler düzenlenerek bilgi verilebilir.

Ebeveynlere öneriler. Araştırma sonuçlarına dayanarak ebeveynlere şu öneriler sunulmaktadır:

1. Çocuk yetiştirirken artan sorumluluklar arasında ebeveynlik rolü dışında da kendileri olduğunu hatırlayabilirler.
2. Çocuğu bir beklentiler içerisinde büyütmek yerine, onu her haliyle kabullenebilirler.
3. Çocuğa karşı kullanılan dil ve iletişim, çocuğun birey olarak kabullenilmesinin sinyalini verdiğiinden çocuğun duygularını anlayarak etkili dinlemek ve çocuğa karşı yapıcı, olumlu, ılımlı bir iletişim becerilerini kullanabilirler.
4. Çocuk yetiştirmede disiplin yöntemi çok önemlidir. Bu yüzden ödül ve ceza odaklı yöntemler çocuğu dış disipline bağlı olmasına neden olur. Bu yüzden, çocukta iç disiplini geliştirmek için yöntemler kullanabilirler.
5. Çocuğu dış dünyadaki bütün yanlışlardan korumak yerine, bunlarla yaşamayı öğrenebilirler ve bu yanlışları düzeltme fırsatı sunabilirler.

Kaynaklar

- Ainsworth, M. D. S. (1969), Object relations, dependency, and attachment: A theoretical review of the infant mother relationship. *Child Development*, 40, 969-1025.
- Ainsworth, M. D. S. (1989). Attachments beyond infancy. *American Psychologist*, 44(4), 709-716.
- Ainsworth, M. D. S., Blehar, M. C., Waters, E., & Wall, S. N. (1978). *Patterns of attachment: A psychological study of the Strange Situation*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Appleyard, K. & Berlin, L. J. (2007). Supporting healthy relationships between young children and their parents. *Duke University Center for Child and Family Policy*.
- Atak, H., Erten Tatlı, C., Çokamay, G., Büyükpabuşcu, H. & Çok, F. (2016). Yetişkinliğe geçiş: Türkiye'de demografik ölçütler bağlamında kuramsal bir gözden geçirme. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 8(3), 204-227.
- Bahçivan-Saydam, R. & Gençöz, T. (2005). Aile ilişkileri, ebeveynin çocuk yetiştirme tutumu ve kendilik değerinin gençler tarafından belirtilen davranış problemleri ile olan ilişkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 20(55), 61-74.
- Baran, A. (2004). Türkiye'de aile içi iletişim ve ilişkiler üzerine bir model denemesi. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü*, 1, 30-41.
- Baumrind, D. (1966). Effects of authoritative parental control on child behavior. *Child Development*, 37(4), 887-907.
- Baumrind, D. (1971). Current patterns of parental authority. *Developmental Psychology*, 4(1), 1-103.
- Baydar, N., Küntay, A., Gökşen, F., Yağmurlu, B. & Cemalcılar, Z. (2010). Türkiye'de erken çocukluk gelişim ekolojileri araştırması. https://ais.ku.edu.tr/AR/NBAYDAR200933_106K347_nazli_baydar_v08.pdf adresinden erişilmiştir.
- Belsky, J. (1981). Early human experience: A family perspective. *Developmental Psychology*, 17(1), 3-23.

- Belsky, J. (1984). The determinants of parenting: A process model. *Child Development*, 55(1), 83-96.
- Belsky, J., Youngblade, L., Rovine, M. & Volling, B. (1991). Patterns of marital change and parent-child interaction. *Journal of Marriage and the Family*, 53(2), 487-498.
- Berk, L. E. (2015). *Bebekler ve çocuklar: Doğum öncesinden orta çocukluğa* (7. bs) (N. Işıkoğlu Erdoğan, Çev.). Ankara: Nobel.
- Bowlby, J., Ainsworth, M., Boston, M., & Rosenbluth, D. (1956). The effects of mother-child separation: A follow-up study. *British Journal of Medical Psychology*, 29, 2 11-247.
- Bowlby, J. (1982). *Attachment and loss* (2. bs.). New York: Basic Books.
- Bretherton, I. (1992). The origins of attachment theory: John Bowlby and Mary Ainsworth. *Developmental Psychology*, 28, 759-775.
- Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development: Experiments by nature and design*. London: Harvard University Press.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2016). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (20. bs.). Ankara: Pegem Akademi.
- Clemmens, D. (2003). Adolescent motherhood: A meta-synthesis of qualitative studies. *MCN: The American Journal of Maternal Child Nursing*, 28(2), 93–99.
- Creswell, J. W. (2017). *Araştırma deseni: Nitel, nicel ve karma yöntem yaklaşımları* (3. bs) (S. B. Demir, Çev.). Ankara: Eğiten kitap.
- Delvecchio, E., Di Riso, D., & Salcuni, S. (2016). Self-perception of parental role, family functioning, and familistic beliefs in Italian parents: early evidence. *Frontiers in Psychology*, 6, 1-9.
- Fathalla, M.F. (2006). Human rights aspects of safe motherhood. *Best Practice & Research Obstetrics and Gynaecology*, 20(3), 409-419. doi:10.1016/j.bpobgyn.2005.11.004
- Freedman, J. L., Sears, D. O., & Carlsmith, J. M. (1993). *Sosyal Psikoloji* (A. Dönmez, Çev.). Ankara: İmge Kitabevi.

- Davaslıgil, Ü. (2011). Bebeklik dönemi (0-2 yaş) H. Yavuzer (Ed.). *Ana-baba okulu* (15. bs.) (s.15-42). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Dünya Sağlık Örgütü (1997). Improving mother/child interaction to promote better psychosocial development in children. http://www.who.int/mental_health/media/en/29.pdf. adresinden erişilmiştir.
- Erdiller, Z. B. (2014). Erken çocukluk eğitiminde temel kuramlar ve yaklaşımlar. İ. H. Diken (Ed.). *Erken çocukluk eğitimi* (3. bs.) (s. 56-92). Ankara: Pegem Akademi.
- Erkan, N. S. (2015). Aile ve aile eğitimi ile ilgili temel kavramlar (3. bs.). Z. F. Temel, (Ed.). *Aile eğitimi ve erken çocukluk eğitiminde aile katılım çalışmaları* (s. 3-48). Ankara: Anı.
- Fagan, J., & Iglesias, A. (1999). Father involvement program effects on fathers, fathers' figures, and their head start children: A quasi-experimental study. *Early Childhood Research Quarterly*, 14(2), 243-269.
- Güler, M. & Yetim, Ü. (2008). Ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı ölçeği: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Türk Psikoloji Yazıları*, 11(22), 34-43.
- Günalp, A. (2007). *Farklı anne baba tutumlarının okul öncesi eğitim çağındaki çocukların özgüven duygusunun gelişimine etkisi (Aksaray ili örneği)* (Yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Johnson, B. & Christensen, L. (2014). *Eğitim araştırmaları: Nitel, nicel ve karma yaklaşımlar* (S. B. Demir, Çev.). Ankara: Eğiten Kitap.
- İşmen Gazioğlu, E. (2011). Ailede disiplin anlayışı. H. Yavuzer (Ed.). *Ana-baba okulu* (15. bs.) (s.159-176). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1996). *Family and human development across cultures: A view from the other side*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2000). *Kültürel psikoloji: Kültür bağlamında insan ve aile* (2. bs.). İstanbul: Evrim.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2012). *Benlik, aile ve insan gelişimi: Kültürel psikoloji* (3. bs.). İstanbul: Koç Üniversitesi.

- Kağıtçıbaşı, Ç. (2017). Kültür ve ana-babalık: Kuram ve Uygulama çıkarsamaları. M. Sayıl & B. Selçuk (Der.). *Ana-babalık: Kuram ve araştırma* (2. bs.) (s. 61-80). İstanbul: Koç Üniversitesi.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2017). *Benlik, aile ve insan gelişimi: Kültürel psikoloji* (4. bs.). İstanbul: Koç Üniversitesi.
- Karraker, M. W. & Grochowski, J. R. (2012). *Families with futures*. New York: Routledge.
- Kaya, A., Bozaslan, H. & Genç, G. (2012). Üniversite öğrencilerinin anne-baba tutumlarının problem çözme becerilerine, sosyal kaygı düzeylerine ve akademik başarılarına etkisi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18, 208-225.
- Kerns, K. A., Siener, S. & Brumariu, L. E. (2011). Mother-child relationships, family context, and child characteristics as predictors of anxiety symptoms in middle childhood. *Development and Psychopathology*, 23, 593-604.
- Kocayörük, E. (2012). Öz-Belirleme Kuramı Açısından Ergenlerin Anne Baba Algısı ile Duyuşsal İyi Oluşları Arasındaki İlişki. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(37), 24-37.
- Koç, Ö., Özkan, H., & Bekmezci, H. (2016). Annelik rolü ve ebeveynlik davranışı arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi. *İzmir Dr. Behçet Uz Çocuk Hast. Dergisi*, 6(2), 143-150.
- Kuzucu, Y. (2011). Değişen babalık rolü ve çocuk gelişimine etkisi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(35), 79-91.
- Lamb, M. E. (2010). *The role of the father in child development* (Elektronik yayın). N.J.: Wiley.
- Levinson, D. J. (1986). A conception of adult development. *American Psychologist*, 41(1), 3-13.
- Lewis, C. & Lamb, M. E. (2003). Fathers' influences on children's development: the evidence from two parent families. *European Journal of Psychology of Education*, 8(2), 221-228.

- Londerville, S., & Main, M. (1981). Security of attachment, compliance, and maternal training methods in the second year of life. *Developmental Psychology*, 17(3), 289-299.
- MacPhee D., Benson, J. B. & Bullock D. (1986). Influences on maternal self-perceptions. Paper presented at the biennial International Conference on Infant Studies, Los Angeles.
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). Qualitative data analysis: An expanded Sourcebook. (2. bs.). Thousand Oaks: Sage.
- Morris, C. G., & Maisto, A. A. (2008). Understanding psychology (8. bs.). New Jersey: Pearson.
- Mouton, P. Y. & Tuma, J. M. (1988). Stres, locus of control and role satisfaction, in clinic and control mothers. *Journal of Clinical Child Psychology*, 17, 217-224.
- Nacak, M., Yağmurlu, B., Durgel, E. & Vijver, F. (2011). Metropol ve Anadolu'da ebeveynlik: biliş ve davranışlarda şehrin ve eğitim düzeyinin rolü. *Türk Psikoloji Dergisi*, 26(67), 85-100.
- Onur, B. (2005). *Türkiye'de çocukluğun tarihi*. Ankara: İmge.
- Onur, B. (2007). *Çocuk, tarih ve toplum*. Ankara: İmge.
- Onur, B. (2017). Çocukluğun ve çocuk yetiştirmenin tarihi. M. Sayıl & B. Selçuk (Der.). *Ana-babalık: Kuram ve araştırma* (2. bs.) (s. 19-59). İstanbul: Koç Üniversitesi.
- Öner, N. (1997). Türkiye'de kullanılan psikolojik testler: Bir başvuru kaynağı (3. bs.). İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- Öngider, N. (2013). Anne-Baba ile Okul Öncesi Çocuk Arasındaki İlişki. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 5(4), 420-440.
- Özben, Ş. & Argun, Y. (2002). Okul öncesi çocukların anne-babalarının çocuk yetiştirme tutumları ile ilgili değişkenlerin incelenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14, 18-28.
- Özgüven, İ. E. (2001). *Ailede iletişim ve yaşam*. Ankara. PDREM Yayınları.

- Paquette, D. (2004). Theorizing the father-child relationship: mechanisms and developmental outcomes. *Human Development*, 47, 193–219.
- Perry-Jenkins, M., Repetti, R. L., & Crouter, A. C. (2000). Work and family in the 1990s. *Journal of Marriage and the Family*, 62, 981-998.
- Razon, N. (2017). Çalışan anne ve çocuğu. H. Yavuzer (Ed.). *Ana-baba okulu* (21. bs.) (s.142-158). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Saygı, D., & Uyanık Balat, G. (2013). Anasınıfına devam eden çocuğu olan annelerin çocukları ile ilişkilerinin incelenmesi. *International Journal of Human Sciences*, 10(1), 844-862.
- Schaefer, E. S. & Bell, R. Q. (1958). Development of a parental attitude research instrument. *Child Development*, 29(3), 339-361.
- Seçer, Z., Çeliköz, N. & Yaşa, S. (2007). Bazı kişisel özelliklerine göre okulöncesi eğitim kurumlarına devam eden çocukların babalarının babalığa yönelik tutumları. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18, 425-438.
- Selçuk, B. & Yavuz, H. M. (2017). Ana babalığın görünmeyen yönü: Bilişler. M. Sayıl & B. Selçuk (Der.). *Ana-babalık: Kuram ve araştırma* (2. bs.) (s. 149-167). İstanbul: Koç Üniversitesi.
- Sternberg, R. J., (1995). In search of the human mind. New York: Harcourt Brace College Publishers.
- Sümer, N. (2017). Ana-Babalık ve bağlanma. M. Sayıl & B. Selçuk (Der.). *Ana-babalık: Kuram ve araştırma* (2. bs.) (s. 169-190). İstanbul: Koç Üniversitesi.
- Şahin, S. & Aral, N. (2012). Aile İçi İletişim. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1(3), 55-66.
- Taşkın, N. (2011). Çocukların gelişiminde katkıları unutulmalar: babalar. *Eğitime bakış dergisi*, 7(20), 43-47.
- Tezel, A. (2004). Aile içi iletişim. *Uluslararası insan bilimleri dergisi*.

Türk Dil Kurumu (t.y.). Özgeciliğ. http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts&kategori1=veritbn&kelimesec=252785 adresinden erişilmiştir.

Tüzün, O. & Sayar, K. (2006). Bağlanma Kuramı ve Psikopatoloji. *Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Dergisi*, 19(1), 24-39.

T. C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (2006). *Türkiye Aile Yapısı Araştırmaları*. <http://ailetoplum.aile.gov.tr/data/54292ce0369dc32358ee2a46/taya2006.pdf> adresinden erişilmiştir.

T. C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (2011). *Türkiye Aile Yapısı Araştırmaları*. <http://ailetoplum.aile.gov.tr/data/54292ce0369dc32358ee2a46/taya2011.pdf> adresinden erişilmiştir.

T. C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (2014). *Türkiye Aile Yapısı Araştırması: Tespitler, öneriler*. <http://ailetoplum.aile.gov.tr/data/5550af1d369dc51954e43522/taya2013trk.pdf> adresinden erişilmiştir.

Uyanık Balat, G. (2007). İlköğretime başlayan çocukların anne babalarının çocuk yetiştirme tutumlarının okul öncesi eğitimden yararlanma düzeylerine göre incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 32(143), 89-99.

Uzun, H. & Baran, G. (2015). Çocuk ebeveyn ilişki ölçeğinin okul öncesi dönemde çocuğu olan babalar için geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(3), 30-40.

Yalçın, F. & Türnüklü, A. (2011). Algılanan ana-baba davranışları ile çocuk yetiştirme tutumları arasındaki ilişki. *Education Sciences*, 6(1), 717-735.

Yalçın, H. (2013). Anne-çocuk iletişimi eğitiminin etkileri. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 28, 179-194.

Yavuzer, H. & Demir, İ. (2016). *Yeni kuşak anne-babalar ve çocukları*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yavuzer, H. (2017). *Anne-baba-çocuk: Çocuk eğitiminde sorunlar ve çözümler* (27. bs.). İstanbul: Remzi Kitabevi.

- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri (10. bs). Ankara: Seçkin.
- Yılmaz, H., Ülker, M. & Yılmaz, S. (2018). Kadınlarda ebeveynlik rollerine ilişkin kendilik algısının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(2), 415-431.
- Zahmacıoğlu, O., Atalay, H. & Akbaş, N. B. (2015). Motherhood as a "profession": post-career motherhood experiences of women from the upper-middle class in Turkey. *The Journal of Psychiatry and Neurological Sciences*, 28, 255-264.



EK-A: Aile Hayatı Ve Çocuk Yetiştirme Tutumu Ölçeği (PARI)

Aşağıda verilen ifadeleri okuyup, şu şekilde değerlendiriniz:

4	3	2	1
Çok Uygun Buluyorum	Oldukça Uygun Buluyorum	Biraz Uygun Buluyorum	Hiç Uygun Bulmuyorum

Görüşünüzü bu sayılardan birini daire içine alarak bildiriniz. Bu ifadelerde doğru veya yanlış yoktur, sadece kendi görüşünüzü işaretlemeniz gerekiyor. Araştırma için, bütün sorunların cevaplandırılması çok önemli bir noktadır. Bazı ifadeler birbirine benzer olsa da, cevaplandırmanızı rica ederiz.

	(4) Çok Uygun Buluyorum	(3) Oldukça Uygun Buluyorum	(2) Biraz Uygun Buluyorum	(1) Hiç Uygun Bulmuyorum
1. Çocuk, yorucu veya zor işlerden korunmalıdır.				
2. Anne ve babalar çocuklarını dertlerini anlatmaya teşvik ederler. Fakat bazen çocukların dertlerinin hiç açılmaması gerektiğini anlayamazlar.				
3. Çocuk boşa geçen dakikaların bir daha hiç geri gelmeyeceğini ne kadar çabuk öğrenirse, kendisi için o kadar iyi olur.				
4. Bir anne çocuğunun düş kırıklığına uğramaması için elinden geleni yapmalıdır.				
5. Çocuk ne kadar erken yürümeyi öğrenirse, o kadar iyi terbiye edilebilir.				
6. Çocuk yetiştirmek sinir bozucu, yıpratıcı bir iştir.				
7. Çocuğun hayatta öğrenmesi gereken çok şey vardır. Zamanını boşa geçirmesi affedilemez.				
8. Babalar, biraz daha şefkatli olsalar, anneler çocuklarını daha iyi yönetebilirler.				
9. Çocuk yetiştirmenin kötü taraflarından biri de, anne ya da babanın istediğini yapabilmesi için yeterince özgür olmamasıdır.				
10. Sıkı kurallarla yetiştirilen çocuklardan en iyi yetişkinler çıkar.				

11. Bir anne çocuğunun mutluluğu için kendi mutluluğunu feda etmesini bilmelidir.				
12. Daima koşuşturan, hareketli bir çocuk büyük bir olasılıkla mutlu bir insan olacaktır.				
13. Büyükler çocukların şakalarına güler, onlara eğlendirici öyküler anlatırsa, evdeki düzen daha iyi, daha ahenkli olur.				
14. Çocuğun en gizli düşüncelerini kesinlikle bilmek, bir annenin görevidir.				
15. Anne-babalar çocuklarına, sorgusuz sualsiz kendilerine sadık kalmalarını öğretmelidirler.				
16. Bütün genç anneler, bebek bakımında beceriksiz olduklarından korkarlar.				
17. Hangi anne olursa olsun eğer bütün gününü çocuklarla geçirmek zorunda kalırsa sonunda çocuklar sinirine dokunur.				
18. Anne ve babalar her zaman çocuklarının kendilerine uymasını beklememeli, biraz da kendileri çocuklarına uymalıdır.				
19. Eğer anneler dileklerinin kabul edileceğini bilselerdi, babalarının daha anlayışlı olmalarını isterlerdi.				
20. Bir çocuğa, ne olursa olsun, dövüşmekten açınması gerektiği öğretilmelidir.				
21. Çocuklar bencil olduklarında, hep bir şeyler istediklerinde, annenin tepesinin atması çok normaldir.				
22. Eğer çocuklar ailedeki kuralları uygun bulmuyorsa, bunu anne-babalarına söylemeleri hoş karşılanmalıdır.				
23. Anneler çoğu zaman çocuklarına bir dakika daha dayanamayacakları duygusuna kapılırlar.				
24. Çocuğu sıkı terbiye ederseniz sonra size teşekkür eder.				
25. Küçük bir çocuk, cinsiyet konusundan sakınmalıdır.				
26. Bir annenin, çocuğunun hayatı hakkında her şeyi bilmesi hakkıdır. Çocuğu onun önemli parçasıdır.				
27. Uyanık bir anne-baba, çocuğun tüm düşüncelerini				

öğrenmeye çalışmalıdır.				
28. Çocuklar, anne-babalarının kendileri için neler feda ettiklerini düşünmelidirler.				
29. Eğer çocukların dertlerini söylemelerine izin verilirse büsbütün şikayetçi olurlar.				
30. Sıkı terbiye, sağlam ve iyi karakter geliştirir.				
31. Genç bir kadın, henüz gençken yapmak istediği pek çok şey olduğu için, anne olunca kendisini tutuklanmış duygusuna kapılır.				
32. Anneler, çocukları için hemen hemen bütün eğlencelerini feda ederler.				
33. Babalar, daha az bencil olsalar, kendilerine düşen görevi yaparlardı.				
34. İyi bir anne çocuğunu ufak tefek güçlüklerden korumalıdır.				
35. Bir çocuğa anne ve babasını herkesten üstün görmesi öğretilmelidir.				
36. Çocuk hiçbir zaman ailesinden sır saklamamalıdır.				
37. Çocuklardan sık sık ödün vermelerini, anne-babaya uymalarını istemek doğru değildir.				
38. Çoğu anne bebeğine bakarken onu inciteceğinden korkarlar.				
39. Bir çocuğa başı derde girdiğinde, dövüşmek yerine büyüklere başvurması öğretilmelidir.				
40. Anne-baba arasındaki bazı konular küçük bir tartışma ile çözümlenemez.				
41. Ev bakımında ve idaresinde en kötü şeylerden biri de, kişinin kendini evinde tutuklamış gibi hissetmesidir.				
42. Hiçbir kadından yeni doğmuş bir bebeğe tek başına bakması beklenmemelidir.				
43. Oğlan ve kız çocukları soyunurken birbirini görmemelidir.				
44. Çocukların sorunlarına eğilerseniz sizi oyalamak için çeşitli masallar uydururlar.				
45. Eğer anne-babalar çocukları ile şakalaşıp beraber eğlenirlerse, çocuklar onların öğütlerini dinlemeye				

daha istekli olurlar.				
46. Anneleri kendileri yüzünden zorluk çektiği için, çocuklar onlara karşı daha anlayışlı olmalıdırlar.				
47. Bir çocuk eninde sonunda anne-babasından daha akıllı olmayacağını öğrenir.				
48. Eğer bir anne çocuklarını iyi yetiştiremiyorsa belki de bu, babanın kendine düşen görevi iyi yapmamasından ileri geliyordur.				
49. Genç bir anne için ilk bebeğin bakımı sırasında yalnız kalmaktan daha kötü bir şey olamaz.				
50. Bir çocuğun diğer bir çocuğa vurması hiçbir şekilde hoşgörüyle karşılanamaz.				
51. Anne-babalar çocuklarına hayatta ilerleyebilmeleri için hep bir şeyler yapmaları ve boşa zaman geçirmemeleri gerektiğini öğretmelidirler.				
52. Akıllı bir kadın, yeni bir bebeğin doğumundan önce ve sonra yalnız kalmamak için elinden geleni yapar.				
53. Evde olup bitenleri sadece anne bildiği için ev hayatını onun planlaması gerekir.				
54. Kendi haklarına sahip olabilmesi için, bazen bir kadının kocasını terslemesi gerekir.				
55. Bütün zamanını çocuklarıyla geçirmek, bir kadına kanadı kopmuş kuş duygusu verir.				
56. Eğer anne kollarını sıvar, bütün yükü sırtına alırsa tüm aile rahat eder.				
57. Anne-babalar çocuklarını kendi kendilerine oluşturdukları güveni sarsabilecekleri bütün güç işlerden sakınmalıdırlar.				
58. Çocuklar, aslında sıkı disiplin içinde mutlu olurlar.				
59. Çocuklarının arkadaşlıkları ve sosyal hayatlarıyla yakından ilgilenen anne-babalar onların iyi yetişmelerini sağlarlar.				
60. Anne ve babaya sadakat her şeyden önce gelir.				

EK-B: Annelik-Babalık Algısı Görüşme Soruları

Çocuğun yaşı:

Çocuğun cinsiyeti:

Çocuk sayısı:

Anne/babanın yaşı:

Anne/babanın eğitim durumu:

Çalışma durumu:

Ailenin geliri:

1. Anne-baba olduğunuzu ilk ne zaman hissettiniz? Bu duyguları nasıl tanımlarsınız?
2. Size göre annelik/babalık ne demektir /ne ifade ediyor?
3. Çocuk sahibi olmak size ne anlam ifade ediyor?
4. Anne/baba olmak, davranışsal olarak neleri gerektirir? Anne/baba olmak, duygusal olarak neleri gerektirir?
5. Çocuğunuzla nasıl vakit geçiriyorsunuz? (Çocuğunuzla ne tür etkinlikler yapıyorsunuz?)
6. Çocuğunuzla nasıl iletişim kuruyorsunuz? Nelere dikkat ediyorsunuz? (Çocuğunuzu nasıl dinliyorsunuz?)
7. Çocuğun eğitimi size neyi ifade ediyor?
8. Ailede herhangi bir karar alınırken / Çocuğunuz ile ilgili karar alırken çocuğunuzun düşüncelerine yer veriyor musunuz? Nasıl?
9. Çocuğunuzun davranışlarını düzenlemede kullandığınız disiplin yöntemleri nedir? (Evinizde çocuğunuzun uyması gereken kurallar var mıdır? Varsa neler?)

EK-C: Etik Komisyonu Onay Bildirimi



T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
Rektörlük

Sayı : 35853172/ 433- 3398

16 Kasım 2016

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi: 20.10.2016 tarih ve 2458 sayılı yazınız.

Enstitünüz İlköğretim Anabilim Dalı Okul Öncesi Eğitimi Bilim Dalı tezli yüksek lisans programı öğrencisi **Hatice ÜNLÜ'nün Doç. Dr. Neslihan GÜNEY KARAMAN** danışmanlığında yürüttüğü "**Okul Öncesi Dönemde Çocuğu Olan Anne Babaların Ana-Babalık Algısı**" başlıklı tez çalışması, Üniversitemiz Senatosu Etik Komisyonunun **01 Kasım 2016** tarihinde yapmış olduğu toplantıda incelenmiş olup, etik açıdan uygun bulunmuştur.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Prof. Dr. Rahime M. NOHUTCU
Rektör a.
Rektör Yardımcısı

EK-Ç: Etik Beyanı

Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada,

- tez içindeki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- görsel, işitsel ve yazılı bütün bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda ilgili eserlere bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu,
- atıfta bulunduğum eserlerin bütününe kaynak olarak gösterdiğimi,
- kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı,
- bu tezin herhangi bir bölümünü bu üniversitede veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı

beyan ederim.

22/10/2018


(İmza)
Hatice ÜNLÜ BOZKURT

EK-D: Yüksek Lisans Tez Çalışması Orijinallik Raporu

22/10/2018

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
İlköğretim Ana Bilim Dalı Başkanlığına,

Tez Başlığı : Okul Öncesi Dönemde Çocuğu Olan Anne ve Babaların Ana-Babalık Algısı

Yukarıda başlığı verilen tez çalışmamın tamamı (kapak sayfası, özetler, ana bölümler, kaynakça) aşağıdaki filtreler kullanılarak **Turnitin** adlı intihal programı aracılığı ile kontrol edilmiştir. Kontrol sonucunda aşağıdaki veriler elde edilmiştir:

Rapor Tarihi	Sayfa Sayısı	Karakter Sayısı	Savunma Tarihi	Benzerlik Oranı	Gönderim Numarası
22.10.2018	69	119005	27.09.2018	%8	1024421067

Uygulanan filtreler:

1. Kaynaklar hariç
2. Alıntılar dâhil
3. 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan eder, gereğini saygılarımla arz ederim.

Ad Soyadı: Hatice Ünlü Bozkurt
Öğrenci No.: N14224099
Ana Bilim Dalı: İlköğretim
Programı: Okul Öncesi Eğitimi
Statüsü: ☒ Y.Lisans ☐ Doktora ☐ Bütünleşik Dr.

İmza



DANIŞMAN ONAYI

UYGUNDUR.

(Doç. Dr. Neslihan Güney Karaman)

EK-E: Thesis Originality Report

22/10/2018

HACETTEPE UNIVERSITY
Graduate School Of Educational Sciences
To The Department Of Elementary Education

Thesis Title : Motherhood and Fatherhood Perception of Parents Having Child in Early Childhood Period

The whole thesis that includes the *title page, introduction, main chapters, conclusions and bibliography section* is checked by using **Turnitin** plagiarism detection software take into the consideration requested filtering options. According to the originality report obtained data are as below.

Time Submitted	Page Count	Character Count	Date of Thesis Defense	Similarity Index	Submission ID
22.10.2018	69	119005	27.09.2018	%8	1024421067

Filtering options applied:

1. Bibliography excluded
2. Quotes included
3. Match size up to 5 words excluded

I declare that I have carefully read Hacettepe University Graduate School of Educational Sciences Guidelines for Obtaining and Using Thesis Originality Reports; that according to the maximum similarity index values specified in the Guidelines, my thesis does not include any form of plagiarism; that in any future detection of possible infringement of the regulations I accept all legal responsibility; and that all the information I have provided is correct to the best of my knowledge.

I respectfully submit this for approval.

Name Lastname: Hatice Ünlü Bozkurt

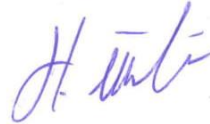
Student No.: N14224099

Department: Elementary Education

Program: Early Childhood Education

Status: ☒ Masters ☐ Ph.D. ☐ Integrated Ph.D.

Signature



ADVISOR APPROVAL



APPROVED

(Assoc. Prof. Neslihan Güney Karaman)

EK-F: Yayınlanma ve Fikrî Mülkiyet Hakları Beyanı

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin/raporumun tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kâğıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinlerin yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan "**Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına ilişkin Yönerge**" kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- o Enstitü/Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihinden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- o Enstitü/Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihinden itibaren ... ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- o Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

22/10/2018

 (imza)

Hatice ÜNLÜ BOZKURT

"*Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*"

(1) Madde 6. 1. Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.

(2) Madde 6.2. Yeni teknik, materyal ve metodların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç; imkânı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.

(3) Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir*. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir

* Tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu tarafından karar verilir.

